

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Časť I

© Blahoslav Hečko (dedičia) / LITA, 2026

Grazia Deledda Trstiny vo vetre

Z talianskeho originálu *Canne al vento* (Mondadori, Milano)

preložil Blahoslav Hečko (Slovenský spisovateľ, 1969)

Predslov: Fabrizio Iurlano

Redakčne pripravili: Adriana Šulíková, Alena Štálniková, Jana Šmakalová

Dizajn, sadzba, ilustrácia © Mária Čorejová

Tlač: Kníhtlač Gerthofer

Vydal: Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave, 2026

Náklad: 500 ks

Kniha vznikla s cieľom propagovať taliansku literatúru a je nepredajná.

ISBN 978-80-975069-1-9

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Preložil
Blahoslav Hečko

Grazia
Deledda
Trstiny
vo vetre

Úvod

V roku 2026 si pripomíname sto rokov od udelenia Nobelovej ceny Grazii Deleddovej. Išlo o mimoriadnu udalosť, a to nielen preto, že spisovateľka je dodnes jedinou Taliankou, ktorá získala toto prestížne ocenenie, ale aj pre jej príslušnosť k historicko-spoločenskému prostrediu provincie. Práve tam, ďaleko od kultúrneho diania, však často dozrievajú diela výnimočnej estetickej hodnoty a hĺbky. Aj dnes je jedinečným literárnym zážitkom čítať jej romány a vychutnávať autorkin jazyk či rozprávačské majstrovstvo.

Švédska akadémia udelila autorku Nobelovu cenu „za literárne dielo postavené na vznešených ideáloch, ktoré plasticky vykresľuje autentický život na odľahlom rodnom ostrove a s mimoriadnym citom a hĺbkou spracúva témy blízke každému z nás.“ Dnešných čitateľov nepochybne osloví aj jednoduchý, no vskutku pôsobivý prejav uvedený na nasledujúcej strane, ktorý autorka predniesla počas slávnostného preberania ceny.

Taliansky kultúrny inštitút v Bratislave týmto vydaním opäť sprístupňuje, a to aj v digitálnej podobe, slovenský preklad románu *Trstiny vo vetre*, ktorý vyšiel v roku 1969 a už dlhé desaťročia bol na pultoch kníhkupectiev nedostupný. Ide zároveň o poctu vynikajúcej práci prekladateľa Blahoslava Hečka, ale aj samotnému umeleckému dielu Grazie Deleddovej.

Literárny štýl, akým autorka v románe *Trstiny vo vetre* – podobne ako aj vo svojich ďalších dielach – stvárňuje vzťah rozprávača a postáv k sardínskej krajine, je esteticky mimoriadne prepracovaný a rozvrstvený. Pri čítaní diela má práve tento vzťah medzi rozprávačom, postavami a krajinou dôležitý význam, pretože nepredstavuje len prostú kulisu deja, ale je kľúčovým prvkom, ktorý zmysluplne dotvára hlavné témy románu. Patrí medzi ne napríklad nezvratnosť osudu ovplyvnená tradíciou a s ňou spojenými pocitmi viny, morálna strnulosť spoločnosti i jednotlivca či nemožnosť vykúpiť sa prostredníctvom utrpenia (čo stelesňuje najmä postava sluhu Efixa). Román zároveň zachytáva spoločenské zmeny na sardínskom vidieku, ktoré však neprinášajú žiadne skutočné zlepšenie v stále veľmi problematickom postavení tamojších žien.

Vďaka rozmanitým témam a literárnemu štýlu je toto jednoduché, no zároveň komplexné dielo skutočným klenotom talianskej literatúry 20. storočia, ktorý dúfam budete mať chuť znovu objaviť. Prajem vám príjemné čítanie!

Fabrizio Iurlano

Riaditeľ Talianskeho kultúrneho inštitútu v Bratislave

Bratislava, júl 2026

Prefazione

Nel 2026 ricorrono cento anni dal conferimento del Premio Nobel a Grazia Deledda. Si trattò di un evento straordinario sia perché l'autrice fu e ad oggi resta l'unica donna italiana a ottenere il prestigioso riconoscimento, sia per la sua appartenenza ad un contesto storico e sociale di provincia, dove tuttavia spesso – lontano dai grandi centri propulsori di cultura –, maturano opere di particolare interesse e profondità sotto il profilo estetico. È ancor oggi straordinaria, infatti, l'esperienza di leggere i suoi romanzi e apprezzarne il linguaggio e l'intelligenza narrativa.

L'Accademia Svedese aggiudicò all'autrice il Nobel «per la sua potenza di scrittrice, sostenuta da un alto ideale, che ritrae in forme plastiche la vita quale è nella sua appartata isola natale e che con profondità e con calore tratta argomenti di generale interesse umano». Di certo susciterà una grande impressione nella sensibilità dei lettori del nostro tempo anche il semplice, potente discorso, riportato nelle pagine che seguono, che l'autrice pronunciò nel corso della cerimonia di conferimento del premio.

Con la presente edizione l'Istituto italiano di Cultura di Bratislava rende nuovamente fruibile, anche in veste digitale, la traduzione slovacca di *Canne al vento*, pubblicata nel 1969 e da decenni ormai fuori commercio, tributando un omaggio

sia al pregevole lavoro del traduttore Blahoslav Hečko, sia all'arte di Grazia Deledda.

Lo stile attraverso il quale l'autrice elaborò in *Canne al vento* – così come in molte altre opere – il rapporto della voce narrante e dei personaggi con il paesaggio sardo è articolato ed esteticamente molto raffinato: all'atto della lettura è, questo, un elemento importante, giacché lungi dal costituire mero sfondo, tale relazione si sovrappone e si interseca con le tematiche che il romanzo affronta: a solo titolo d'esempio l'ineluttabilità del destino determinata dalla tradizione e dai connessi meccanismi generatori di sensi di colpa, la rigidità morale della società e delle singole persone, l'impossibilità di redenzione dalle colpe attraverso la sofferenza (di particolare evidenza nel personaggio del servo Efix), le trasformazioni sociali che investono la società rurale sarda senza tuttavia guidare verso un'evoluzione in positivo una ancora problematica condizione femminile.

Dalla pluralità di temi e dallo stile sopra richiamati emerge un'opera letteraria semplice e complessa al tempo stesso, un vero tesoro della nostra letteratura del Novecento che spero vorrete riscoprire. Vi auguro buona lettura!

Fabrizio Iurlano

Direttore dell'Istituto italiano di Cultura di Bratislava

Bratislava, luglio 2026

Švédská akademie

rozhodla sa na zasadaní 10. novembra 1927,
v súhlase s podmienkami závetu Alfreda Nobela,
spísaného 27. novembra 1895, udeliť Nobelovu cenu
na rok 1926 za literatúru

Grazii Deleddovej

za tvorbu inšpirovanú vznešenými ideálmi,
v ktorej autorka s plasticou jemnosťou zobrazila
život na rodnom ostrove a s hĺbkou i porozumením
nastolila problémy všeľudskej platnosti.

Grazia Deledda

Prejav prednesený v Štokholme pri príležitosti udelenia Nobelovej ceny za literatúru za rok 1926 ¹.

Narodila som sa na Sardínii. Moja rodina, ktorej členmi boli múdri ľudia, ale aj násilníci a naivní umelci, sa tešila veľkému spoločenskému vplyvu a vlastnila dokonca knižnicu. Keď som ako trinásťročná začala písať, moja rodina prejavila nesúhlas. Istý filozof hovorí: Ak tvoje dieťa píše verše, pokarhaj ho a pošli ho do hôr. Ak ho pri písaní poézie prichytíš druhýkrát, opäť ho potrestaj. No ak sa k nej vráti aj tretíkrát, nechaj ho na pokoji, pretože má dušu básnika.

S pokorou priznávam, že sa to prihodilo aj mne. Dychtivo som túžila po svete a predovšetkým po Ríme. A práve v Ríme som si po búrlivej mladosti vybudovala vlastný domov, kde pokojne žijem so svojím partnerom a počúvam zanietené slová svojich detí. Život mi doprial všetko, čo si len žena môže želať, no zo všetkých požehnaní, ktorých sa mi dostalo, je pre mňa najvzácnejšia viera v život a v Boha. Žila som v súznení s vetrom, lesmi a horami. Celé dni, mesiace a roky som pozorovala pomalé plynutie oblakov na sardínskom nebi.

¹ Oficiálny ceremoniál odovzdania Nobelovej ceny za literatúru za rok 1926 sa konal 10. decembra 1927

Tisíckrát som si opierala hlavu o kmene stromov, o kamene a skaly, len aby som mohla počúvať šum lístia, štebot vtákov a žblnkot vody. V nekonečnej samote hôr som sledovala úsvity a západy slnka či východy mesiaca. Počúvala som spevy, tradičnú hudbu, rozprávky a reč obyčajného ľudu. A tak sa formovalo moje umenie – ako pieseň či melódia, ktorá celkom spontánne vychádza z pier prostého básnika.

Efix, sluha veľkomožných paní Pintoriek, pracoval celý deň, aby upevnil primitívnu hrádzu, ktorú sám za dlhé roky hrdlačiny staval dolu pri rieke pod svojím pozemkom. Keď sa spustil súmrak na zem, sedel už pred svojou búdou pod sinavými šticami trstín na úpäť bieleho Vršku holubov a díval sa s pocitom uspokojenia na svoje dielo.

Rieka pri pozemku ticho iskrila a temrava zahaľovala do mäkkej lahody celý pozemok. Efix ho pokladal za svoj, hoci patril jeho šľachtickým paniam. Za tridsať rokov svojej sluhovskej roboty k nemu prilipol ako brečtan k topoľu. Dva živé figovníkové ploty obháňali celú usadlosť sťa dva sivé hradné múry a zostupovali terasovite z vrška do údolia až k rieke. Prichodili mu vždy ako hranice, za ktorými sa končí jeho svet.

Efix sa nikdy nedíval za hradbu figovníkov, lebo pozemky na obidvoch stranách usadlosti patrili kedysi jeho paniam. Načo jatriť staré jazvy? Načo vzbudzovať daromnú ľútosť? Radšej sa zahľadieť do budúcnosti a dúfať, že Pánboh pomôže.

A Pánboh sľuboval úrodný rok. Mandľovníky a broskyne v údolí kvitli ako mladuchy. Údolie medzi dvoma radmi bielych kopcov s blankytnými vrchmi v diaľke na západe a s belasým oparom mora na východe sa už pokrylo jarným rozpukom. Bystriny zurčali jarným žblnkotom, stromy a kríky sa odievali jarnou zeleňou. Údolie sálajúce vôňou kvetov zhmotňovalo

predstavu kolísky, pohodávajúcej sa na zelených závojoch a belasých stuhách. V údolí jednotvárne bublala rieka, akoby usínalo dieťa v belčove.

Dni boli už horúce a Efix myslel na prietrže mračien, ktoré vyliievajú riekú z koryta. A rieka potom divočí ako biblický Golem a ničí všetko, čo sa jej postaví do cesty. Dúfať, to áno, ale nikdy slepo neveriť temným silám. Byť ostražitý ako trstiny vo vetre, ktoré pri každom závane narážajú na seba listami, akoby si oznamovali svojím šumom blížiac sa nebezpečenstvo.

Práve preto sa Efix mocoval s kameňmi celý deň. Teraz už iba čakal, kým sa súmrak znesie na zem. A aby využil posledné šero, plietol trstinovú rohožku a prosil Boha, aby mu hrdlačina nevyšla nazmar. Veď čo znamená slabá hrádza, ak ju Pánboh neupevní svojou vôľou, ak ju nepremení na žuloskalu?

Sedem trstín cez jeden vŕbový prút –sedem modlitieb k Pánu Bohu a k Panne Márii Pomocnici, nech je požehnaná medzi ženami!

Aha, tam v belasej dialľave súmraku si čupí kostolík a tichý rad chalúpok, obraz predhistorickej dediny, ktorú opus-tili storočia.

O tejto hodine začal vychádzať mesiac ako obrovská oranžová ruža a z krovísk na návrší sa šírila hustá živíčná vôňa chvojok. V tejto hodine sa Efixove panie modlili. Donna Estera, nech ju Pánboh požehná, si istotne v svojej modlitbe spomenula aj naňho – hriešnika. A stačilo mu toto vedomie, aby sa cítil šťastný a odmenený za svoje hrdlačenie.

Z diaľky sem doľahli kroky a Efix zdvihol hlavu od práce. Tak sa mu marilo, akoby ten krok poznal. Bol to krok rýchly, detsky ľahunký, krok anjela, ktorý prichádza zvestovať veselé i smutné posolstvo svetu. Nech sa stane vôľa božia! Boh predsa posielal dobré i zlé noviny. Ale srdce mu jednako zovrelo a čierne dopukané prsty sa mu zachveli ako trasľavé trstiny vo vode pod strieborným svitom mesiaca.

Krok zanikol v šume trstín. Efix však zotrval nepohnuto na svojom mieste.

Mesiac pred ním stúpал a večerné hlasy oznamovali človekovi, že jeho deň sa skončil.

Potvrdzovalo to aj nástojčivé kukanie kukučky, cvrlikanie neúnavných cvrčkov, pípanie osamelého vtáka. Potvrdzoval to aj šepot trstín a čoraz jasnejšie šumenie rieky, ale najmä dych, tajomný výdych sálal z útrob zeme. Áno, deň robotného človeka sa skončil a začínal sa fantastický život škriatkov, víl, svetlonosov a bludičiek. Prízraky starých barónov vychádzali zo zrúcanín hradu, týčiaceho sa kedysi nad dedinkou Galte, mierili k horizontu naľavo od Efixa, prekračovali zákruty rieky a odchádzali na poľovačku diviakov a líšok. Ich zbroj sa ligotala pod nízkymi pobrežnými jelšami a zastretý štekot vzdáľujúcich sa psov naznačoval ich cestu. Efix jasne počul, ako panas, ženy zomreté pri pôrode, člapocú v rieke a perú si svoje skrvavené rubáše, trepúc ich hnátni mŕtvych, a bol by prisahal, že videl, ako škriatok so siedmimi čiapočkami, v ktorých sú najcennejšie poklady, trieli po mandľovníkovom

lesíku, prenasledovaný vlkolakom s oceľovým chvostom. Keď tade vlkolak bežal, vždy lietali iskry na vetvy a na skaly zaliate mesačným svetlom. Za zlým duchom sa ťahali duše nepokrstených detí. Ich belostné duše vznášali sa v povetří a premieňali sa na strieborné obláčiky. A piadimužíci a janasy, dobré víly, ktoré sa zdržujú vo dne v jaskyniach a tkajú zlaté látky na zlatých krosnách, tancovali v tóni obrovských olív, kým na rozoklaných bralách, ožiarených mesačným svetlom, stáli skalní obri: držali za uzdy obrovské zelené kone, na ktorých vedía jazdiť iba oni, keď striehnu, či sa úžľabinách medzi záludnými chvojkami neskrýva nejaký drak alebo či sa na piesčine pri močarine neplazí známy biblický had, ktorý žije ešte z čias Kristových.

Najmä za mesačných nocí celý tento tajomný svet oživuje vršky a doliny. Človek nemá právo vyrušovať ho svojou prítomnosťou. Veď duchovia zasa nechávajú na pokoji človeka od východu do západu slnka. Nadchádza teda čas utiahnuť sa a zatvoriť oči pod ochranou anjelov strážcov.

Efix sa prežehnal a vstal. Ale ustavične dúfal, že niekto príde. Jednako však vybral zo steny búdy dosku, ktorá slúžila namiesto dvierok, a do prázdneho otvoru postavil veľký trstinový kríž, aby škriatkovia, zmoky a zlí duchovia nemohli vojsť dovnútra.

Puklinami medzi doskami prenikal mesačný svet a osvecoval úzku a nízku miestnosť, pravda, dosť širokú preňho, malého a vyzíabnutého ako mládenčeka. Z kužeľovitej strechy,

zhlobenej z trstín a šachoria, s otvorom, kade unikal dym, viseli cibulové viazanice a zväzky suchej zeleniny, palmové kríže a konáriky posvätnéj olivy, maľovaná svieca, kosák na vlkolakov a korčušok ovsa na zariekanie panas. Pri každom výdychu sa všetko chvelo a pavučiny sa ligotali v mesačnom svetle. Na zemi stála bachratá amfora s obrovskými uchami a pri nej ležal prevrátený hrniec.

Efix si rozťahol na zem rohožku, ale neľahol si. Podchvíľou sa mu marilo, že počuje šuchot detských nôh. Nieкто naozaj prichádzal a vzápätí naozaj začali brechať psy na blízkych pozemkoch. Krajina, ktorá ešte pred chvíľkou akoby bola uspatá prosebným šepotom nočných hlasov, bola odrazu plná ozvien a škrekov, akoby ju nieкто zburcoval zo spánku.

Efix otvoril. Čierna postava vystupovala po svahu, na ktorom sa už zelené boby vlnili svojimi striebornými listami. A keďže Efixovi prichodili v noci aj ľudia ako tajomné bytosti, znova sa prežehnal. Ale známy hlas naňho zavolať. Bol to svieži, trochu zadychčaný hlas chlapca, ktorý býval v dedine neďaleko domu jeho paní.

– Strýko Fixo, strýko Fixo!

– Čo sa stalo, Zuannanto? Ako sa majú moje panie?

– Majú sa dobre, aspoň si myslím. Poslali ma, aby som vám povedal, že zajtra máte zísť do dediny. Vraj sa chcú s vami pohovárať v súrnej veci. Akiste kvôli tomu žltému listu, čo som videl donne Noemi v ruke. Donna Noemi ho čítala a donna Ruth, s bielou šatkou na hlave ako dáka mníška, zametala dvor a opretá o metlu počúvala.

– List? Nevieš od koho?

– Ja? Neviem čítať. Ale moja babka vraví, že bude asi od signora Giacinta, synovca vašich paničiek.

Áno, Efix to cítil. Istotne to bude tak. Zvesil hlavu, škrabal sa za ušami a dúfal i bál sa, že sa mýli.

Chlapec bol ustatý a sadol si na balvan pred búdou. Uvoľnil si baganče a pýtal sa, či tu nie je niečo pod zub.

– Bežal som sem ako srňa... Bál som sa škriatkov... Efix zodvihol olivovú tvár, tvrdú ako bronzová maska, a upreto pozeral na chlapca svojimi malými belasými očkami, strategickými v priepadlisku vrások. Jeho živé žiariace oči vyjadrovali detskú úzkosť.

– Prikázali, aby som prišiel zajtra alebo ešte dnes v noci?

– Zajtra vraveli! A kým vraj budete v dedine, ja budem strážiť pozemok.

Efix bol zvyknutý vždy počúvnuť svoje panie a ďalej sa nevypytoval. Strhol z viazanice veľkú cibuľu a z kapsy vytiahol zván chleba. Hoci chlapcovi od štiplavej cibule tiekli slzy, stále žartoval a rozprával. Rozprával o najdôležitejších osobách z dediny. Prvý prišiel do reči rector, potom rectorova sestra, potom Milese, muž rectorovej sestry, ktorý sa vyšvihol z podomového predavača pomarančov a hrncov na najbohatšieho obchodníka v dedine. Potom prišiel na rad don Predu, richtár, bratanec Pintoriek. Aj don Predu bol bohatý, ale nie natoľko ako Milese. Potom prišla na rad úžerníčka Kallina, čo zbohatla takým prečudsným spôsobom.

– Zlodeji jej chceli preboriť stenu. Darmo sa namáhali. Je začarovaná. Dnes ráno sa smiala na svojom dvore a vravela: „Aj keby sa tí lotri vlámali, nájdu iba popol a hrdzavé kince, lebo ja som chudobná, chudobná ako Kristus!“ Ale moja babka vraví, že teta Kallina má v stene ukryté vrečko zlata.

Efixa vlastne ani nezaujímal tieto historky. Ležal na rohožke, jednu ruku pod pazuchu, druhú pod lícom, cítil, ako mu bije srdce, a šum trstín na brehu mu prichodil ako dych zlého ducha.

Žltá obálka! Žltá farba je škaredá! Ktovie, aké nešťastie sa ešte privalí na jeho panie! Aj keď doteraz nejaká udalosť prerušila jednotvárný život Pintoriek, už dvadsať rokov ich gniavi nešťastie.

Aj chlapec si ľahol na rohožku, ale spať sa mu nechcelo.

– Strýko Fixo, moja babka dnes vravela, že vaše panie bývali kedysi bohaté ako don Predu. Je to pravda, alebo to nie je pravda?

– Je to pravda, – odpovedal sluha a vzdychol si. – Ale teraz nie je čas na rozprávky. Spi.

Chlapi sa zívlo.

– Ale moja babka vraví, že po smrti donny Márie Kristíny, vašej nebohej starej paney, je váš dom prekliaty! Je to pravda, alebo to nie je pravda?

– Spi, vravím ti, teraz nie je čas...

– Dajte mi predsa dohovoriť! A prečo utiekla z domu donna Lia, vaša mladá pani? Moja babka vraví, že vy to viete. Vraj ste

jej pomáhali utiecť. Vraj ste ju odprevadili až po most, a tam sa skryla, počkala na voz, na ktorom sa odviezla až na pobrežie. A tam vystúpila na loď. A don Zame, jej otec, váš pán, ju hľadal a hľadal, kým neumrel. Vraj umrel tiež tam pri moste. A kto ho zabil? Moja babka vraví, že vy to viete.

– Tvoja babka je stará striga! Dajte už obaja pokoj mŕtvym!

– zvolal Efix.

Ale hlas mu chripel a chlapec sa schuti zasmial.

– Nepaprčte sa, strýko Fixo, ublížite si na zdraví! Moja babka vraví, že dona Zameho zaškrtil škriatok. Je to pravda, alebo to nie je pravda?

Efix neodpovedal. Zatvoril oči, položil si ruku na ucho, ale chlapcov hlas ešte štebotal v tme a prichodil mu ako hlas duchov z minulosti.

A hľa, všetci duchovia sa sem schádzajú, preťahujú sa puklinami búdy ako mesačné lúče. Prvá prichádza donna Mária Kristína, krásna a pokojná ako svätica; za ňou don Zame, červený, prudký ako diabol, potom štyri dcéry, ktoré majú na voskovej tvári matkinu vážnosť a v hlbokých očiach otcov plameň. Za nimi sa ťahajú sluhovia, slúžky, príbuzní, priatelia, všetka tá perepúť naplňa bohatý dom potomkov barónov z kraja. Ale vtom sa strhne víchor nešťastia a všetci sa roztrácajú ako obláčky okolo mesiaca, keď zaduje severák.

Donna Kristína je mŕtva. Bledá tvár dcér trochu stráca z matkinej vážnosti, ale otcov plameň v ich hlbokých očiach rastie: rastie tak, ako don Zame po ženinej smrti postupne

nadobúdala čoraz bezočivejší výraz svojich barónskych predkov a tak ako oni zatváral do domu sťa otrokyne svoje štyri dcéry, aby tam pokorne čakali, kým príde muž hoden ich mena. Dcéry museli pracovať naozaj ako otrokyne: piecť chlieb, tkať, vyšívať, variť a strážiť svoje veci. Predovšetkým sa nikdy nesmeli pozrieť na chlapa, nesmeli si ani v duchu pomyslieť na chlapca, ktorého by im otec nebol určil za muža. Ale roky sa míňali a ženích neprichádzal. A čím väčšími dievčatá starli, tým patriarchálnejšiu poslušnosť od nich don Zame vyžadoval. Beda im, ak by sa boli opovážili pozeráť z obloka do uličky za domom! Beda im, keby boli vyšli z domu bez jeho povolenia! Zauškoval ich, nešetrne karhal, vyhrážal sa smrťou mládencom, ktorí si trúfali prejsť uličkou dva razy za sebou. Don Zame trávil dni tým, že sa poneviera po okolí, alebo vysedával na kamennej lavičke pred obchodom rektorovej sestry. Ľudia, keď ho videli, snažili sa čím skôr stratiť za rohom uličky, pretože sa báli jeho jazyka. Škriepil sa so všetkými, zabírdal do každého a tak strašne závidel, že keď prechádzal okolo cudzieho pozemku, klial popod fúzy: „Bodaj by vyšiel na psí tridsiatok!“ Ale na psí tridsiatok vyšiel on. Postupne prišiel o všetky pozemky, a nešťastie, ktoré sa privalilo, ho odrazu zrazilo ako blesk starý búrľavý strom: trest boží za jeho pýchu a zlomyseľnosť! Donna Lia, jeho tretia dcéra, utiekla v noci z otcovského domu, a dlhý čas sa o nej nevedelo nič. Smrteľná tôňa zaľahla na dom. V dedine sa nikdy nestal takýto škandál. Nikdy takto neutieklo z domu šľachtické a dobre vychované

dievča, ako utiekla Lia. Zdalo sa, že don Zame sa z toho zblázni. Behal ako zmyslov zbavený sem a tam po okolí a po pobreží a všade ju hľadal. Ale nikto mu nevedel nič povedať. Napokon prišiel z kontinentu list: Lia oznamovala, že je na bezpečnom mieste, že je šťastná, pretože pretrhla svoju reťaz. Sestry jej však neodpustili urážku a neodpovedali. Z dona Zameho sa stal ešte väčší tyran. Svoju tyranii teraz sústredil na tri dcéry. Predával zvyšky svojho dedičstva, zle zaobchodil so sluhom, svojou škrieplivou povahou otrávil polovicu dediny a ustavične cestoval v nádeji, že vystopuje svoju neposlušnú dcéru a privedie ju domov. Ťarcha zneuctenia, ktorá visela nad ním a nad celou rodinou, zvierala mu hrdlo ako slučka obesencov krk. Jedno ráno ho našli mŕtveho v priekope pri moste za dedinou. Povrávalo sa, že umrel na porážku, pretože na ňom nenašli nijakú stopu po násilnej smrti: iba maličkú zelenú podliatinu na šiji.

Ľudia si povrávali, že don Zame s niekým zápasil, že ten niekto ho zabil dreveným drúkom. Ale časom tento chýr zmĺkol a prevládla istota, že don Zame umrel na srdcovú porážku od hnevu nad Liiným útekom.

Sestry potupené jej útekom si nemohli nájsť mužov. Lia im však oznámila, že sa vydala. Jej muž bol obchodník s dobytkom: stretla ho náhodou na lodi, keď utekala z domu. Žili v Civitavecchii v pomernom dostatku a čakali dieťa.

Sestry jej neodpustili nový priestupok. Nemohli sa nikdy zmieriť s jej manželstvom, s tým, že si vzala za muža konského

priekupníka, že sa vydala za takých ponižujúcich okolností. A neodpovedali jej.

Po nejakom čase im Lia ešte napísala, že sa jej narodil Giacinto. Tety poslali synovcovi darček, ale matke nenapísali ani riadok.

A roky sa míňali. Giacinto vyrástol a každým rokom na Vianoce a na Veľkú noc písal tetám a tety mu vždy posielali darček. Raz napísal, že už chodí do školy, inokedy, že chce ísť za námorníka, inokedy zasa, že si našiel zamestnanie. Potom napísal, že mu umrel otec, o rok, že mu umrela matka. Napokon vyslovil želanie, že by ich rád navštívil, že by sa rád u nich usadil, ak by v ich kraji našiel prácu. Jeho bezvýznamné postavenie na colnici sa mu nepáčiilo. Bolo pokorujúce a kormútlivé, kazilo mu mladosť. A on mal rád činorodý život, život jednoduchý, pod voľným nebom. Všetci mu vraj radili, aby sa vrátil na ostrov svojej matky a aby sa tam pokúsil o šťastie statočnou prácou.

Tety začali rozoberať jeho list. Čím viac ho rozoberali, tým menej boli zajedno.

– Pracovať? – vravela dona Ruth, najpokojnejšia zo sestier.
– Veď náš kraj neuživí ani tých, čo sa tu narodili?! Donna Estera sa však priaznivo stavala k synovcovým plánom, kým donna Noemi, najmladšia, sa chladno a ironicky usmievala.

– Azda si len nemyslí, že sem príde a bude robiť pána! Nech len príde, nech príde! Môže ísť chytať ryby do riečice...

– Noemi, sestra moja, veď sám vraví, že chce pracovať!
Tak bude pracovať. Bude obchodníkom ako jeho otec.

– Mal to urobiť už dávno! Naša rodina nikdy nekupčila
s dobytkom!

– Časy sa zmenili, Noemi, sestra moja! Napokon, dnes
sú všetci páni obchodníkmi. Pozri na Mileseho! On vraví:
Barónom z Galte som teraz ja!

Noemi sa smiala so zlomyseľným zábleskom v hlbokých
očiach. Jej smiech odzbrojoval donnu Esteru viac ako všetky
sestrine argumenty.

Celé dni sa krútili okolo tej istej veci. Giacintovo meno
sa ozývalo po celom dome. Dokonca aj keď sestry mlčali,
bol medzi nimi tak, ako bol vždy už od svojho narodenia.
A jeho neznáma bytosť naplňala teraz svojou prítomnosťou
rozpadávajúci sa dom.

Efix sa nepamätal, že by sa bol niekedy zamiešal do
rozhovorov svojich paní. Netrúfal si predovšetkým preto, že
panie ho nepokladali za seberovného, a potom aj preto, že
nechcel mať výčitky svedomia. Ale v kútiku duše si želal, aby
chlapec prišiel.

Hoci ho nikdy nevidel, mal ho už rád, vždy ho mal rád ako
bytosť, ktorá patrí do rodiny.

Po smrti dona Zameho zostal s troma paniami, pomáhal
im odvíjať kľbko ich zapleteného osudu. Príbuzným na nich
nezáležalo, dokonca nimi opovrhovali a bočili od nich. A ony
nič nevedeli okrem domácich prác, dokonca nepoznali ani
vlastnú usadlosť, posledný zvyšok svojho dedičstva.

– Zostanem ešte rok v ich službách, – povedal si Efix súcitne pri pomyslení, že by ich mal opustiť. A zostal dvadsať rokov.

Tri sestry žili z výnosu pozemku, ktorý Efix obrábal.

V rokoch chudobných na úrodu donna Estera vravievala sluhovi, keď prišiel čas, aby ho vyplatila (tridsať skudov na rok a pár bagančí):

– Pre lásku božiu, maj strpenie: dostaneš, čo ti patrí. A on mal strpenie a jeho úver rástol z roka na rok, takže donna Estera napoly žartom, napoly vážne mu vždy sľubovala, že mu nechá usadlosť aj s budú ako dedičstvo, hoci on bol oveľa starší ako ona.

Efix bol už naozaj starý a slabý. Ale jednako bol chlap a už jeho tieň stačil, aby sa tri sestry cítili v bezpečí.

Teraz už aj on túžil po tom, aby jeho panie postretlo šťastie. Keby aspoň najmladšia Noemi si našla muža! Čo ak žltý list priniesol dobrú novinu? Čo ak oznamoval nečakané dedičstvo? Čo ak niekto popýtal o ruku donnu Noemi? Pintorky mali predsa ešte bohatých príbuzných v Sassari a v Nuore. Prečo by sa niektorý z nich nemohol oženiť s donnou Noemi! Napokon aj samotný don Predu mohol poslať ten žltý list...

V ustatej sluhovej obrazotvornosti veci odrazu menili vzhľad, akoby zasvietil jasný lúč do tmavej noci. Všetko je svetlo, všetko je sladkosť. Jeho vznešené panie znova omladnú, zdvihnú sa na krídla ako orlice, ktoré nevládali vzlietnuť. Ich

dom vstane zo zrúcanín a všetko zôkol-vôkol rozkvitne ako údolie zjari.

A on, sluha-bedár, sa uchýli na zvyšok života na usadlosť, do budy, roztiahne si svoju rohožku a bude odpočívať, kým v nočnom tichu budú šumieť trstiny modlitbu usínajúcej zeme.

II

Efix vyrazil na úsvite a chlapca nechal v búde, aby strážil usadlosť.

Cesta do dediny sa vinula do kopca. Efix kráčal pomaly. Minulý rok ho zdrvila zimnica a v nohách cítil ešte slabosť. Zavše sa zastavil, obrátil sa a díval sa na usadlosť, zelenajúcu sa medzi dvoma hradbami figovníkov. A búda tamhore vyčnievala ako čierny kužeľ medzi sinavými trstinami a bielou skalou. Prichodila mu ako hniezdo, ako teplé hniezdo. Vždy, keď odchádzal, díval sa naň nežným a melancholickým pohľadom ako vták, ktorý sa zjari sťahuje z juhu na sever. Cítil, že tamhore necháva tú lepšiu časť svojho ja, silu, ktorá sa rodí iba zo samoty, z odluky od hurhaja sveta. A keď už kráčal po ceste cez šedivníky, šachoriny a pod nízkymi jelšínami popri rieke, prichodil si ako nostalgický pútnik s malým srsteným plecniakom na chrbte, s bazovou klúkaňou v ruke, ako hriešnik, ktorý sa poberá na miesto, kde sa odpykávajú viny: do sveta.

Ale bez božej vôle sa ani vlas na hlave neskriví, pomyslel si, a kráčal odhodlane ďalej. Odrazu sa však údolie roztvorilo a na samom vrchu kopca, ako obrovská kopa trosiek, zjavili sa zrúcaniny kaštieľa. Belasý prázdny oblok v čiernom múre díval sa melancholicky ako oko minulosti na ružovú panorámu vychádzajúceho slnka, na rovinu zvlnenú sivými škvrnami pieskov a žltastými machuľami, na zelenkavú žilu rieky, biele

dedinky s kostolíkom ako piestikom medzi okvetnými lístkami, na vršky nad dedinkami a na slezovozlaté oblaky nad belasým úzadím nuorských vrchov. Efix kráča, maličký a čierny ako kus čierneho pohodeného dreva, kráča medzi toľkou jagavou nádherou. Šikmé slnko úsvitu rozhadzuje svoje iskry po celej rovine. Každá trstina má zlatú byť, z každej chvojky vychádza vtáčí spev. A už sa vynára pred ním zelenobiely kužeľ Galtského kopca, rozbrázdneného tieňmi a slnečnými pruhmi a na jeho úpätí si čupí dedina, akoby poskladaná z trosiek starého rímskeho mestečka. Dlhé rozváľané múriky, domce bez striech, rozhlodané múry, zvyšky dvorcov a ohrád, opustené chatrče pôsobia lútostivejšie ako samotné kopy trosiek po oboch stranách cesty, vydláždenej iba v strede obrovskými balvanmi. Sopečné kamene roztrúsené kde-tu pôsobia dojmom, akoby tu prírodná katastrofa zničila kedysi antické mesto a rozohnala všetkých obyvateľov. Ojedinelé nové domy dvíhajú sa bojazlivo z tejto bezútešnosti a granátové jablone, svätajánske chlebovníky, skupiny figovníkov a paliem vtláčajú tomuto miestu smutnú poéziu.

Čím väčší sa Efix približuje k cieľu, tým väčší sa mu smútok zahrýza do duše. A na dovŕšenie nostalgie vynoria sa na úbočí vrchu medzi živými plotmi a chvojkami zvyšky starého cintorína a zanedbaný a zubom času rozhlodaný kostolík. Ulice sú prázdne a skalné steny na vrchu teraz prichodia ako mramorové veže.

Efix postál pred bránou, susediacou s bránou starého cintorína. Obe brány sú takmer rovnaké: pred každou tri kamenné schody obrastené trávou. Kým však brána na starom cintoríne je hore rovná, brána k Pintorkám má murovaný oblúk a na jeho priečelí ešte rozoznať zvyšok erbu: hlavu bojovníka v helmici a meč v ruke. A na erbe nápis: Quis resistit huic? Čo tomuto odolá.

Efix vošiel na priestranné štvorcové nádvorie, vydláždené ako ulica iba – naprostriedku kameňmi, v ktorých bol jarok pre odtok dažďovej vody. Zhodil plecniak z chrbta a díval sa, či niektorá z paní nevyzerá z obloka. Na konci nádvorja stál jednoposchodový dom, hneď za domom sa dvíhal vrch. Človek mal dojem, že vrch sedí na dome ako obrovská zelenobiela čiapka.

Na drevený verandový balkón, vedúci okolo celého poschodia, sa otváralo troje dverí. Vychádzalo sa k nim po vonkajších schodoch naozaj už na spadnutie. Sčernetý povraz, zauzlený na drevených kolíkoch na konci schodov, nahrádzal zábradlie a operadlá. Dvere, podpery a balustráda balkóna boli z jemne vyrezávaného dreva. Všetko sa však už držalo iba zázrakom, drevo rozhlodané a práchnivé. Zdalo sa, že pri najmenšom náraze sa všetko rozsype na prach ako omietka presievaná neviditeľným sitom času.

Na balkónovej balustráde za pevnými a ešte nenahlodanými stĺpmi, bolo tu a tam vidieť zvyšky rímsoy, na ktorej sa ešte dala rozoznať reliéfová dekorácia listov, kvetov a ovocia. Efix

si nevdojak spomenul, že už ako dieťa pri pohľade na tento balkón cítil priam posvätnú úctu, akoby stál pred kazateľnicou v kostole.

Územčistá a mocná žena, oblečená do čiernych šiat, s bielou šatkou okolo tvrdej po počernej tváre, zjavila sa na balkóne. Naklonila sa, zazrela sluhu a jej temné mandľové oči zaiskrili radosťou.

– Dobré ráno, donna Ruth, pani moja!

Donna Ruth svižne zišla po schodoch, odhaliac mocné nohy v tyrkysových pančuchách. Usmievala sa, ukazujúc zdravé zuby pod hornou perou s čiernymi chlpkami.

– A donna Estera? A donna Noemi?

– Estera odišla na omšu. A Noemi práve vstáva. Krásne počasie, Efix! A ako sa darí tam...?

– Dobré, dobre, vďaka Bohu, všetko dobre.

Aj kuchyňa bola stredoveká: široká nízka povala zo skrížených trámov, sčernetých od dymu a sadzí. Na každej strane veľkého ohniska stála pri stene lavica z neopracovaného dreva. Cez obločné mreže bolo vidno zelené pozadie vrchu. Na holých červenkastých stenách bolo ešte vidieť kruhy po starých medených hrncoch a ligotavé žrde, na ktorých kedysi viseli konské sedlá, vaky, zbrane, akoby tam boli ponechané na pamiatku.

– Tak čo je, donna Ruth? – opýtal sa Efix, keď položila na ohnisko malú medenú kávovničku. Obrátila k nemu svoju širokú čiernu tvár v bielej šatke a žmurkla naňho, akoby mu chcela povedať, že sa netreba náhliť.

– Kým zíde Noemi, prines mi trochu vody...

Efix vzal vedro spod stolice a vykročil, ale na prahu kuchyne sa bojzливо obrátil, dívajúc sa na vedro, ktoré sa mu pohojďovalo v rukách.

– List je od dona Giacintina?

– List? Telegram...

– Bože veľký! Stalo sa mu niečo?

– Nič, nič! Chod'...

Bolo by zbytočné naliehať, kým nezíde z poschodia donna Noemi. Hoci donna Ruth bola najstaršia zo sestier a mala kľúče od domu – napokon nebolo tu už nič, čo by stálo za ukradnutie – nikdy nič nezačala z vlastnej iniciatívy a nikdy nechcela za nič zodpovedať.

Efix zašiel k studni. Bola to studňa na spôsob starej sardínskej nuraghe, jaskyne vyhlobenej v kúte dvora, vyloženej skalami, na ktorých v starých rozbitých hrncoch kvitli letné fialy a jazmínové kvety. Jeden jazmínový ker sa vyšplhal až na múr a tam sa zachytil, akoby bol zvedavý, čo sa robí vonku vo svete.

Koľko spomienok sa vynorilo sluhovi pri pohľade na tento kút, obrastený smutným machom, veselým hnedastým zlatom fiál a nežnou zeleňou jazmínu!

Zdalo sa mu, akoby sa odrazu díval na donnu Liu, bledú a štíhlu ako trstina, opretú o balkón, s očami zahľadenými do diaľky. Zdalo sa mu, akoby aj ona vyzerala, čo sa robí vonku vo svete. Tak ju videl v deň jej úteku z domu, nehybne stojacu

na balkóne, podobajúcu sa námorníkovi, ktorý zvedavým pohľadom odhaľuje tajomstvo mora...

Ako len ťazia tieto myšlienky! Ťazia ako plné vedro vody, ktoré ťahá zo studne.

Keď však zdvihol oči, zistil, že tá vysoká štíhla žena, čo vyšla tak rázne na balkón a zapínala si čierny kabát, nie je donna Lia.

– Dobré ráno, donna Noemi, pani moja! Nezídete dolu?

Troška sa vyklonila z balkóna. Husté čierne vlasy iskrili v zlatom odlesku ranného slnka a rámovali jej tvár ako dve nahladko sčesané pradená. Odpovedala na pozdrav očami, mihnúc dlhými mihalnicami, ale neprehovorila a nezišla.

Pootvárala dokorán dvere a obloky – nemusela sa báť, že prievan rozbije sklá, ktoré boli už dlhé roky vybité – a vyniesla na balkón žltú prikrývku, aby sa prevetrala na slnku.

– Nezídete dolu, donna Noemi? – zopakoval Efix, vykrúcając dohora hlavu na krátkom krku.

– Hneď, hneď.

Ale Noemi ďalej starostlivo rozkladala prikrývku a zdalo sa, akoby sa kochala v panoráme rannej krajiny. Dívala sa hneď napravo, hneď naľavo, odkiaľ na ňu dýchala svojím sviežim poryvom melancholická krása piesočnatej roviny, preťatej riekou, rady topoľov a nízkych jelší, trstinové šíravy a chvojkové porasty, čierny kostol obrastený stromami, starý cintorín zarastený trávou, v ktorej sa beleli ako margaréty kosti mŕtvych, a v pozadí vŕšok so zrúcaninami kaštieľa.

Zlaté oblaky stáli ako diadém nad vŕškom a zrúcaninami a sladkosť a tichosť rána vtlačali celej krajine cintorínsky pokoj. Minulosť vládla zvrchovane na tomto mieste. Aj kosti mŕtvych jej prichodili ako kvety a oblaky ako diadém.

Noemi sa tým nedala dojať. Už ako dievča bola zvyknutá dívať sa na ľudské kosti, ktoré v zime akoby horeli na slnku a zjari iskrili rosou. Nikomu nezišlo na um odstrániť ich! Prečo by ich mala odstraňovať práve ona? Pravda, donna Estera, keď sa vracia pomalým a tichým krokom po ceste z nového kostola v dedine – keď je doma, vždy má naponáhlo, ale vonku robí všetko pokojne, pretože šľachtická sa musí správať dôstojne a rozvážne – pri starom cintoríne sa vždy prežehná a modlí sa za duše zomretých...

Donna Estera nikdy na nič nezabudne a nič neunikne jej očiam. Len čo vojde na dvor, hneď si všimne, že niekto ťahal vodu zo studne a dá na miesto vedro. Odstráni kamienok z vázy na fialky, a keď vojde do kuchyne, pozdraví Efixa a pýta sa ho, či mu už dali kávu.

– Dali, dali, donna Estera, pani moja!

Medzitým zišla donna Noemi s telegramom v ruke, ale hneď ho nečíta, akoby cítila pôžitok, že môže napínať sluhovu zvedavosť.

– Estera, – povedala a sadla si na lavicu pri ohnisku, – prečo si neodložíš vlniak?

– Chcem ešte stihnúť omšu. Čítaj.

Donna Noemi si sadla na lavicu a donna Ruth vedľa nej.

Keď takto tri sestry sedeli, ich podobnosť bila priam do očí.
– Odlišovali sa iba vekom. Donna Noemi bola ešte mladá, donna Estera v stredných rokoch a donna Ruth už takmer starena, pravdaže, starena mocná, dôstojná, vyrovnaná. Donna Estera mala oči trochu jasnejšie ako ostatné sestry, oči s orieškovozlatým odleskom, iskrili jej však detskou prefíkanosťou.

Sluha Efix sa postavil pred ne a čakal. Donna Noemi rozvinula žltý list, upreto sa doň zahľadela, akoby nemohla rozlúštiť rukopis, napokon ním rozhorčene zamávala.

– Tak, aby ste vedeli, o niekoľko dní príde! To je všetko!

Zdvihla hlavu, začervenala sa a dívala sa prísne Efixovi do tváre. Aj ostatné sestry sa naňho dívali.

– Rozumieš? Bez všetkého si príde akoby do svojho domu!

– Čo na to povieš? – opýtala sa donna Estera a vystrčila prst spod vlniaka.

Efixova tvár sa zaliala blaženým pocitom. Husté vrásky okolo živých očí sa mu rozihrali a nesnažil sa vonkoncom zakryť svoju radosť.

– Som úbohý sluha, ale vravím, že prozreteľnosť vie, čo robí!

– Bože, ďakujem ti! A mohol by mi niekto z vás povedať, prečo sa tak odrazu rozhodol? – povedala donna Estera. Donna Noemi zbledla. Slová protestu jej vystupovali na pery. A hoci sa vždy vedela opanovať pred sluhom, ktorého nikdy nebrala vážne do úvahy, jednako sa neovládala a odsekla:

– Čo do toho pletieš prozreteľnosť božiu! Tá s tým nemá nič spoločné. Ide o to... – dodala po krátkom zaváhaní, – ide o to, aby sme mu z mosta doprosta odpovedali, že v našom dome niet preňho miesta!

Vtedy Efix rozhodil ruky a sklonil hlavu, akoby chcel povedať: Tak načo sa so mnou radíte? Ale donna Estera sa usmiala, vstala a trepala o seba okraje čierneho vlniaka:

– A kde má teda ísť? K rectorovi? Ako pocestný bez prístrešia?

– Najradšej by som mu neodpovedala, – navrhla donna Ruth a vytrhla donne Noemi z ruky telegram, ktorý Noemi nervózne krkala.

– Ak príde, prosím! Mohli by sme ho prijať ako cudzieho. Vitaj, hosť! – dodala, akoby už vítala niekoho, kto vošiel práve do dverí. – Prosím! Ak sa bude nehodne správať, máme vždy čas poslať ho, odkiaľ prišiel.

Ale donna Estera sa usmievala a pozerala na sestru, ktorá bola najbojazlivejšia a najnerozhodnejšia zo všetkých. Zohla sa a ťapla ju rukou po kolene so slovami:

– Chceš povedať, že by sme ho vyhnali? To by sme sa ukázali, milá sestra! A ty by si si trúfala, Ruth?

Efix v duchu rozmýšľal. Odrazu zdvihol hlavu a udrhel sa rukou na hrud'

– O to sa už sám postarám! – sľuboval odhodlane.

Vtom sa jeho oči stretli s očami Noemi. Efix sa vždy bál jej vodnatých a chladných očí ako hľbokej vody, a hneď si uvedomil, ako vážne brala jeho mladá pani jeho sľub.

Ale neľutoval, že ho vyslovil. V živote si už vzal na plecia oveľa väčšiu zodpovednosť.

Zostal v dedine celý deň.

Znepokojoval sa pre usadlosť – hoci v tom ročnom období tam bolo máločo na ukradnutie. Ale zdalo sa mu, akoby nejaká tajná nezhoda poburovala jeho panie a nechcel odísť, kým neuvidí, že sú zajedno.

Donna Estera ešte trocha upratala a vyšla z domu do kostola. Efix sľúbil, že príde za ňou. Ale kým donna Noemi vychádzala na poschodie, vošiel znova do kuchyne a potichu poprosil donnu Ruth, ktorá kľáčala na zemi a miesila cesto na nízkom stole, aby mu dala telegram. Donna Ruth zdvihla hlavu a zamúčenou pästou si trochu vyhrnula šatku.

– Počul si ju? – povedala potichu, mysliac donnu Noemi. – To je ona! Hrdosť jej nedá...

– Má pravdu! – potvrdil Efix zadumano. – Keď je niekto šľachticom, nech zostane šľachticom, donna Ruth.

Našli ste niekedy v zemi mincu? Mysleli ste si, že je z plechu, pretože bola čierna. Ale keď ste ju vyleštili, zistili ste, že je zlatá. Zlato je vždy zlato, i keď je na povrchu čierne.

Donna Ruth pochopila, že pred Efixom nemusí ospravedlňovať nemiestnu Noeminu hrdosť a keďže vždy bola ochotná vypočuť aj cudziu mienku, potešila sa.

– Spomínaš si, aký hrdoš bol môj otec? – povedala, zabárajúc do cesta svoje červené ruky, posiate belasými žilkami.

- Aj on tak rozprával. On by nebol dovolil Giacintovi ani vystúpiť z lode, nieto ešte prísť sem! Čo na to povieš, Efix?

- Ja? Ja som úbohý sluha, ale vravím, že don Giacintino by prišiel aj tak.

- Chceš povedať, že jablko nepadne ďaleko od stromu! - vzdychla si donna Ruth a vzdychol si aj Efix. Tõňa minulosti sa ešte nerozplynula, ešte ich obchádzala.

Ale Efix mávol rukou, akoby chcel túto tõňu zaplašiť. Očami sledoval pohyby červených rúk, ktoré miesili, trhali a tľapkali biele cesto, a pokojne pokračoval:

- Chlapec je dobrý a prozreteľnosť mu pomôže. Treba len dávať pozor, aby nedostal zimnicu. A treba mu kúpiť koňa, lebo na kontinente nie je zvykom chodiť pešo. O to sa však postarám sám. Dôležité je, aby veľkomožné panie boli zajedno.

Ale donna Ruth hneď hrdo odvetila:

- A vari nie sme zajedno? Počul si azda, že by sme sa boli škriepili? Ty nejdeš so mnou na omšu, Efix?

Pochopil, že už má odísť. Vyšiel na dvor, ale rozmýšľal, či by sa nemal pozhovárať aj s donnou Noemi. Práve odnášala prikrývku z balkóna do izby. Bolo by zbytočné prosiť ju, aby zišla dolu, treba ísť za ňou.

- Donna Noemi, prepáčite, keď sa vás na niečo opýtam?

- Radujete sa?

Noemi sa naňho prekvapene poďívala.

- Z čoho?

- Že príde don Giacintino predsa? Uvidíte, je to dobrý chlapec.

– Prosím ťa, ako to môžeš vedieť?

– Ako píše. Môže veľa dokázať. Pravdaže, treba mu kúpiť koňa.

– Hneď aj s ostrohami!

– Záleží len na tom, aby veľkomožné panie boli zajedno.

To je hlavné.

Vytrhla niť z prikrývky a hodila ju na dvor. Tvár sa jej zachmúrila.

– A kedy sme neboli zajedno? Doteraz vždy.

– Áno... ale... tak sa mi marí, akoby ste sa neradovali, že príde Giacintino.

– Mám vari od radosti skákať? Príde Mesiáš, či čo? povedala a vošla do dverí, cez ktoré bolo vidno vnútro bielej izby so starodávnou posteľou, starobyľou skriňou, oblôčik bez skla, otvárajúci sa na zelené pozadie vrchu. Efix zišiel, odtrhol žltú fialu, držal ju medzi prstami, ruky skrížené na chrbte, a vykročil do kostola.

Ticho a sviežosť hory vládli zôkol-vôkol. Iba spev piniek v kroviskách oživoval miesto a podmaľoval jednotvárnu modlitbu žien v kostole. Efix vošiel po prstoch, s fialou medzi prstami a klakol si za stĺpom kazateľnice.

Kostol bol už ošarpaný. Všetko v ňom bolo sivé, vlhké a zaprášené. Dierami v drevenej streche pršali šikmé lúče strieborného prachu a sadali na hlavy žien, kľačiacich na kamennej dlažbe. Zažltnuté postavy, skákajúce z čiernych dopukaných obrazov, ozdobujúcich steny, podobali sa týmto

ženám, oblečeným v čiernych a fialových šatách, ženám
bledým ako slonovina; ženám krásnym, útlým, s biednym
poprsím a žalúdkom nafúknutým od zimnice. Aj ich modlitba
zvučala lenivo a jednotvárne, akoby sa kdesi v diaľke chvela
mimo času. Slúžila sa zádušná omša za tridsiatnika a čierne
súkno so zlatými kyskami pokrývalo oltárnu balustrádu.
Čiernobiely kňaz sa pomaly obracal so vzťahnutými rukami
a okolo hlavy mu tancovali dva lúče, akoby ich vyžarovala
jeho prorocká hlava. Keby miništrant nebol zvonil zvoncom,
akoby odháňal od oltára zlých duchov, napriek tomu, že
bol deň a štebot vtákov prenikal do chrámu prederavenou
strehou, Efix by bol uveril, že je na omši prízrakov. Ajhľa,
veď sú tam všetci! Don Zame kľáči v rodinnej lavici a trochu
ďalej od neho donna Lia, bledá, v čiernom šále, pripomína
postavu tamhore na starom obraze, akoby sa naozaj vykláňala
z čierneho rozpadávajúceho sa balkóna. Je to obraz Márie
Magdalény, maľovaný vraj podľa skutočnej, živej predlohy:
láska, smútok, výčitky svedomia a nádej sa jej smejú a plačú
v hlbokých očiach a na zatrpknutých perách...

Efix nevládze od nej odtrhnúť pohľad a cíti, ako vždy pred
touto postavou, vynárajúcou sa z temnoty dávnej minulosti,
závrat, akoby sám visel v čiernej tajomnej prázdnote... Zdá sa
mu, že predošlý život naňho dolieha z obrovskej diaľky. Zdá sa
mu, že všetko zázračne ožíva, ožíva legendárnym, fantastickým
životom. Mŕtvi prebárajú hroby a vstávajú z mŕtvych. Dokonca
Kristus, ktorý sa skrýva za žltkastou clonou oltára a iba dva

razy do roka sa ukáže ľudu, vychádza zo svojej skrýše a kráča. Aj Kristus je vychudnutý, bledý a mlčanlivý. Kráča a ľud sa pohýna za ním a uprostred ľudu je Efix, ktorý mu ide v ústrety s kvetom v ruke a srdce mu rozochvieva nežný poryv... Ženy spievajú, vtáky spievajú. Donna Estera skacká popri sluhovi, prstom si pridŕža okraje vlniaka... Procesia vychádza z kostola, prechádza dedinou a v dedine práve kvitnú granátové jablone a nežná zimozeleň. Domy sú nové, aj brána k veľkomožným paniam Pintorkám je nová: z lešteného orecha. Aj balkón je nový... Všetko je nové, všetko je krásne. Donna Mária Kristína je živá. Dáva sa z balkóna, z ktorého visia hodvábne prikrývky. Donna Noemi je mladučka, je zaslúbená donu Predovi, a don Zame, ktorý sa tiež zúčastňuje na procesii, tvári sa ako večný hundroš, ale vidno, že aj on je svojím spôsobom šťastný...

Ale spev žien zmlkol a niektoré už vstali a vychádzajú z kostola. Efix si oprel rozpálenú hlavu o chladný stĺp kazateľnice, precitol zo svojho sna a vyšiel za donou Esterou, ktorá sa uberala domov.

Vysoké slnko už bičovalo dedinku, bezútešne sa krčiacu v oslepujúcom svetle horúceho rána. Ženy vyšli z kostola a rozprchli sa ako strašidlá. A všetko sa znova vrátilo do samoty a mlčania okolo domu Pintoriek. Donna Estera zašla k studni a drievkom podoprela mladý muškát, potom vyšla vrtko po schodoch a zatvorila dvere a obloky. Keď vychádzala po schodoch a prechádzala po balkóne, drevená dlážka jej vŕzgala pod nohami a z rozožratého dreva balustrády sa sypal prášok sivý ako popol.

Efix počkal, kým nezíde. Sadol si na schody do slnka, čiapku si strhol na čelo, aby si urobil trošku tieňa na tvári, strúhal zatváracím nožom kolík, ktorý si donna Ruth želala zasadiť pod besiedku. Ale ostrie noža sa na slnku tak blýskalo, že Efixa rozboleli oči a zvädnutá fiala sa mu chvela na kolene. Mal v hlave zmätok a myslel na to, ako ho minulý rok drvila zimnica.

– Už sa vrátila tá diablica?

Donna Estera schádzala s korkovým kvetináčom v ruke. Odtiahol sa nabok, aby jej uvoľnil schody, a zdvihol tvár zatienenú strieškou čiapky.

– Pani moja, už nejdete von?

– A kam mám ísť v tomto čase? Nikto ma nepozval na obed!

– Rád by som vám niečo povedal. Radujete sa?

– Z čoho, duša moja?

Správala sa k nemu ako matka, ale bez dôvernosti. Vždy ho pokladala za jednoduchého. človeka.

– Že... že ste všetky zajedno, pokiaľ ide o príchod dona Giacintina...!

– Radujem sa, áno. Tak to musí byť.

– Je to dobrý chlapec. Bude mať šťastie. Treba mu kúpiť koňa. Ibaže...

– Ibaže?

– Netreba mu spočiatku veľmi povoľovať. Chlapci sú hun-cúti... Pamätám sa, keď som bol chlapec... Ak mi niekto podal malíček, ja som mu vykrútil ruku... A potom, chlapci z Pinto-rovho rodu... veď viete... donna Estera... sú nesprátníci...

– Efix, ak synovec príde, poviem mu ako hostóvi: Sadni si a cíť sa ako doma. A on pochopí, že je u nás hostóm...

Vtedy Efix vstal a striasol si z nohavíc stružliny. Všetko sa vyvíjalo dobre, a jednako ním zmietať čudný nepokoj. Chcel ešte čosi dodať, ale netrúfal si.

Krok za krokom sa ťahal za donnou Esterou. Strhol si čiapku, aby mohol čím hlbšie zaraziť kolík a znova trpezlivo čakal, kým sa donna Estera nevráti po vodu.

– Dajte! Dajte to sem! – povedal a vzal jej vedro z rúk. A keď ťahal vodu, díval sa do studne, aby sa nemusel dívať panej do tváre. Hanbil sa od nej pýtať peniaze, ktoré mu bola dlžna.

– Donna Estera, – povedal, – nevidím tu už tie trstinové snopy. Hádam ste ich už popredali?

– Áno, popredala som ich: časť istému Nuorčanovi a časť som použila na zaplátanie strechy. A zaplatila som aj pokrývača. Vieš, že na Bielu sobotu postŕhal víchor škridlicu.

Tak radšej nenaliehal. Je veľa spôsobov, ako sa dohodnúť. Netreba roztrpčovať ľudí, ktorých máme radi! A tak sa vydal na cestu k úžerničke Kalline. Zastavil sa cestou aj u babky chlapca, ktorého nechal strážiť malú usadlosť pri rieke. Starena, vysoká a vyziabnutá ako trlica, s egyptskou tvárou zakrútenou do čiernej šatky, s uzlíkom na temene hlavy, priadla na schodoch svojej chalupy z čiernych skál. Ruženec korálov visel jej na dlhom žltom a vráskavom krku. Dve zlaté náušnice sa jej triasli na ušiach ako jagavé kvapky, ktoré nechcú odkvapnúť. Zdalo sa, že ostarievajú, zabudla si strhnúť šperky mladosti.

– Budte pozdravená, Mária, teta Pottoi! Akože sa mávate? Chlapec zostal hore, ale navečer sa vám vráti.

Upreto naňho pozerala sklenými očami.

– Á, to si ty, Efix? Boh ti pomáhaj! Tak čo, od koho bol ten list? Od dona Giacintina? Ak príde, prijmite ho, ako sa patrí. Veď sa vracia domov. Doňho sa prevtelila duša dona Zameho, lebo duše zomrelých ožívajú v mladých. Pozri na Grixendu, moju vnučku! Narodila sa pred sedemnástimi rokmi na Kristovo narodenie, a matka jej umierala. Len si ju prezri: nežije v nej znovuzrodená mater?! Veď je tá tu...

Naozaj, Grixenda sa práve vracala od rieky s košom bielizne na hlave, vysoká, sukňu vyhrnutú nad biele lýtky, nohy ako srnka. Aj jej šikmé oči pripomínali oči srnky, vlhko sa leskli na bledej tvári, ktorá sa podobala tvári na antickej minci. Červenú stuhu mala prepásanú cez prsia a na košielke sa jej otváral živôtik, zakrývajúc jej biedne vnady.

– Strýko Fixo! – zvolala milo, hoci drsno, položila mu kôš na hlavu a začala sa mu prehrabávať vo vreckách.

– Duša moja krásna? Ja na vás vždy myslím, a vy mi nikdy nič neprinesiete... Aspoň jednu mandľu...!

Efix ju nechal, rozveselený jej milotou. Ale starena s nehybnou tvárou a sklenými očami povedala:

– Vracia sa nebohý don Zame!

Vtedy Grixenda stfpla a jej krásna tvár a krásne oči nadobudli nevdojak starenin výzor.

– Vracia sa?!

– To sú povedačky! – zvolal Efix a zložil kôš k nohám dievčaťa. Grixenda však počúvala ako fascinovaná starenine slová, ba dokonca aj on, keď schádzal po ceste, si myslel, že vidí minulosť na každom rohu múra. A dolu na kamennej lavičke pri Mileseho sivom dome sedel veľký chlap v zamate. Hnedá farba šiat zvýrazňovala ešte väčšmi jeho červenú tvár a čiernu bradu.

Nie je to don Zame? Vypína hrud' ako on, palce v náprsných vreckách, zlatú retiazku hodínok v ostatných prstoch. Sedí tam celý deň, pozerá na chodcov a posmieva sa im. Mnohí idú radšej inou cestou, lebo sa boja jeho jazyka, a takisto robí aj Efix, keď sa chce nepozorovane dostať do domu úžernícky Kalliny.

Figovníkový plot ohradzuje ako hradný múr dvor tety Kalliny. Aj ona priadla – malá, biela tvárička, vyšívané črievičky na bosých nohách. Dravé jastrabie oči jej svietili zlatým prísvitom v tóni šatky.

– Efix, braček drahý! Akože sa mávaš? A čo tvoje paničky? To je návšteva! Sadni si, sadni, povol'kaj si. Ospanivé sliepky si vyzobávajú spod krídel švoly. Ihravé mačiatka bežia za ružovými prasiatkami. Biele a belasé holuby, somár priviazaný o kôl a lastovičky v povetrí dodávajú tomuto kútu výzor Noemovho korábu. Domec vznikol na mieste starého domu, postavil ho Milese. Je vysoký, má novú strechu, ale kde-tu sa už drobí, akoby ho škrabal čas, ceriaci sa na každého, kto mu chce vyrvať jeho korisť.

– Usadlosť? – povedal Efix a oprel sa o stenu vedľa stareny. Treba zaklopať! Tohto roku bude viac mandlí ako lístia. Tak ti splatím všetko, Kallina! Môžeš byť bez starosti...

Kallina zvrátila obočie, sledujúc očami niť svojho vretena.

– Ani som si neprirátala, vidíš! Keby boli všetci ako ty, a keby tvojich sedem skudov bolo aspoň sto skudov!

– Bodaj ťa krč natiahol! – pomyslel si Efix. – Na Vianoce si mi požičala štyri skudy a odrazu sa ti okotili na sedem!

– No vidíš, Kallina, dodal potichu a sklonil hlavu, akoby sa zhováral s prasiatkami, ktoré mu neodbytné oňuchávali nohy. – Kallina, daj mi ešte jeden a bude ich osem! A v júli, ako je Boh nado mnou, v júli ti všetko vrátim. Do posledného centesima.

Úžerníčka neodpovedala. Premerala ho od hlavy po päty, zovrela ruku v päst a ukázala mu figu.

Efix k nej priskočil a chytil jej zápästie. Prasiatka bežali od neho s kvikom a za nimi mačiatka a v tom zmätku začali kotkodákať aj sliepky.

– Kallina, bodaj ťa, keby nebolo takých, ako som ja, mohla by si to úžernícke remeslo zavesiť na klinec a ísť chytať pijavice...

– Radšej chytať pijavice, než si dať vysávať krv ako ty, nešťastník! Počkaj, makabejský, dám ti, dám ti desať, päťdesiat, aj sto ti dám, ak chceš, dám ti, ako dávam váženejším osobám, tvojim paniam, šľachticom a príbuzným barónov, ale figu ti dám, kým budeš taký hlupák, a tým budeš do svojej smrti... Dám ti...

Odišla a priniesla päť strieborných lír.

Efix odchádzal s peniazmi v hrsti, sprevádzaný úžerníckinými posmešnými pozdravmi.

– A povedz svojim paničkám, aby sa dobre držali! Efix bol rozhodnutý zniesť všetky urážky, len aby sa mohol pripraviť na Giacintov príchod. Musí si kúpiť novú čiapku, aby ho mohol dôstojne prijať, a preto vošiel do obchodu k Milesemu, zmieriac sa už aj s tým, že bude musieť zniesť posmech od človeka na lavičke, že bude musieť prejsť okolo dona Preda, bohatého príbuzného svojich paní.

Don Predu mu odpovedal na pozdrav opovržlivým mrdnutím pliec a myknutím hlavy, ale neráčil natrčiť ucho, aby vypočul, čo sluha kupuje.

– Daj mi čiapku, Antoni Franzi, ale nech je dlhá a nech nie je prežratá od moľov...

– Neukradol som ju predsa tvojim paniam, – zaškaredil sa Milese, ktorý mal jazyk ako britva. Don Predu vonku zakašlal, akoby sa mu vysmieval, kým sa obchodník šplhal na rebrík.

– Všetko starne, ale všetko sa môže obnoviť, ako sa každým rokom obnovuje príroda, – odvetil Efix, sledujúc očami štíhlu postavu Mileseho, oblečeného do dlhej plstenej kabanice, aké sa nosievali v jeho kraji.

Obchodík bol malý, ale priam zaprataný tovarom. Na policiach sa červenali baly šarlátovej látky a vedľa toho žiarila zeleň fliaš s mentolkou. Vrecia múky vytŕčali svoje biele bruchá proti mrzutým hrbom súdkov s haringami a v malej

vitríne na ilustrovaných pohľadniciach sa nahé ženy usmievali nádobkám s vyvetranými cukríkmi a zvitkom vyblednutých stužiek.

Kým Milese vyberal zo škatule dlhé čiapky z čierneho súkna a Efix vystretou rukou odmeriaval ich veľkosť, niekto otvoril dvierka na dvor. Na pozadí lemovanom viničmi zjavila sa na nízkom širokom stolci impozantná žena a pokojne priadla ako antická kráľovná.

– To je moja svokra. Opýtaj sa jej, či tieto čiapky nestoja deväť pezzas, päťdesiat centesimov, – povedal Milese, kým Efix skúšal čiapku, nafaľhoval si ju na hlavu a obracal jej gongolec na všetky strany. – Vybral si si najlepšiu, fiktus. A potom vraj že si hlúpy! Sám vidíš, že je to čiapka ako pre ženícha!

– Je úzka.

– Lebo je nová, ty božie hoviadko. Ber ju, lebo nebude. Deväť pezzas... Akoby som ju hodil do priekopy...

Efix si ju strhol z hlavy a zadumane ju hladkal. Konečne položil na pult úžerníčkine peniaze.

Don Predu strčil tvár do dverí a skutočnosť, že Efix si kúpil takú parádnu čiapku, upútala pozornosť aj Mileseho svokry. Kývla na Efixa hlavou a slávnostne sa ho opýtala, čo robia jeho panie. Koniec koncov, boli šľachticné a zaslúžili si úctu zámožných ľudí. Iba zbohatlíci, ako je Milese, jej zať, im mohli odoprieť patričnú úctu.

– Pozdrav ich odo mňa a povedz donne Ruth, že ju prídem opáčiť. Vždy sme bývali dobré priateľky s donnou Ruth, hoci ja nie som urodzená.

– Vy máte urodzenosť v duši, – odpovedal galantne Efix, ale ona zakrútila mierne vretenom, akoby chcela povedať: Keby si neľapotal!

– Aj môj brat rector si veľmi váži tvoje panie. Vždy sa ma pýta, kedy pôjdeme s paničkami na púť k Panne Márii?

– Veru, – pokračovala s nostalgickým povzdychom, – ako mladí sme vždy chodievali spoločne na púť: stačilo máličko, aby sme sa dobre zabavili. Teraz, ako sa zdá, ľudia sa už tuším hanbia smiať.

Efix skladal starostlivo čiapku.

– Ak Boh dá, moje panie pôjdu tohto roku na púť... modliť sa, nie sa zabávať...

– To ma teší. Ale povedz mi, ak to nie je tajomstvo: je pravda, že sa vráti Liin syn? Počula som to dnes ráno v obchode.

Kedže Milese podišiel ku dverám a na poznámku dona Preda sa priam rozrehotal, Efix dôstojne vykrikol:

– Je to pravda! Práve preto som zišiel do dediny, aby som mu kúpil koňa!

– Trstinového koňa? – opýtal sa ho don Predu, chytajúc sa od smiechu za brucho. – Ach tak! Preto si bol dnes u Kalliny.

– Čože vás do toho? Vás sa nikto na nič nepýta!

– Och, ty bibas! Tebe by som nedal ani deravý groš! Iba dobrú radu, to hej! Nechajte toho chlapca tam, kde je! Ale Efix vyšiel z obchodu so vztýčenou hlavou, s čiapkou pod pazuchou, bez pozdravu.

III

Míňali sa dni, míňali sa týždne a veľkomožné panie Pintorky darmo čakali synovca.

Donna Estera dala náročky napieť chleba, bieleho a mäkkého chleba, aký sa pečie iba na veľké sviatky, a sestry nevedeli, že kúpila aj košík zákuskov. Koniec koncov čakajú hosťa a pohostinstvo je vec svätá. Donne Ruth sa každú noc prisnilo, že synovec už prišiel, a každý deň okolo tretej popoludní, keď prichádzal dostavník, vyzerala tajne od brány. Ale prešla hodina a všetko zostalo v svojom nehybnom stave.

V prvých májových dňoch zostala donna Noemi sama doma. Sestry odišli na púť k Panne Márii Pomocnici, ako to robievali od nepamäti každý rok, aby sa kajali, ako vraceli, ale aby sa aj troška rozptýlili.

Donna Noemi nemala rada ani pokánie, ani zábavu. Jednako však v tom dlhom horúcom popoludní, keď sedela v dusnej tône domu, sledovala s nostalgickou túžbou aspoň v myšlienkach, čo asi robia sestry na púti. Pred očami sa jej vynoril sivý a okrúhly kostolík, podobajúci sa veľkému hniezdu, prevrátenému do trávy na širokom návrší, hrebene murovaných chalúp, okolo ktorých sa hmýril pestrý a krojovaný ľud ako cigánsky kmeň, drsná besiedka so stĺporadím, za ňou búdka pre kňaza a belasé pozadie, šumejúce stromy a more, žiariace v strieborných dunách pod obzorom. Myslela na

sladké veci a bolo jej do plaču. Od hanby si hrýzla pery, lebo si nechcela pripustiť svoju chvíľkovú slabosť.

Jar v nej vyvolávala každým rokom tento nepokoj. Sny života v nej znova kvitli ako ruže medzi skalami starého cintorína. Ale ona vedela, že je to obdobie krízy, zákonitá ochabnutosť, ktorú vyliečia prvé letné horúčavy. Nechala blúdiť svoju fantáziu, vyrušená z ospanlivého ticha, ktoré spočívalo na dvore zakvitnutom červenými makmi, na vrchu zatienenom ojedinelými obláčikmi, na celej dedine, z ktorej odišla polovica obyvateľov na púť. Aj teraz v svojej obrazotvornosti chodí po známych miestach. Zdá sa jej, že je dievčaťom a chodí po kňazovej besiedke v podobnom májovom popoludní. Veľký medený mesiac vychádza z mora a celý svet je akoby zo zlata a z perál. Harmonika naplňa svojím smutným kvílením dvor, osvetlený lampášmi. Ich červenkastý prísvit ešte zvýrazňuje štíhlu a hnedú postavu harmonikára na múriku, brunátne tváre žien a chlapcov, tancujúcich sardínsky národný tanec. Fantastické tône skáču po udupanej tráve a po múroch kostola. Ligocú sa zlaté gombíky, strieborné výložky, klapky ťaťahovacej harmoniky. Ostatok splýva v perleťovom pološere mesačnej noci. Donna Noemi si spomína, že nikdy sa bytostne nezúčastnila na slávnosti. Staršie sestry sa vždy smiali a zabávali a Lia, stúlená ako zajačik v trávnom kúte dvora, hádam už vtedy kula plány, ako utečie z domu.

Slávnosť trvala deväť dní. Posledné tri dni bola iba zábava-tanec, hudba a spev. Donna Noemi sa ponevierala vždy po

besiedke medzi zvyškami z hostiny. Okolo nej iskrili prázdne fľaše, rozbité taniere, nedopitý chladený jablčný mušt, dajaká táčňa a zabudnutá lyžička. Aj hviezdy nad dvorom sa trasľavo mihali, akoby ich strhol rytmus tanca. Nie, ona netancovala, nesmiala sa, ale stačilo jej, aby videla, ako sa smejú a zabávajú iní. Lebo dúfala, že aj ona sa raz bude zúčastňovať na slávnosti života.

Ale roky plynuli ako voda a slávnosť života sa naplňala niekde ďaleko od rodnej dediny. Veď aj jej sestra Lia utiekla z domu iba preto, aby sa na nej mohla zúčastniť...

Noemi však zostala na rozpadávajúcom sa balkóne starého príbytku ako kedysi v kňazovej besiedke.

Slnko sa skláňalo a niekto zabúchal na večne zatvorenú bránu.

Bola to stará Pottoička. Prišla sa opýtať, či veľkomožná pani niečo nepotrebuje. A hoci donna Noemi ju neponúkla, aby sa zdržala, starena si hneď sadla na zem, oprela sa plecami o múr, rozhalila si hrdlo vyzdobené drahými kameňmi a s lútosťou začala rozprávať o slávnosti.

– Všetci sú tam. Aj moji vnukovia, nech ich ochraňuje Panna Mária Pomocnica! Ach, všetci sú tam a cítia sa dobre, lebo vidia more...

– A prečo ste nešli aj vy?

– A kto zostane strážiť dom, pani moja? Hoci sme chudobní, dom si nesmieme nikdy opustiť. Ináč sa v ňom usalaší škriatok. Starí majú byť doma, mladí majú byť na slávnosti!

Vzdychla si, krčiac tvár, aby si videla korálky na prsiach a mohla ich upraviť. Rozprávala, ako sama chodievala na púť so svojím mužom, s dcérou, s dobrými susedkami. Potom zdvihla oči a dívala sa smerom k starému cintorínu.

– V týchto dňoch sa mi vše zamarí, akoby všetci mŕtvi vstali z hrobu. Akoby sa všetci šli zabávať na slávnosť. Zdá sa mi, že vidím vašu veľkomožnú pani matku donnu Máriu Kristínu, ako sedí na lavici v kúte veľkého dvora. Vyzerá ako kráľovná v žltej sukni a v čiernom vyšívanom šále. A ženy z toľkých dedín sedia na zemi okolo nej ako otrokyne... Aona mi vraví: Pottoička, poď sem, chlipni si z tejto kávy. Čo povieš, je dobrá? Áno, bola taká pokorná. Ach, práve preto sa ta nerada vraciam. Zdá sa mi, že som tam niečo nechala a už nikdy to nenájdem...

Donna Noemi živo prikyvovala, sklonená nad prácou. Starenin hlas jej prichodil ako ozvena dávnej minulosti.

– A čo ešte don Zame, pani moja! Bol dušou slávnosti. Často sa rozkričal, bol ako víchor, ale v podstate bol aj on dobrák. Po búrke vždy vyjde dúha.

Tak veru, práve v týchto dňoch, keď sedím pri praslici, sa mi tak zazdá, že počujem konský dupot... Áno, to ide on na slávnosť na svojom vranom koni s plnými batohmi... fujazdí okolo mňa a kričí na mňa: „Pottoička, poď ku mne na koňa! Tak hor sa, ty zlá víla!“

Dojímavo napodobňovala hlas mŕtveho šľachtica. Potom odrazu, akoby ďalej priadla niť svojich myšlienok, sa opýtala:

– A čo don Giacintino? Už naozaj nepríde?

Donna Noemi priam stúpila, lebo nikomu nedovolila, aby pchal nos do ich domácich vecí.

- Ak príde, bude vítaný, - odsekla sucho. Ale keď starena odišla, aj Noemi ďalej priadla niť svojich myšlienok. Tak mocne prežívala minulosť, že prítomnosť ju takmer nezaujímala.

Keď dusná tóna domu zahalila dvorec a vôňa chvojok začala sálať z roviny, donna Noemi si začala čoraz jasnejšie spomínať na Liin útek. Bolo to na sklonku dňa ako teraz. Bielozelený vrch akoby sa mal v každej chvíli zvaliť na ich dom, obloha je sňa zo zlata. Lia chodí po izbách na poschodí, je nesvoja, nevládze si nájsť pokojné miesto. Vyjde na balkón, bledá, oblečená v čiernom, tmavé vlasy jej odrážajú zlatobelasý odtieň neba. Díva sa dolu ku kaštielu, potom odrazu dvihne ťažké mihalnice, celá sa trasie a rozhadzuje rukami. Vyzerá ako lastovička, ktorá sa chystá vzlietnuť a odletieť do teplejších krajov. Zíde na dvor, zájde ku studni, poleje posledný raz kvety, cíti, ako sa sladká vôňa fialy mieša s ostrou vôňou chvojok. Prvé hviezdy žiaria nad vrchom.

Lia si ide sadnúť na odpočívadlo schodov, rukou zvierá povraz na zábradlí a upreto pozerá do súmraku, ktorý sa už znáša na zem.

Noemi si takto na ňu vždy spomína. Takto ju videla posledný raz, keď okolo nej prešla, aby sa uložila na posledný spánok v rodnom dome. Spávali vedno v posteli, ale toho večera ju čakala darmo. Čakala ju, až usnula, a tak ju čaká vždy, keď usína...

Ostatné vníma jej pamäť už iba ako zmätok. Hodiny a dni úzkostlivého strachu a tajomnej hrôzy, ako keď človeka drví zimničná horúčka...

Potom videla už iba bledú a strhanú tvár Efixa, ako sa skláňal a pozeral ustavične na zem, akoby hľadal stratený predmet.

– Panie moje, pokoj, pokoj! – mrmlal, ale potom sám bežal do dediny a všetkých sa vypytoval, či nevideli Liu. Nazrel do všetkých studní a sledil po celom okolí.

– Potom sa jej vynoril v spomienke don Zame.

Pri spomienke naňho ozval sa rachot búrky v Noeminej pamäti. Vždy pri tom musela vstať, akoby chcela zo seba striasť posadnutie.

Vstala a vyšla do svojej izby, ta, kde kedysi spávala s Liou. Tá istá železná zhrdzavená posteľ so zlatými ošúchanými listami, so strapcami hrozna, z ktorých už iba niektoré zrníčko ako v skutočných trpkých strapcoch si zachovalo červenkastý a fialový nádych. Tie isté steny vybielené vápnom, obrázky s čiernymi rámami, starodávne farbotlače, ktorých hodnotu v dome nikto nepoznal, tá istá črvotočinou rozožratá almara s vyrezávanými pomarančmi a citrónmi, žiariacimi ešte v zapadajúcom slnku ako zlaté jablká.

Noemi otvorila almaru a odložila do nej svoju prácu. Čap zaškrípал do ticha ako strhaná husľová struna, kým slnko už bez lúčov lialo mliečnoružové svetlo na bielizeň uloženú v priečinkoch, vyložených belasým papierom.

Všetko tam bolo v dokonalom poriadku. Hore niekoľko vydratých, hodvábom prešívanych prikrývok, vlnené prikrývky, ktoré dlhým používaním dostali šafránovú farbu, nižšie bielizeň voňajúca dulami, košíčky z asfodelu a trstia a na ich žltkastom podklade sa výrazne črtali čierne hrnčeky, rybky a figúrky ľudového sardínskeho umenia. Noemi odložila svoju prácu do jedného z týchto košíkov a vytiahla iný. Na dne bol zväzok listín, rodinných dokladov, dokumenty, sobášne zmluvy, akty súdneho sporu, zviazané natuho žltou stuhou proti urieknutiu. A žltá stuha, ktorá nezabránila pozemkom, aby prešli do iných rúk, ani súdnemu sporu, aby ho nevyhrali protivníci, zväzovala s mŕtvymi listinami list, na ktorý Noemi vždy, keď dvíhala košík, pozerala, ako sa pozerá z morského pobrežia na mŕtvolu stroskotanca, vyhodeneého vlnami na breh.

Bol to Liin list na rozlúčku.

Toho dňa donnu Noemi spomienka priam zaboľela. Neprítomnosť sestier a inštinktívny strach zo samoty ju znovu viedli do minulosti. Ten istý oranžový jas súmraku, vrch pokrytý fialovými pásmi, vôňa večera, všetko jej razom vdýchlo dušu spreď dvadsiatich rokov. V šere medzi oblôčikom a almarou sama si prichodila ako záhadná a mlčanlivá postava minulosti, ktorá vstala z hrobu starého cintorína a prišla navštíviť opustený dom. Uložila na miesto prešívane prikrývky a košíčky. Zatvorila almaru a znova ju otvorila. Almara zakvílila a prichodila jej ako jediná živá bytosť v dome.

Konečne sa rozhodla a vytrhla list zo zväzku listín. Bol ešte celkom hladký, v bielej obálke. Akoby ho boli napísali včera, akoby ho ešte nebol nikto čítal.

Donna Noemi si sadla na posteľ, no len čo otvorila list a oprela si lakeť o mosadzné jablko postele, niekto zabúchal na bránu. Najprv raz, potom tri razy a napokon veľmi netrpezlivo a veľmi dlho.

Zdvihla hlavu a vyzrela na dvor s vytreštenými očami.

– Poštár to predsa nemôže byť... už prešiel...

Údery na bránu duneli tichým dvorom. Tak búchaval iba jej otec, keď mu nešli hneď otvoriť...

Odložila list a zbehla dolu. Keď prišla k bráne, zatajila dych a načúvala. Srdce jej bilo, akoby ju niekto udieral do prs.

– Panebože! Panebože! Že by to bol on? Konečne sa opýtala so zámernou drsnosťou v hlase:

– Kto je tam?

– Priatelia, – odpovedal jej cudzí hlas.

Donne Noemi sa tak roztriasli ruky, že nevládala otvoriť bránu.

Mladý muž, pripomínajúci robotníka, vysoký a bledý, oblečený do zelených šiat, v žltých zaprášených topánkach, s krátkymi fúzikmi podobnej farby, stál za bránou a opieral sa o bicykel. Len čo zazrel donnu Noemi, strhol čiapku, po ktorej mu zostal kruhový odtlačok na hustých zlatých vlasoch. Usmial sa na ňu a odhalil krásne biele zuby medzi mäsitými perami.

Poznala ho hneď podľa očí, veľkých mandľových očí, prechádzajúcich z belasa do zelena. Boli to naozaj pintorovské oči, ale jej vzrušenie sa znásobilo, keď cudzinec priskočil na schodíky brány a strhol ju mocne do náručia.

– Teta Estera, to som ja... Kde sú tety?

– Ja som Noemi... – povedala trocha pokorená, ale hneď stvrdla do odhodlanosti. – Nečakali sme ťa. Estera a Ruth sú na púti...

– Kde na púti? – povedal a už aj vŕľal cez bránu bicykel, na ktorom si priviezol povrázkom priviazaný zaprášený kufor. – Ach tak, už si spomínam: Púť k Panne Márii Pomocnici. No, pravdaže...

Zdalo sa, že všetko dôverne pozná. Tam je stĺporadie, čo neraz spomínala nebohá matka. Oprel oň bicykel a začal odväzovať kufor, oprašujúc vreckovkou hrubú vrstvu prachu.

Noemi si myslela:

– Musím zavolať tetu Pottoičku, musím poslať po Efixa... Lenže ako to zariadim, keď som sama v dome? Ach, ony vedeli, že Giacinto príde! Náročky ma tu nechali samotnú...

Objatie tohto neznámeho muža, ktorý prišiel bohvie odkiaľ, z ciest ďalekého sveta, jej vnuklo neurčitý strach. Ale Noemi dobre poznala zákony pohostinstva a nemohla ich zanedbať.

– Pod' ďalej. Chceš sa umyť? Kufor vynesieme potom. Zavolám posluhovačku... Teraz som sama v dome... a naozaj som nečakala...

Snažila sa zakryť svoju biedu. Ale zdalo sa jej, že on o všetkom vie, lebo nečakal, kým ho obslúžia, odniesol kufor do izby, ktorú už teta Estera preňho pripravila: do starej hosťovskej izby na konci balkóna – a celkom prirodzene zišiel na dvor a šiel sa umyť k studni ako sluha.

Noemi šla za ním s uterákom na ruke.

– Áno, prišiel som z Terranovy. To bola cesta! Preletel som ju ako vták. Istotne som fujazdil okolo kostola ako čert a púť ušla mojej pozornosti. Áno, dedina je ako vymretá. Je veľmi zbiedená... Na všetky Noemine otázky odpovedal áno, ale zdalo sa, že je veľmi roztržitý.

– Prečo som nenapísal? List tety Estery ma trochu odradil. Potom ma trápila choroba a... nevedel som... aby som povedal pravdu, rozhodol som sa iba predvčerom. Istý môj priateľ odchádzal z pevniny. A keď som včera videl, že more je pokojné, vstúpil som na loď s ním... Ako sa utieral, mieril rovno do kuchyne. Noemi išla za ním.

– Tak Estera mu písala! A on prišiel, akoby šiel na púť!

Zamieril hneď k starodávnej lavici naproti oblôčiku, cez ktorý vnikala dnu fialová tóna. Sadol si obkročmo, ruky si skrížil na prsiach a ohmatával si lakte. Noemi zazrela, že má zelené pančuchy, naozaj čudná farba mužských pančúch, založila oheň a opakovala si v duchu:

– Tak Estera mu tajne písala? Nech sa teraz postará oňho sama!

A zakúšala neurčitý strach, keď sa mala k nemu obrátiť a dívať sa na jeho postavu, tak trochu nezvyčajnú, zelenú a žltú, nepohnuto sediacu na lavici, akoby z nej už nikdy nemal vstať.

Potom začal rozprávať o ceste, o osamelej ceste a pýtal sa, koľko trvá cesta do Nuora. Tam je vraj správca nejakého parného mlyna, priateľ jeho nebohého otca, a ten mu vraj slúbil miesto.

Noemi sa s uľahčením usmiala.

– Ako je to ďaleko? Neviem ti povedať, ako ďaleko je to na bicykli. Niekoľko hodín. Ja som bola v Nuore veľmi dávno na koni. Cesta je pekná, mesto je pekné. Vzduch je zdravý, ľudia sú dobrí. Tam niet zimnice ako tu a každý má robotu a zarába. Všetci, čo prišli z pevniny, v Nuore zbohatli, kým tuná žijú ľudia ako v márnici...

– Áno, áno, to je pravda!

Donna Noemi odskočila po vajíčka, aby pripravila Giacintovi praženicu.

– Vidíš, tu niet ani mäsa. Ani víno tu už nedostaneš...

Akože sa volá správca toho mlyna? Ty ho poznáš?

Nie, on ho nepoznal, ale vraj keď zájde do Nuora, istotne miesto dostane.

Noemi sa nevraživo a ironicky usmievala, sklonená rozbíjala vajíčka do panvice. To sa ľahko povie, že miesto dostane! Toľko ľudí dnes hľadá robotu!

– A ty si opustil miesto, kde si pracoval? – opýtala sa náhlivo, pričom ani nezdvihla oči od panvice.

Giacentino hneď neodpovedal. Zdalo sa, že celú jeho pozornosť upútala voňavá praženica, ktorú Noemi opatrne miešala.

Niekoľko kvapiek oleja predsa len vyprsklo na horúce uhlíky a hneď sa kuchyňa zahalila do masťného dymu. Keď sa už masť na panvici pokojne pražila, Giacinto odpovedal:

– Bola to taká ošemetná robota! Neistá... A strašne zodpovedná!

Viac nepovedal, ani Noemi sa na viac nevypytovala. Nádej, že Giacinto čoskoro odíde do Nuora, do nej vliala dobrotu a trpezlivosť. Prichystala na stôl vo vedľajšej jedálni, opustenej a vlhkej ako pivnica, a začala ho obsluhovať, ospravedlňujúc sa podchvíľou, že mu nemôže ponúknuť nič lepšie.

– V našom kraji sa treba uskromniť...

Giacinto lúskal orechy mocnými rukami, natŕčajúc ucho, keď prechádzali vonku ovce a zvonili zvoncami. Bola už takmer noc. Vrch potemnel a v tej vlhkej jedálni so škvrnami na zelených stenách si prichodil ako v jaskyni, ďaleko od sveta. Noemino opisovanie púte naňho pôsobilo dosť sugestívne. Díval sa na ňu, trocha ustatý a ospalivý, a jej čierna postava na jasnom pozadí oblôčika, husté vlasy a malé ruky, položené na melancholickom stole, mu istotne pripomenuli nostalgické rozprávanie jeho matky, a on sa začal vypytovať na ľudí, ktorí už dávno pomreli alebo ktorí donnu Noemi nikdy nezaujímal.

– Strýko Predu? Aký je strýko Predu? Je najbohatší v dedine, však? Koľko má asi peňazí?

– Je bohatý, pravdaže. Ale tvrdohlavec! Pyšný ako žid.

– Požičiava peniaze na úžernícky úrok?

Noemi sa zapýrila, lebo hoci vzťahy s bratancom boli napäté, pokladala za urážku, keď niekto nazval úžerníkom urodzeného Pintora.

– Kto ti to povedal, prosím ťa? To nesmieš povedať ani zo žartu...

– Ale rektor a jeho sestra Kallina sú úžerníci. Sú bohatí, však? Koľko majú v pančuche?

– Ani tí, čože to vravíš? Azda ešte taký Milese. Ale jeho úžera je kresťanská. Požičiava iba na tridsať percentný úrok...

– A to je kresťanská úžera? A aká je potom úžera nekresťanská?

Vtedy sa donna Noemi sklonila nad stôl a zamrmľala:

– Aj tisíc percent... Niekedy hádam aj viac.

Giacinta to neprekvapilo. Nalial si vína a povedal zadu-
mane:

– Áno, aj na pevnine dosiahla úžera obrovské rozmery... Synovec kardinála Rampollu sa takto zruinoval – a potom sa obesil!

Po večeri si chcel vyjsť. Pýtal sa, kde je poštový úrad, a Noemi ho odvieďla až na cestu a ukázala mu námestie v úzadí pri Mileseho obchode. Len čo sa vzdialil, poobzerala sa okolo seba a zišla až do chalupy starej Pottoičky. Dvierka

boli dokorán otvorené, ale vnútri bolo tma. Iba keď donna Noemi ticho zavolala, starena vystúpila z tmavej hĺbky izbice s horiacim lúčom v ruke. V červenkastom záblesku fakle sa iskrili jej šperky.

– Teta Pottoi, to som ja! Pošlite hneď niekoho po Efixa. Giacinto prišiel. A potom prídte ku mne spať. Bojím sa v dome sama... s cudzím chlapom...

– Hneď niekoho zavolám a pošlem ho na usadlosť. Ale ja k vám, pani moja, na noc prísť nemôžem. Nesmiem predsa ponechať dom naverímboha, aby sa v ňom nebodaj usalašil škriatok...

A aby ani za jej neprítomnosti nevníkol škriatok do domu, nechala horiaci lúč na prahu dverí.

Veľká vatra naložená z pistáciových polien a konárov, ako si na to spomínala donna Noemi, keď bola ešte ako dievča na púti, blčala na dvore pred kostolom Panny Márie Pomocnice a ožarovala temné steny svätostánku a blízkej búdky.

Zuannanto už rozťahoval harmoniku. Ale pútnikom, ktorí si zatiaľ odbavili deviatnik a pripravovali večeru alebo jedli v svojich búdkach, sa ešte nechcelo do tanca.

Bolo priskoro. Na jasnom súmráčnom nebi vychádzali prvé hviezdy a za vežičkou kňazovej besiedky dohasínal západ vo večerných zorách.

Pokoj vládol nad touto improvizovanou osadou a zvuky harmoniky, vrava a smiech v búdkach prichádzali akoby z obrovskej diaľky.

Tu a tam nad menšími vatrami pri múroch sa skláňala čierna postava ženy, zaujatá prípravou večere.

Deň pred púťou chlapi priviezli kuchynský riad a potraviny a vrátili sa s povozmi a koňmi znova do dediny. Zostali iba ženy, deti, starci a niekoľko mládencov. A všetci, hoci sem prišli činiť pokánie, robili všetko tak, aby si čím lepšie vyhodili z kopýtka.

Sestry Pintorky mali pre seba vyhradené dve staré búdky, pamätajúce ešte prvé púte k Panne Márii Pomocnici. Každým rokom pribúdali nové búdky. A tieto boli už viac-menej ich vlastníctvom: náhrada za dary a ofery, ktoré venovali ich

babky a prababky na kostol ešte v časoch, keď sa arcibiskupi z Pisy na svojich dušpastierskych vizitáciách v sardínskych diecézach vylodili v najbližšom prístave a celebroidali omše v svätostánkoch.

Hľa, medzi dvoma búdkami v kúte dvora pri múre stojí ešte tá kamenná lavica, kde kedysi sedávala, Boh ju tam osláv, donna Mária Kristína, obľetovaná ako barónka všetkými poddanými, čo si prišli na púť vyprať svedomie. Teraz na lavičke sedela donna Estera a donna Ruth, pokorné a čierne ako dve mníšky, s bielymi šatkami okolo hlavy, s rukami pod zásterkami; sedeli a mysleli na vzdialenú donnu Noemi a na vzdialeného Giacinta.

Ich večera bola skromná: mliečna polievka. Od nej sa nenadúval žalúdok a myseľ bola čistá a priehľadná ako to vysoké jarné nebo. A jednako donnu Esteru podchvíľou hrýzli výčitky. Uvedomovala si svoju vinu: tajne napísaný list synovcovi Giacintovi...

Na zemi pri nich sedela Grixenda: plecami sa opierala o múr a rukami si objímala hladké kolená. Smiala sa a nespúšťala oči zo Zuannanta, ktorý vyhrával na harmonike. Vo vedľajšej búdke sedeli jej príbuzné, s ktorými prišla na slávnosť. Sedeli na zemi a večerali na plachtické. Jedna z nich čičíkala usínajúce dieťa, ktoré trepalo nežnými ručičkami, a druhá volala na Grixendu:

– Grixenda, kvietok môj, poď, vezmi si koláč! Čo si pomyslí tvoja babka? Že sme ťa trápili hladom?

– Grixenda, nepočuješ? Volajú ťa! Počúvni predsa, – pripomenula jej donna Estera.

– Ach, drahá donna Estera! Nemám chuť jesť... Mám chuť tancovať!

– Zuannanto, pod' sa aj ty najesť! Nevidíš, že tvoja muzika je ako víchor? Hladných ľudí ľahko odfúkne!

– Počkaj, až budú plné krčahy, potom ich neodfúkne! – povedala úžerníčka Kallina, ktorá práve vyšla zo svojej búdky a šparchala si nechťom v zuboch.

Aj ona už bola po večeri, a aby nemusela zaháľáť, začala priasť pri svetle vaty. Vtedy sa medzi ňou, Grixendou a sestrami Pintorkami rozprúdil zvyčajný rozhovor. Tak ako v dedine celý rok rozprávali o púti, teraz na púti rozprávali o dedine.

– Neviem, ako ste mohli nechať dom naverímboha, kmotra Kallina? – povedala Natolia, vysoké dievča, ktoré prinieslo pod zásterkou Pintorkám dar od kňaza, hrniec kyslého mlieka.

– Natolia, srdce moje krásne! Ja nemám doma poklady... ako tvoj pán rehtor!

– Bodaj vás porantalo! Tak mi dajte kľúč od domu. Pôjdem a celý vám ho prekutám! A potom fujas–matias s peniazmi do veľkého mesta!

– Ty si myslíš, že vo veľkých mestách je dobre? – opýtala sa opatrne donna Ruth. A donna Estera, ktorá už medzitým vyprázdnila hrniec so sadnutým kyslým mliekom a vracala ho Natolii aj s prepitným na dne, sa prežehnala:

– Libera nos, Domine!

Obidve mysleli na tú istú vec: na Liin útek a na Giacintov príchod. A boli priam prekvapené, keď počuli, ako Grixenda mrmle:

– A čo, ak tí, čo sú vo veľkých mestách, prídu sem! Ľudia už začínali vychádzať z búdok na dvor. Pred dvierkami sa zjavovali ženy a utierali si ústa zásterkami, potom sa rozbehli za detvákmi, chytali ich po dvore, aby ich mohli uložiť spať.

Jedna z Grixendiných príbuzných podišla k harmonikárovi a podala mu vo štvoro prekladaný koláč.

– Jedz, poklad môj! Čo by si pomyslela tvoja babka? Že ťa moríme hladom?

Zuannanto nadvihol tvár, odhryzol kus koláča a začal vyhrávať. Ale nikto nechcel ísť do tanca prvý. Grixendu a Natoliu dráždila ľahostajnosť vydatých žien a začali ich podpichovať.

– No, pravdaže! Bez chlapov ani na krok!

– Keby tu bol aspoň Efix, sluha pani Ruth! Ani od neho by ste sa neodhodili, však?!

– Od toho starigáňa! Čo by som si počala s Efixom? Radšej si zatancujem s metlou!

Ale odrazu zabrechal na besiedke kňazov pes, vybehol s vrčaním zo dvora a ženy sa prestali doberať. Boli strašne zvedavé, čo sa robí. Od cesty vystupovali dvaja chlapi. Jeden sedel na nízkej ťave, druhý sa kýval ako na obrovskej kobyľke: jej krídla sa trepotali pod nohami vrtkého jazdca. Svetlo vatry priam magicky ožarovalo ich tajomné postavy. Prvý

bol Efix, niesol sa na koni naloženom batohmi a poduškami, druhý bol neznámy mládenec. Keď sa priblížil, jeho bicykel prskal po dvore červenkasté iskry.

Grixenda vyskočila a oprela sa o múr. Zmocnilo sa jej neznáme vzrušenie. Aj harmonikár prestal preberať.

– Donna Estera! Váš synovec!

Pintorky vstali, triasli sa od vzrušenia a donna Estera začala rozprávať tenuškým hláskom, akoby mekotala kozička.

– Giacintino... Giacintino! Synovec môj... Si to ty? Nesníva sa mi?

Zoskočil z bicykla tesne pred nimi a trochu rozpačito vyvaloval oči. Cítil, ako mu suché tetine prsty stískajú ruku a na čiernom pozadí múru zazrel bledú Grixendinu tvár s dvoma perlovými očami.

Vzápätí ho ženy obstali, všetky sa nahrnuli k nemu. Prezerali si ho, dotýkali sa ho a vypytovali sa. Cítil, že ich rozhorúčené telá ho jemne dráždia. On sa však usmieval a všetko mu prichodilo, akoby sa bol nevdojak ocitol v kruhu početnej rodiny a začal ich rad-radom objímať a bozkávať.

Niektorá žena sa mu vymanila z objatia a odskočila, iná sa mu so smiechom dala objať, dívajúc sa mu do nevädzových očí.

– To je zvykom v tvojom kraji? Donna Estera, donna Ruth, on si nás poplietol s vami! Nazdáva sa, že všetky sme jeho tety!

Efix medzitým zložil podušky z koňa a cez úzke dvierka ich vtiahol do búdky. Grixenda mu ich pomáhala rozložiť

na lavicu pri stene, pozametala izbičku a pripravila posteľ, kým vo vedľajšej búdke bolo počuť, ako Giacinto úctivo a takmer bojazlivo odpovedá na otázky svojich tiet.

– Áno, z Terranovy na bicykli! Maličkosť! Preletel som to ako vták! Na takej rovnej a prázdnej ceste by som obehol za deň celý svet! Áno, teta Noemi zostala doma. Boli sme spolu, určite ma nečakala a možno myslela, že som si pomýlil bránu!

Každé jeho slovo i cudzí prízvuk vtierali sa Grixende do srdca. I keď nepostihla v pološere dobre tvár mládenca, ktorý prišiel z ďalekého kraja, jednako si všimla jeho vysokú postavu a husté vlasy, blčiace zlatom ohňa. A v srdci sa jej už roznieťla iskierka žiarlivosti, lebo kňazova slúžka Natolia sa vtrela do búdky k Pintorkám pod zámienkou, že im priniesla trochu kyslého mlieka, a zhovárala sa s ním celkom zblízka.

Natolia je nehanebnica! Aby sa cudzincovi zapáčila, zo všetkého domáceho sa vysmievala, dokonca aj z búdok, ktoré boli koniec koncov vykropené svätenou vodou a bývali v nich kresťania, ktorí chodia do kostola!

– Ani v Ríme nemáte takéto paláce! Pozrite, to sú záclony! Utkali ich pavúky, zadarmo, z lásky božej!

– A tých myší, čo tu je, sa nedopočítate! Keď vám niekto v noci náhodou poškrabká päty, nemyslite si, don Giacintino drahý, že som to ja!

Grixenda si hrýzla pery od zlosti a búchala na stenu, aby Natolia zastavila prúd svojho tárania.

– Zlí duchovia! Počujete?!

– Och, to búcha nejaká žena! – odvetila jednoducho donna Ruth.

– Duchovia, myši a ženy sú pre mňa jedno a to isté, – odpovedal pokojne Giacintino.

A Grixenda, pritlačená uchom na opačnej strane steny, sa hlasno rozosmiala. Počúvala mládencov hlas, ako pred chvíľou počúvala tóny kvílivej harmoniky. Od radosti sa smiala, ale najradšej by sa tam bola rozplakala.

V úbohej búde veľkomožných Pintoriek boli, pravdaže, všetci veselí a šťastní, ale tá veselosť a to šťastie ich ťažilo ako mora.

– Akoby som snívala, – povedala donna Estera, keď dávala synovcovi večeru. Donna Ruth naňho pozerala ligotajúcimi sa očami. Efix medzitým vytiahol z batoha súdoček vína, hrbil sa nad ním a podchvíľou sa obracal a usmieval na svojich pánov, ktorí boli konečne pokope.

Giacinto jedol, sediac na murovanom výklenku, ktorý slúžil viacerým účelom: ako stôl na jedenie a ako posteľ na spanie. Aj jemu sa zdalo, že sa mu to všetko iba sníva. Po chladnom prijatí donny Noemi sa cítil naozaj ako cudzinec. Myslel si, že prišiel medzi ľudí, ktorí nemajú s ním nič spoločného. Teraz, keď videl, ako sa oňho tety usilovne starajú, ako sa naňho sluha usmieva, ako sa len za ním dievčatá obzerajú a túžobne dívajú, mal pocit, že je konečne šťastný. Počúval smutný hlas harmoniky, díval sa na tancujúce tieň

v svetle vatri a myslel si, že jeho život bude vždy takto plynúť: veselo a romanticky.

– Treba sa prispôbiť, pripomínal Efix, keď mu nalieval víno. – Pozri na tento dar boží! A prečo sa vraví, že voda je múdra? Lebo zaujme vždy podobu nádoby, do ktorej sa naleje.

– Myslím, že aj víno!

– Aj víno, aj víno! Ibaže víno niekedy začne šumieť a vyšumí.

Voda nie.

– Aj voda, ak ju dáte na oheň, – zamiešala sa Natolia.

Vtom však vbehla do búdky Grixenda, zdrapila Natoliu za ruku a vyvliekla ju von.

– Nechaj ma! Čo chceš?

– Nevieš sa správať pred cudzincom!

– Grixenda! Pohrýzla ťa tarantula, že si ako bláznivá?

– Áno, a preto chcem tancovať!

Niektoré ženy sa už postavili pred harmonikára, pochytili sa za ruky, prichystané začať tanec. Gombičky ich živôtikov sa iskrili odrazom ohňa, ich tiene sa križovali na sivastom dvore. Pomaly sa postavili do kruhu, ruky zaklinené, nohy vystreté na prvý tanečný krok. Ale boli ako meravé a neisté.

– Chýba im kolík! Chýba chlap! Zavolajte aspoň Efixa! – zakričala Natolia. Grixenda ju štuchla do boka, Natolia skvíkla a dodala:

– Bodaj ťa osa poštipala! Chceš povedať, že Efix by bol slabý kolík?

Na všeobecný krik sa Efix už zjavil a kráčal do stredu, krepčil do taktu a mykal plecami ako ozajstný tanečník. Spieval si do taktu:

Keď som šiel od milej... zablúdil som...

Potom prišiel ku Grixende, chytil ju za ruku a pripojil sa k tanečniciam. Naozaj, akoby bol svojou prítomnosťou rozhýbal tanec. Ženské nohy sa vrtko pohli, navzájom sa dotýkali lýtkami, šuchotali na trávnom dvore, dvíhali sa a klesali: telá zmäkli a tváre sa razom rozžiarili radosťou.

– Už prišiel kolík! Len odvážne a smelo! Keď žena a muž tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

Čarovný prútik akoby razom pošibal ženy na najcitlivejšom mieste, akoby rozihral ich najtajnejšie strunky a búrlivo v nich rozvlnil príjemné vzrušenie. Ženy sa začali pohybovať a pomaly sa už vytváral pravidelný kruh. Podchvíľou priskočila do kola ďalšia žena, roztrhla družkám ruky a uzavrela znova kruh. Tmavočervený veniec žien rástol a rozširoval sa. A rástli a rozširovali sa aj franforce tieňov. A nohy sa dvíhali čoraz vrtkejšie a čoraz rezkejšie a čoraz ľahšie, narážajúc na seba, dupajúc po zemi, akoby ju chceli prebrať z nehybnosti.

– Keď muž a žena tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

Aj harmonika hrala čoraz veselšie a rezkejšie. Radostné výkriky si odpovedali v divokých ozvenách, akoby si žiadali čoraz živšie a vášnivejšie tempo.

– Ichuchú! Achachá!

Na tieto výkriky už všetci povybiehali z búdok, aby im neušlo nič z toho, čo sa tu robilo. V kúte dvora medzi dvoma bielymi ručníkmi tetiek Pintoriek Grixenda dobre rozpoznala Giacinta podľa zlatého odlesku jeho vlasov.

– Kmotor Efix, pošlite tancovať svojho kmotrenca! –
nástojila Natolia.

– Vidíš, to by bol poriadny kolík!

– Postavíť ho ku kostolu a bude stáť ako veža!

– Netrep, Natolia, jazyk ti blčí ako oheň!

– Tebe blčia oči viac ako môj jazyk, Grixenda!

– Bodaj ti oškvrklo mihalnice!

– Budte už ticho, ženské, a tancujte!

Keď som šiel od milej... zablúdil som...

– Ichuchú! Achachá!

Výkriky stúpali v ušiach ako erdžanie divých žrebčov. Ženské boky sa výrazne črtali pod čiernymi sukňami a biele lýtka sa vlnili pod červenou obrubou čoraz prelestnejšie, rozihrané rozkošou z tanca.

– Don Giacinto! Podťe!

– Keď muž a žena tancuje, Pán Boh a Panna Mária sa raduje!

– Podťe! Podťe!

Všetky ženy pozerali na Giacinta a usmievali sa. Belostné zuby sa im blýskali v kútikoch úst.

Giacinto vyskočil, akoby unikal z väzenia dvoch starých dám. Keď však prišiel do stredu dvora, neisto postál. Vtedy sa ženský kruh otvoril a šiel v ústrety cudzincovi ako pri detských hrách. Chytili ho za ruky a kruh sa uzavrel.

Dostal sa medzi Grixendu a Natoliu. Taký vysoký a štíhly, celkom odlišný od ostatných, vyzeral ako diamant v perlovom náhrdelníku tancujúcich žien. Cítil, ako sa mu malá Grixendina ruka chveje v dlani, ako sa mu nežne poddáva, kým tvrdé a horúce prsty Natolie sa hneď tuho zaklinili medzi jeho prsty ako prsty milencov. Konečne aj kňaz vyšiel zo svojej búdky, rozhladol sa hore a dolu, pokojný a ružový ako dojča, ktoré nemá ešte vlasy na hlave, potom si šiel prisadnúť k Pintorkám.

– Krásny chlapec ten váš synovec, donna Ruth! Vytiahol striebornú tabatierku, potriasol ňou, otvoril a ponúkol najprv donne Estere, potom donne Ruth a napokon aj úžerníčke Kalline.

– Krásny chlapec, donna Estera, ale odporúčam ostražitosť!

Kňaz si nadvihol sutanu a vložil si tabatierku do vrečka. Potom vytiahol tmavobelasú vreckovku, zvinul ju a rožtekom si oprašoval tabak z hrude.

– Donna Estera, ostražitosť! Napokon aj my sme tancovali, keď sme mali ešte namiesto nôh krídla. Teraz nám ich už s božou pomocou pristihli... však?

Donne Estere vytryskli slzy radosti. Aby zakryla svoje pohnutie, tvárila sa, že ju napína na kýchanie.

– Don Pasquale, váš tabak štípe ako korenie!

Najšťastnejší zo všetkých bol Efix. Ležal na sene v prázdnej búde a zdalo sa mu, že ešte tancuje a obdivuje Giacinta. A usmieval sa naňho, ako sa iba žena vie usmievať na muža. Giacinto zaujal v jeho živote práve také krásne miesto, aké zaujal v tancujúcom kruhu žien.

Vracal sa v myšlienkach až do chvíle, keď bežal z usadlosti do domu svojich paní, aby sa zvitál s Liiným synom! To bol najkrajší okamih v jeho živote! Jeho radosť bola taká mocná, že prekrývala všetko, čo vtedy hovoril a čo robil. Videl už iba chladnú a nevraživú postavu donny Noemi, keď ho vyprevádzala a akoby mu pritom vravela:

– Chodte, chodte na slávnosť. Chodte. Istotne vás tam už čakajú!

Odprevádzala ich a tvár sa jej vyjasnila iba vtedy, keď sa s nimi rozlúčila a brána medzi nimi zapadla.

Cestou sa na chvíľu zastavili na usadlosti. A Efix s láskou zaľúbenca ukazoval Giacintovi svoj vršok, vysoký breh, na ktorom sa ticho chveli trstiny v ružovom súmraku, a chatrč akoby iba naňho čakala, ponorená v bujne zeleni stromov.

– Bývam tu celý rok. A vy sem prídete, keď bude treba zberať zeleninu, oberať ovocie a odnášať ho do dediny... Lenže galiba! Váš koník je trochu cintľavý, neznesie také ťažké náklady! – dodal, žmurkajúc na blýskajúci sa bicykel.

– Ja odchádzam do Nuora! – odvetil Giacinto pohotovo, hoci usadlosť si prezeral s takým záujmom, s akým si prezeráme iba človeka, v ktorom sme našli svoje zaľúbenie.

– Niekedy predsa prídete! Kým udrú kanikuly, a potom v jeseni, je tam v tóni veľmi príjemne! A v noci? Mesiac nám bude robiť spoločníčku ako mladucha. A melóny dolu pri rieke vyzerajú v noci ako rozsvietené lampióny.

– Áno, niekedy prídem ako hosť, – sľuboval Giacinto, zoskočiac z bicykla ľahučko ako vták.

A on sám, trochu dojatý a premožený rozprávaním svojho druhu, navrhol, že ho príde na usadlosť navštíviť. Koňa nechali dolu pri múriku obžierať listy živého plota a začali prezeráť usadlosť.

Efix sa nemusel pochváliť svojmu novému pánovi, akú hrádzu postavil celkom primitívnym spôsobom dolu na rieke. A Giacinto žasol, ako mohol tento malý človečik nakopiť na seba také obrovské balvany a ako mu z nich vznikol taký dômyselný systém proti záplavám.

– Všetko sám? Hotová pevnosť! Istotne si bol za mladi mocný!

Efix sa od hrdosti priam zapýril.

– Pravdaže som bol mocný! Tvrdý ako orechová škrupina! Veď aj tento chodník som sám vybudoval! Chodník sa hadil dohora, z terasy na terasu, vykladaný kameňmi, trpezlivá a solídna robota človeka, ktorý pripomínal antických staviteľov kamenných sardínskych mohýl a hradieb.

Na každej terase sa chvíľku zdržali. Obracali sa a dívali na dielo malého človeka. Giacinto prejavil priam detskú zvedavosť, čo Efixa veľmi zabávalo.

– Rieka sa v zime rozvodňuje, však?

– A čo je toto? – pýtal sa Giacinto, pritiahnuť si vždy k sebe vetvičku stromu.

Giacinto nepoznal ani stromy ani plodiny. Nevedel, že rieky sa rozvodňujú iba na jar. A na tejto hriadke rastie hrach, bledučký, so špicatými strúčikmi. Tu je zasa rad šťavnatých rajčín, posadených vo vlhkej brázde. A tu záhonček skorých zemiakov, hoci človek by povedal, že sú to narcisy. Tu sa chvejú cibíky mladej cibulky, jemnej ako mach. A tamto sú kapustné hlávky, ktoré obžierajú priezračné zelené húsenice. Krdliky bielych a zelenkastých motýľov poletujú sem a tam, sadajú na kapustné hlávky a splývajú s hrachovými strúčikmi. Kobyľky vyskakovali a dopadali ako listy skmasnuté vetrom. Včely bzučali na živých plotoch a skalkách, celé zaprášené zlatým peľom kvetov. Rad vysokých záhradných makov priam blľal ohňom na jednotvárnom zelenom pozadí bôbovej hriadky.

Ticho, obťažkané vôňou, schádzalo pomaly s tŕňami živých plotov. A zem sálala horúci dych a človek zabúdala na všetko v tomto kúte sveta, ohradenom figovníkmi ako rastlinným múrom, ktorý ochraňuje pred smútkom. Keď prišli k chatrči, Giacinto sa natiahol do trávy a mal sto chutí neodísť a zostať tu naveky.

Ležal v tráve a videl, ako medzi dvoma stebkami trstín nad vrškom plávajú biele májové oblaky, nadýchnuté ako mladuchin závoj. Díval sa v sladkej bezmyšlienkovitosti na tuhobelasé nebo a mal krásny pocit, že leží v mäkkej posteli s hodvábnymi prikrývkami.

Videl, ako Efix otvoril chatrč, ako sa k nemu obrátil a zohnutým ukazovákom ho privolával. Potom sa vrátil s niečím za chrbtom, skláňal sa nad ním a potmehúdsky žmurkal. Snívalo sa mu to?

Giacinto si sadol na zem, chytil si rukami kolená a dal sa chvíľu prosiť, kým vzal do rúk vyrezávanú dyňu plnú žltkastého vína. Potom sa napil. Víno bolo sladké a voňalo ako ambra, a keď ho pil, s ústami prisatými na dyňu, cítil priam rozkoš.

Efix sa naňho díval, kľáčiac pred ním ako pred obrazom svätca v kostole. Napil sa aj on a od toľkého dojatia sa mu tísli slzy do očí.

Včely priletovali a sadali si na dyňu. Giacinto odtrhol spod svojich nôh steblo ovsíka a s pohľadom upretým na trávnu sa opýtal:

– Ako vlastne žijú moje tety?

Prišla chvíľa, aby sa navzájom zdôverili. Efix odložil dyňu nabok, pohniezdil sa a povedal:

– Pozrite, mladý pán, kam len oko dovidí, údolie patrilo vašej rodine. Boli to znamenití ľudia! Boli! Teraz už zostala iba táto usadlosť. Ale je ako srdce, ktoré ešte bije v hrudi starého človeka. Žijeme z neho.

– Čo len mal v hlave ten môj dedo! Zničil celú rodinu...

– Nebyť jeho, neboli by ste ani vy na svete!

Giacinto zdvihol prudko hlavu, ale hneď ju sklonil. Efix čítal v jeho očiach zúfalstvo.

– A načo som na svete?

– To je otázka! Pán Boh to chce!

Giacinto neodpovedal. Díval sa jednotaj na zem a mihalnice sa mu chveli, akoby sa už-už chcel rozplakať. Ale radšej zažmúril oči a odhodlane sa napil z dyne, kým Efix si sadol k nemu do trávy.

– Vy nie ste šťastný, že ste sa vrátili, don Giacinto?

– Nevrav mi don, – ohradil sa mládenec. – Ja nie som šľachtic, ja nie som nič! Hovor mi tak, ako ja hovorím tebe. Či som šťastný? Nie. Nie som šťastný. Prišiel som sem iba preto, že som nemal iné východisko... Tam je toľko ľudí... Tam platí heslo: Buď zlý, bude ti lepšie! Ty to, pravda, ťažko pochopíš! Tam je boháčov... Ale je tam aj viac bedárov...

Zdvihol ruku a mrvil prstami, akoby chcel naznačiť ľudské mravenisko. Efix sa však díval na svoju nohu a pokorne si mrmlal:

– Och, ty moja dobrá duša!

Rád by sa bol sklonil nad zúfaleho chlapca, rád by mu bol povedal: – Veď som tu ešte ja, nič ti nebude chýbať!

– Ale nepovedal mu nič, iba mu znova ponúkol dyňu, ako matka ponúka prsník plačúcemu dieťaťu.

– Veď aj my tu vieme, že vo veľkom svete vládnu diabli! Ale tu je to predsa inakšie. Tu môžete byť šťastný. Poviem vám, ako sa vypracoval Milese... Priletel sem ako vypĺznutý vrabec, ktorý nemá ani vlastné hniezdo...

Ale Giacinto bol zúfalý, počúval so sklonenou hlavou a ohŕňal znechutene ústa; odrazu sa zvalil do trávy, laktom sa opierajúc o zem, s tvárou v dlani, a zúrivo hrýzol steblo.

– Och, keby si vedel! Ale čo ty môžeš vedieť? V Ríme je knieža, ktorý má toľko pozemkov, koľko zaberá celá Sardínia. A druhý zasa tak zbohatol, že keď je s vládou zle, ponúkne štátu viac peňazí ako sám kráľ.

– Aj na Sardínii je istý kňaz, ktorý dostáva tristo zlatých toliarov denne, – povedal pokorne Efix, ale potom zosilnil hlas: – Vravím: tristo toliarov, rozumiete, mladý pán?

Mladého pána to vonkoncom neprekvapilo. Po chvíli sa však predsá opýtal:

– Kde býva? Mohol by som ho vidieť?

– Býva v Calangiane, v biskupskom sídle.

Pridáleko. A Giacinto, s očami blúdiacimi v oblakoch, začal znova rozprávať, ako blahobytné žijú páni na pevnine, ako nerestne žijú a ako hýria a rozhadzujú.

– A sú tí boháči šťastní? – opýtal sa Efix takmer podráždene.

– A my sme vari šťastní?

– Ja som šťastný, mladý pán! Pite, pite a nesmiete sa poddávať!

Giacinto sa znova napil a Efix vytriasol z dyne posledné kvapky vína na trávku. Včely sa hneď pozlietali a posadali na voňavé miesto. O chvíľu sa okolo nich rozliehal príjemný bzukot. Keď dorazili k Panne Márii Pomocníci, Giacinto bol šťastný. Poobjímal si tety a ostatné ženy, dobre sa najedol a tancoval ako pastier, ktorý má hody iba raz do roka, a preto musí využiť príležitosť. Teraz už spal a pochrapkával ako dieťa. Efix sa naňho chvíľku díval, ako pri múre spí. Giacinto

mal zatvorené viečka, ale starému sluhovi sa zdalo, že nimi presvecuje blankytná belasosť očí starého dona Zameho. Hrdzavé vlasy sa odrážali od bielej podhlavnice, päste mal zovreté ako dieťa, ktorému sa prisnil krásny sen. Zabudol na zemi rozsvietený lampáš. Efix natiahol ruku a zahasil ho. A kým aj on zaspal, dlho rozmýšľal, prečo boli všetci Pintorovci krútení na jednom brde: netrápila ich starosť o každodenný chlebičk, nebáli sa osudu.

Prosím, azda je to tak lepšie v živote! Lahol si horeznačky a zovrel ruky v päste. Cez diery v streche žmurkali hviezdy a ich trasľavý jas splýval s neúnavným tremolom cvrčkov.

Od rieky sálala svieža vôňa jelšín a materinej dúšky. Všetko sa ponáralo v chvejivom tichu a akoby plávalo na dne priezračnej bystriny. A Efixovi sa v pamäti vynárali dávne večery, tance a nočné piesne, donna Lia, ako sedávala na kamennej lavičke v kúte na dvore, sklonená večne nad sebou ako mladá zajatkyňa, ktorá hryzie povrazy a pomaly sa pripravuje na útek.

Na druhý deň na úsvite priviedol Efix koňa do dediny a vyrozprával donne Noemi, ako sa prvý večer zabávali. Noemi vyzerala pokojne. Iba keď Efix odchádzal na usadlosť, vybehla za ním k bráne a žiadala ho, aby sa o tri dni vrátil a odniesol sestrám zásoby.

O tri dni Efix vyrazil na cestu, a aby nemusel platiť nájomné za koňa, batoh si vyhodil na plecía a vybral sa pešo.

Počasie sa ochladilo. Z nuorských vrškov fúkal svieži vetrík a náhlil sa bez prestania po tráve pri rieke, akoby chcel zísť s jej vlnami až do mora.

Efix sa zastavil na usadlosti, pri jelšínach na piesočnatom záhone melónov. Díval sa, ako sa mäsité a šťavnaté výhonky plazia na všetky strany pod listami ani hady. Zdalo sa mu, že majú v sebe, ako napokon všetky rastliny na okolí, niečo živé, niečo zvieracie. Prihovárал sa im, akoby mu rozumeli, a prikazoval im, aby sa nepolámali, aby nevyschli, aby dobre narástli a vydali čím viac plodov, čo je ich povinnosťou. Vtom však upútal jeho pozornosť konský dupot na ceste.

Za živým plotom prechádzal na tučnom vraníkovi hrdý a ťažký don Predu. Nezvyčajná vec: keď zazrel Efixa, postál.

– Čo sa tu motáš s tým batohom? Azda si len nebol kradnúť svinský bôb?

Efix sa úctivo narovnal.

– Nesiem zásoby pre panie. A vy kam idete?

– Aj don Predu sa uberal dolu. Z jeho kvetovaného vaku sa širila vôňa koláčov, ktoré niesol ako dar svojmu priateľovi rectorovi, a trčalo z neho fialové hrdlo demižóna s vínom.

– A ty šliapeš pešo, bibas? Už si z teba urobili aj koňa? Daj sem ten vak, odnesiem ti ho. Neboj sa, neujdem ti s ním! A ak sa bojíš, vyskoč na koňa aj ty, bibas!

Efix bol ako ohúrený, a preto sa dal spočiatku trochu prosiť. Až keď mu don Predu pohrozil bičom, vyhodil batoh na koňa, ktorý ospanlivo kráčal. Potom vyskočil naň za chrbát donu Predovi a snažil sa, aby bol čím ľahší.

– Spotí sa vám kôň, vaša milosť!

– Veď čert mi pomôže! Je to najmocnejší kôň na okolí. Môžeš naň naložiť vrch a on ho odnesie. Pozri, kráča, akoby nemal ani sedlo. Nože mi ty povedz, čo sem prišiel zľnúchávať ten vagabund, môj synovec?

Efix sa mu za chrbtom uškeril. Ach tak, preto ho vzal!

– Prečo vagabund? Bol predsa úradníkom.

– Aký úrad mal? Počítal hodiny?

– Kdežeby, mal dobrý úrad! Na colnici. Lenže aby vyžil tam, kde bol, potreboval veľa peňazí. Tam sú boháči, ktorí majú viac pozemkov, než meria celá Sardínia! A jeden dáva väčšie dary ako sám kráľ!

Dona Preda od smiechu priam nadulo. Smial sa mlčky, ale tým zarytejšie.

– Ach tak, už sme doma! Zasa máš hlavu plnú vetra!

– Prečo tak vravíte, don Predu? – namietal Efix dôstojne. – Chlapec je úprimný, dobrý. Nie je skazený, nefajčí, nepije, nekartuje, nebehá za ženskými. Bude mať šťastie. Keby chcel, môže hneď nastúpiť na dobré miesto v Nuore. Napokon, má aj peniaze v banke.

– Ty si ich počítal, bibas? Ach, Efix, teba tuším krmia rečami, nie chlebom. Povedz mi, koľko ti dodnes dlhujú tie tvoje veľkomožné panie?

– Nič, nič mi nedlhujú! Ja dlhujem im.

– Netáraj, lebo ťa šmarím do rieky! Počuj, ale teraz sa budete zadlžovať ďalej, aby ste si mohli vydržiavať to chlapčisko. Vypožičiate si od Kalliny, bodaj ju krč natiahol! A potom predáte usadlosť. Nezabúdaj, Efix, že ja mám o ňu záujem. Ak ma včas neupozorníš, ak to urobíte tak, že ju predáte radšej iným pod cenu než mne za riadnu cenu, tak si ma nežiadaj! Môžeš vziať na to jed, Efix, že ťa rozkrájam na remence! Na to ťa vopred slušne upozorňujem.

Pravdaže, chlapa, čo sedel za jeho chrptom, ťažila oveľa väčšia farcha ako tá, ktorej ho chcel zbaviť don Predu.

– Bože môj, don Predu, prečo takto rozprávate? Ste vari nepriateľom svojich úbohých sesterníc?

– Choď do čerta s mojimi úbohými sesternicami aj s ich hlavami plnými vetra! Ony sa vždy správali ku mne ako k nepriateľovi. Majú, čo chceli! Ale nezabúdaj, Efix: usadlosť dostanem ja...

Don Predu mučil Efixa po celej ceste. Keď sa konečne skĺzol z koňovho zadku a stiahol si batoh so zásobami, cítil sa ustatejší a vyčerpanejší, ako keby bol meral celú cestu pešo.

Vošiel do ohrady a zazrel zvyčajnú scénu: jeho panie sedeli na kamennej lavici s rukami v lone, Kallina priadla, bosé nohy v topánkach s mašličkami. V búdkach na zemi sedeli ženy a pili kávu, kolísali deti. Hore z besiedky na pozadí zlatého neba čierna postava kňaza mu kývala na pozdrav belasou vreckovkou.

– Zabávajú sa? – opýtal sa Efix, keď skladal batoh k nohám svojich paní. – A on?

– Ustavične tancujeme, – povedala donna Estera a donna Ruth vstala a odnášala do búdky veci.

Úžerníčka Kallina rozprávala dojatá o Giacintovi.

– Prijemný chlapec, len čo je pravda! Veľa nerozpráva, ale dobrý je ako med. Zabáva sa ako dieťa a chutí mu môj jačmenný chlieb. Aha, práve sa vracia s Grixendou od fontány!

Naozaj sa vynorili v diaľke medzi-zeleňou krovísk on vysoký a zelený, ona malá a tmavá. Každý niesol v ruke lesknúce sa vedro s vodou. Vedrá sa zavše k sebe približovali, voda z nich vystrekovala a pretekala z jedného do druhého. Mladí boli istotne šťastní, keď sa ich vedrá dotýkali a voda navzájom prešpláchovala, lebo sa pritom bezstarostne smiali.

Efix niečo tušil. Vyšiel do besiedky ku kňazovi a priniesol mu košík suchárov, dar istej dedinčanky, a odtiaľ zazrel dona Preda, ako napájal koňa pri fontáne, potom dobehol Giacinta

a Grixendu, sklonil sa k nim a niečo im hovoril. Všetci traja sa smiali, Grixenda pritom zvesila hlavu a Giacinto hladkal koňa na šiji.

– Efix, – povedal kňaz, oprašujúc si vreckovkou tabak zo sutany, – ide aj don Predu. Chvalabohu, dozvieme sa aj nejaké klebety. A váš Giacinto je dobrý chlapec. Prišiel na omšu a na deviatnik. Dobre vychovaný, láskavý. Ale odporúčam ostražitosť!

Kňazove kuchárky už vybehli a pomáhali donu Predovi skladať batohy, ženy vystrkovali zvedavé bledé tváre z búdok, a pes, ktorý sa najprv rozbrechal, postavil sa na zadné nohy a predné si oprel koňovi o hrud', akoby ho chcel oblizovať.

– Pomaly, ženy! – upozorňoval don Predu. – V batohoch je tovar, čo sa môže pri dotyku rozbiť, ako vy...

– Bodaj by sa rozbil, don Predu! – odvetila Natolia a dívala sa naňho roztúženými očami, akoby ho chcela pokúšať. Ach, keby sa jej to podarilo, to by bola trefa! Aspoň by sa pomstila Grixende, ktorá si Giacinta vyárendovala už celkom pre seba.

Príchod dona Preda Grixendu viditeľne vzrušil.

– Vidíte, – šepkala Giacintovi, keď prechádzali po dvore, – ten váš strýko je chlap, ustavične sa zabáva a utráca na slávnostiach. Nikdy ho netrápi smútok! Keď platí, nepočíta, koľko má ešte pri sebe!

Nabrala si do dlane trochu vody a vyprskla mu ju do tváre. On sa však na ňu ďalej usmieval s očami plnými túžby,

ukazujúc medzi ružovými perami svoje biele zuby, akoby ju chcel pohrýzť.

– Čo je to sto lír? Ja som raz v noci utratil tisíc a ani som sa poriadne nezabavil...

– Grixenda položila vedro s vodou na lavicu a sklonila sa nad dieťa. Usmievalo sa na ňu z improvizovanej postielky, trepalo nožičkami a snažilo si ich chytiť špinavými ručičkami. Bozkala jemné tieľko, na ktorom presvecovali ružovofialové žilky. Zdvihla ho do výšky, potom ho položila znova na zem, znova ho nadvihla, žmurkala naň, aby sa na ňu usmialo, a ono sa usmialo, potom si ho vzala nežne do náručia, pritíska na hrud' a vyšla s ním na dvor.

Vonku sedel Giacinto s rozhodenými nohami a combáľal rukami medzi kolenami. Počúval Kallinu, ktorá ho núkala, aby s ňou ochutnal pečené bôby s mliekom. Zhovárali sa šeptom, akoby mali na pretrase nejakú vážnu vec. Ale donna Ruth vyšla z dverí, v ruke mala biele a hladké baranie stehno s fialovou ľadvinkou, obrastenou tukom, a prerušila ich rozhovor.

– Giacinto, zavolaj Efixa, nech nám vystrúha drevený ražeň.

Grixenda zavolała Efixa, obtrela sa oňho ako mačka a dala mu pobožkať dieťa.

– Strýko Efix, som taká šťastná! Dnes večer sa bude ešte tancovať! Ale dajte pozor na svojho mladého pána. Tak sa mi vidí, že dvorí Kalline!

Efix sa však na ňu nežne díval. Videl, ako Giacinto po nej túži, ako na ňu upiera zaľúbené oči, a v srdci už žehnal mladým.

Áno, zabávajú sa, lúbt sa, myslel si: na púť sa chodí na to a púť sa čoskoro skončí...

Sadol si do tône múru a začal vyrezávať drevený ražeň. Ženy okolo neho sa smiali a Giacinto, ako zvyčajne, mlčal. Zdalo sa, že sa ponára do tónov harmoniky, ktorá kvílením a stenaním naplňala celý dvor. Ale vtom prišla Natolia a hojdajúc bokmi, povedala:

– Pán rektor a don Predu pozývajú dona Giacinta na obed.

Giacinto vstal a starostlivo si pooprašoval spodky nohavíc. Donna Estera ho sledovala očami a hľadela na kňazovu besiedku, akoby fascinovaná iskrením pohárikov a blýskaním striebornej tácie, ktorou Natolia mávala ako zrkadlom. Pomyslenie, že bohatý bratanec neohrdol chudobným synovcom, stačilo, aby bola šťastná.

Ženy vychvaľovali Giacinta. A úžerníčka Kallina, súkajúc niť medzi palcom a ukazováčikom a krútiac vretenom na kolene, vravela s nezvyčajnou láskavosťou:

– Takého slušného mládenca som jakživ nevidela. A takého krásavca! Ponáša sa na nebohého baróna...

– Na koho? Na mŕtveho baróna, ktorý ešte žije v kaštieli?

Ale donna Ruth si už priložila konček prsta na ústa: na púti neradno spomínať mŕtvych.

– Horkýže mŕtvy! On je živý a ruky má živé jedna radosť, však Grixenda? Kto? No, predsa don Giacintino! Ale Grixenda, opretá o múrik, v náručí s dieťaťom, ktoré jej hrýzlo gombičky na košeli, pozerala tiež na táciu, blýskajúcu sa na terase

besiedky, a jej oči boli priam fascinované ani oči stareny, sliediacej v mesačnej noci za škriatkami prechádzajúcimi dolu k rieke.

Efix sa vrátil znova po troch dňoch. Teraz nebol sám: takmer všetci dedinčania sa schádzali na slávnosť. A ženy niesli na hlavách tácie s tortami a košíky s kurčatami, zviazanými červenými stužkami.

Stromy na okolí boli oťažené kyslými plodmi a zdalo sa, že slávnosť zachvátila celé údolie.

Keď sa Efix vrátil, nádvorie okolo búdok bolo už celkom zapratané šiatrovými vozmi. Kramári prešľapovali už za svojimi malými pultmi a v tôni kostola predávali sladkosti a víno.

Dlhý špalier žobrákov obsadil celý chodník. Ich špinavé a sinavé telá čupeli v tráve, niektorí sedeli a tupo hľadeli strašnými bielymi očami, iní vystavovali zraku červené jazvy a fialové nádory, holé a z kože zodraté hrude, hrozivo vytŕčali ruky ako spálené kýpte konárov, vytvárali výrazný a strašidelný obraz krajiny na pozadí zelených kríkov a mliečnobelasej línie obzoru. Keď však oko spočinulo za nimi v zeleni, skupinky koní a žriebät tvorili nádherný obraz.

Zvuky harmoniky dolietali až sem. Lahodný a rozkošný motív priam lákal do tanca, ale chvíľami sa menil na kvílenie, akoby ho už rozkoš unavila, akoby už cítil ľútosť, že radosť sa skončí, akoby stonal nad márnosťou všetkého. Dokonca aj melancholické oči kobýl sa zakaľovali nostalgickou sladkosťou.

Efix zastal na chvíľku pri skupine nuorských sedliakov. Ženy sedeli v rade pred búdkami a čakali na spievanú omšu. Ich krvavočervené živôtky sfarbovali na ružovo hustnúcu tónu múru.

Ale omša sa oneskorila. Hore na terase besiedky sa kňazi ešte smiali a Natoliina táčňa sa blýskala medzi belasými a čiernymi farbami.

Efix našiel búdku prázdnu. Pintorky boli v kostole a on ich išiel hľadať. Odrazu sa však ocitol medzi donom Predom, Milesem a Giacintom. Popíjali pri pulte víno, a len čo k nim prišiel, tri žlté poháriky mu zasvietili priamo pred očami.

– Pi, ty trkvas!

– Pre mňa je ešte priskoro.

– Pre zdravého človeka nie je nikdy priskoro. Alebo si chorý? Kvári ťa nejaká zlezba, že nemôžeš piť?

Don Predu mu dal taký buchát, že Efix sa zatackal, vrazil do pohárikov a víno mu vyšpláchlo na šaty. Všetko treba podstúpiť pre lásku božiu! Prstami si otrepal šaty a napil sa. Bol príjemne prekvapený a so zadosťučinením sa díval, ako Giacinto vytiahol peňaženku a položil kramárovi na pult päťdesiatlírovú bankovku. Nech je pochválený Pán Boh, chlapec má naozaj peniaze!

Bol to naozaj veselý deň. Ženy boli slušné a takmer melancholicky veselé, pretože muži sa medzi sebou zabávali nespútano, ale k ženám sa správali s určitou nevšímavosťou.

Harmonika vyhrávala celý deň a do jej zvukov sa miešal pokrik kramárov, hurhaj hráčov morry, zborové piesne alebo verše potulných pesničkárov.

V búde na holej zemi sedeli potulní muzikanti a pesničkári, nohy rozťahnuté okolo demižóna, ku ktorému sa zavše nakláňali ako k božstvu a improvizovali oktávy za i proti vojne v Lýbii. Bolo ich niekoľko, navzájom sa striedali v recitovaní a okolo nich sa tlačili muži a chlapci. Z času na čas sa niektorý z nich zohol a vzal zo zeme pohár s vínom.

– Lôchaj, diablu!

– Na zdravie!

– Aby sme takto oslavovali sto rokov, zdraví a veselí!

– Lôchaj, ty obesenec, kým neodvisneš!

Serafino Masala z Bultei, básnik s gréckym profilom, oblečený ako Homérov igric, spieval:

Zastrája sa Turek divý

na Araba zaútočiť...

Ten však chce mu na krk skočiť

a spustožiť jeho nivy...

Poháre putujú z ruky do ruky. Kedy-tedy nazrie žena bojazlivo cez prah dverí.

A Gregorio Giordano z Dualchi, hrdzavý krásavec, oblečený ako trubadúr, hladká si oboma rukami dlhé vlasy, sťahuje si ich na krk a plačlivo spieva, akoby predspevoval na púti:

*Bratia, na čo toľké slová?
Radšej pime na hrdinov,
Talianska veľkých synov!
Do Afriky hor sa znova!
Nepriateľa porazíme
a domov sa navrátime.
Nech nás chránia všetci svätí,
nech nám neprská do gätí!*

Potlesk a smiech strípali v povetrí. Všetci sa smiali a rozplývali dojatím.

Za kostolným múrom však Efix počul, ako si iné skupiny dedinčanov rozprávajú o Amerike a o vystáhovalcoch.

– Amerika? Kto to neskúsil na vlastnej koži, nech radšej nerozpráva. Dávaš sa tam, dávaš a myslíš, že máš pred sebou ovцу na ostrihanie. Pokročíš bližšie, chceš ju pohladkať, a tá krotká ovečka ťa pohryzie ako zlý pes!

– Veru, bratia, ja som ta odišiel s poloprázdny batohom a myslel som, že si ho prinesiem plný: čerta starého! Priniesol som si ho prázdny!

Akýsi vyziabnutý človečik, akiste potomok nejakého skrachovaného šľachtica z kraja, vysoký a opálený ako Arab, ponúkol Efixa, aby si s ním vypil, a rozprával mu príhody z Afriky, odkiaľ sa bol kedysi vrátil.

- Prisámbohu, - vravel, prezerajúc si ruky, - týmito paprčkami som odšmykol Sirdusovi hlavu. Bol to neverec, vyznával diabla. A ja som prisahal kapitánovi, že mu prinesiem jeho pohanskú hlavu. A priniesol som mu ju aj s chlpmi. Nech na mieste oslepnem, ak klamem! A podal som ju svojmu kapitánovi ako stravec hrozna! Kvapkala z nej ešte čierna neverecká krv, ako kvapká z čierneho hrozna víno. Kapitán ma pochválil: Výborne, Conzину!

Efix počúval, držiac v ruke kvet planej šípkovej ružičky. Prežehnal sa stonkou ružičky a povedal:

- A vyspovedal si sa, Conzину? Zabil si predsa človeka!

- Vo vojne to nie je hriech. Urobil som to azda z vlastnej vôle? Nie.

Vtedy sa začali škriepiť a Efix sa díval na svoju nežnú ružičku, a akoby to iba jej patrilo, povedal:

- Zabiť môže iba Boh!

Ale škriepku museli prerušiť, pretože donna Estera mu z diaľky kývala, aby k nej prišiel. Bol už čas obeda. Giacinto bol kňazovým hosťom a takmer všetci jedli v dobrej spoločnosti. Z búdok vychádzali kúdoly pary voňajúcej pečienkou.

Najpokojnejší kút bola búdka Pintoriek. Sedeli vnútri a jedli s Efixom pečenú baraninu a zhovárali sa dobromyseľne o donne Noemi, ktorá bola od nich ďaleko, o Giacintovi, o kňazovi a o Milesem.

– V prvých dňoch, – začala donna Ruth, rozkrajujúc na tri rovnaké diely malú tortu, – Giacinto ustavične rozprával, že odíde do Nuore. Má tam vraj prichystané miesto v mlyne. Teraz o tom už vôbec nerozpráva.

– Čo môže rozprávať, keď je ako na roztrhanie. Ustavične je s donom Predom a s ostatnými priateľmi.

– Nech sa zabáva, – povedal Efix.

Z dverí bolo vidno Kallinu, ako nečinne sedí na svojom kameni – a to bolo niečo nezvyčajné – a Grixendu s dieťaťom na lone, bledú a smutnú, ako upreto pozerá na terasu kňazovej besiedky.

Ach, Giacinto sa zabával tamhore a na ňu zabudol. A jej sa zdalo, že sedí stúlená na pokraji obrovskej pustatiny a vidí fatamorgánu.

Efix vyšiel z búdky a oslovil ju:

– Prečo sa nezabávaš?

Grixenda popravila dieťaťu na čepčeku žltú stužtičku, talizman proti urieknutiu, a oči jej zaliali slzy.

– Pre mňa sa už všetko skončilo! Príbuzné z búdky ju volali:

– Grixenda, poďže k nám! Čo nám povie tvoja babka, keď uvidí, že si taká chudá? Bude si mysliet, že sme ťa trápili hladom!

– Ech, treba si trochu zajesť, – žmurkla Kallina na Efixa. – Poď, Efix, vypi si pohárik sladkého vína. Vieš, kto mi ho daroval? Tvoj mladý pán. Dobrý ako chlieb a láskavý! Ale počuj, musíš mu povedať, že Grixenda nie je preňho!

– Nechajte ich, nech sa zabávajú! Sme predsa na slávnosti!

– Prišli sme sem, aby sme sa za hriechy kajali, nie aby sme hriechy páchali! Veru, príbuzné dávajú Grixende jesť, ale nestarajú sa už vôbec o to, kam chodí vo dne a v noci s donom Giacintom!

– A čo moje panie? Tie azda nemajú oči?

– Tvoje panie? Sú ako-drevené sväťice v kostole. Majú oči, majú; ale nevidia. Pre ne zlo nejestvuje.

– To je pravda! – pripustil Efix. Napil sa, ale razom osmutnel a šiel si ľahnúť na mach pod pistáciu.

Odtiaľ videl, ako sa vlní vysoká tráva podľa jednotvárnej melódie harmoniky, videl nehybné kone pod slnkom ako namaľované na belasej glazúre obzoru.

Hlasy sa strácali v tichu, postavy sa rozplývali v svetle. Odrazu sa vynorila vedľa kríčka postava ženy, z druhej strany jej išla v ústrety postava muža. Postavy sa priblížili a splynuli v jedinú tôňu.

Efixovi prebehol po chrbte mráz, odtrhol margarétu, žul jej byť a žičlivo sa díval, ako sa Grixenda a Giacinto objímajú. Boh ich požehnaj a vezmi ich do svojej ochrany tak, aby boli vždy v slnku a svetle.

Popoludní sa slávnosť ešte rozprúdila. Muži boli k ženám čoraz prítulnejší a dotieravejší, ťahali ich do tanca a šikmé slnko farbilo na ružovo dvor, na ktorom to bzučalo ako v úli.

Slnko sa začalo skláňať na západ a ľudia sa zhromaždili v kostole na večernú pobožnosť. Tisíce hlasov vystupovali

ako jediný hlas, splývali dovedna, ako vonku splývali všetky vône prírody. Efix kľačal v kúte kostola a zakúšal zvyčajné bolestné vytrženie. Vedľa neho kľačala Grixenda ako meravá drevená svätica a v jej tichom speve kvílila láska. Červenkasté svetlo súmraku, prežiarené pri oltári jasom voskovíc, padalo na pokorný dav ako krvavý závoj, ktorý však pomaly sčernel, a iba chvíľami ho ožiaril zlatý prísvit voskovíc: Ľuďom sa akosi nechcelo z kostola, hoci kňaz už skončil svoje orácie a vyspevoval ďalej chvály na Stvoriteľa. Bolo to ako ďaleké šumenie mora, večerný šum lesa. Akoby putoval prastarý národ a spieval primitívne modlitby prvých kresťanov, akoby putoval po tmavej pustatine, opitý bolesťou a nádejou, na miesto svetla, ďaleko, kam nikdy nedôjde.

Efix si držal hlavu v dlaniach, spieval a plakal. Grixenda sa dívala pred seba. V jej zarosených očiach sa odrážali plamienky voskovíc, spievala a plakala aj ona. A Efixovo trápenie bolo trápením Grixendiným. A trápenie obidvoch bolo trápením tohto ľudu, ktorý si ako otrok spomína na temnú minulosť a sníva ako dievča o jasnej budúcnosti: útrapy z lásky.

Potom všetko stíchlo.

Zuannanto sa už nevládal dočkať, jeho nepokojné prsty chceli už stísať klapky harmoniky. Prvý vybehol z kostola s čiapkou v ruke. Ale na prahu kostolnej brány zastal a od údivu priam zakričal. Všetci sa hrnuli z kostola. Tesne nad múrom dvora visel obrovský nový mesiac a zdalo sa, že sa chce skotúľať do dvora.

Po večeri sa znovu začali ozývať piesne. Zábava sa rozprúdila. Okolo vatier sa hmýrili ľudia. Tancoval dokonca aj don Predu a ženy sa cítili šťastné, pretože dúfali, že si ich vyberie do tanca.

Iba Giacinto netancoval. Sedel vedľa úžerničky Kalliny a combáľal rukami medzi kolenami, bledý a ustatý od prílišného jedenia a pitia. Efix natŕčal uši a počúval, ako si ženy rozprávali, kto toho dňa utratil viac peňazí, a zabával sa lepšie ako dosiaľ. Ktorási žena povedala:

– Najviac utratil don Predu.

– Kdežeby! Najviac utratil don Giacinto. Vyše tristo lír! Istotne je veľmi bohatý. Povráva sa, že má striebornú baňu. Ako sa len zabával!

– Platil každému, aj tomu, koho vôbec nepoznal.

– Prečo to robí?

– Prečo? Kto má, utráca.

Efix cítil zadosťučinenie i nepokoj. Sadol si vedľa Giacinta a povedal mu, čo si rozprávali ženy.

– Striebornú baňu vraveli? Áno, vynáša, ale nie ako naftový prameň. Poznám jednu paniu a tej sa prisnilo, že na jednom mieste je taká baňa – na pozemku istého skrachovaného pána. Ten bol už taký zúfalý, že sa chcel zastreliť. Ale potom začal kopať tam, kde sa tej panej snívalo, a teraz je taký boháč, že tej panej dáva z vďačnosti mesačne dvadsaťtisíc lír...

– A prečo sa s ňou neožení? Vari je vydatá? – opýtal sa Efix zadumano.

Ženy tancovali. Tancovala už aj Grixenda. Tvár jej blčala, smiala sa v jednom kuse ako najbláznivejšia žena na slávnosti. Efix sa dotkol Giacintovho kolena a zamrmal:

– Mladý pán... povráva sa... Grixenda... Je dobrá, ale je chudobná ako kostolná myška. A navyše sirota...

– Ožením sa s ňou, – povedal Giacinto, ale díval sa pritom do zeme, takže Efix si mohol myslieť, že sa mu to sníva.

V posledných týždňoch pred žatvou, keď už ľudia stovili všetky zásoby a pripretí hladom musia sa zmieriť s úžerou, stará Pottoička chodievala chytať pijavice. Jej obľúbeným miestom bola zátočina rieky pod Vrškom holubov, blízko pintorovskej usadlosti.

Bývala tam celé hodiny, sedela pod tónistou jelšou, sukne vyhrnuté a holé nohy spustené po kolená v priezračnej zlatozelenkavej vode. Jednou rukou si držala fľašku na piesku a druhou si chránila náhrdelník.

Z času na čas sa mierne naklonila nad hladinu a dívala sa, ako sa jej mocné žltkasté nohy vlnia vo vode. Odrazu vytiahla nohu z vody a odtrhla si z lýtky ligotavý čierny strapec, ktorý sa jej tam prisal. Vložila ho do otvoru fľaše a pchala ho dovnútra trstinou. Strapec sa natáhoval a sťahoval do čierneho prstenca: bola to pijavica.

Raz uprostred júna prišla po rieke až pod Efixovu chatrč. Všetko plávalo v dusnej horúčave a údolie pod tuhobelasým nebom bolo už celé žlté.

Efix sedel v tóni trstín a plietol rohožku, prsty sa mu triasli od zimnice. Keď zazrel starenu, ktorá si k nemu prisadla s fľašou na lone, trochu nadvihol zastreté oči a odhodlane čakal, akoby tušil, po čo prišla.

– Efix, ty si boží člověk a můžeš sa so mnou zhovárať so srdcom na dlani. Aké úmysly má tvoj mladý pán? Príde do môjho domu, sadne si a povie Zuannantovi: chlapče, zahraj na harmonike – on mu ju daroval! A potom mi povie tak z mosta doprosta: pošlem tetu Esteru, popýta vás o Grixendinu ruku. Ale donna Estera nechodí a nechodí. A keď som ja zašla za ňou, donna Noemi sa ha mňa vyrútila, div ma nezožrala! Bola som ako obarená. Toľko urážok som si ozaj nezaslúžila. Keď som sa vrátila domov, Grixenda sa nadúvala. Nechce, aby som sa podkladala tvojim paniam. Neviem, na koho sa mám obrátiť, Efix. My sme predsa nezavolali chlapca z ulice. On sám prišiel. Kallina mi vraví: odožňte ho. A prečo ho neodoženie ona, keď k nej príde?

Efix sa usmial:

– K nej iste nechodí kvôli láske!

Vtedy starena zdvihla podráždene tvár a žilnatý krk sa jej ešte viac napäl.

– A vari ku mne chodí kvôli láske? Nie. Je to počestný mládenec. Grixende ani len ruku nechytí. Ich láska je čistá ako horská bystrina. Pokorne čakajú, aby sa mohli vziať. Povedz mi, Efix, ale ruku na srdce, aké má vlastne úmysly? Buď taký láskavý pri pamiatke svojho pána.

Efix sa zamyslel.

– Áno, raz večer na púti mi povedal: ožením sa s ňou... Ale nech ma Boh neskára, ja si myslím, že ona nie je preňho.

– Prečo? On predsa nie je šľachtic!

– Opakujem, žena, ona nie je preňho! – zvýšil Efix hlas.

– Pokiaľ ide o peniaze, on ich má dosť. Neráta, keď utráca.

A pamätám sa, že aj tvoj nebohý pán, keď bol ešte mladý a prichádzal si so mnou pobesedovať – to ešte žila moja stará matka – vravieval: láska zväzuje chlapa so ženou a peniaze zväzujú ženu s mužom.

– On? On takto vravieval? A komu?

– Si hluchý? Mne predsa! Áno, mne. Ale ja som mala vtedy pätnásť rokov a nevedela som, čo je to ženská prefíkanosť. Moja stará mamka vyhnala z domu dona Zameho a vydala ma za Priama Pirasa. A môj Priamu bol náramný chlap. Mal šidlo, zašermoval mi ním pred očami a vravel smrteľne vážne: „Vidíš? Vypichnem ti zreničku, ak pozrieš na dona Zameho, keď ťa osloví.“

A tak prešiel čas. Ale mŕtvi sa vracajú. Keď don Giacintino sedí na stoličke a Grixenda na prahu dverí, tak mi to prichodí, akoby som videla seba a svojho blaženého mŕtveho...

Keď sa takto rozvravela, nikdy nevedela prestať. A Efix ju poznal, a preto jej napaprčený povedal:

– Chodte spánombohom! A hľadajte si chlapa s poriadnym šidlom pre svoju neter!

Starene však stačilo, keď sa dozvedela, že Giacinto na púti povedal „Ožením sa s ňou“, a bez slova odišla. Efix zostal sám a hľadel, ako sa oranžový mesiac gúľa zo sivých večerných pár, ale nepokoj a obava už začínali klíčiť v jeho duši. V ospanlivosti, do ktorej sa norilo celé údolie, prichodilo mu

šumenie vody v rieke ako šumenie horúčky v sluchách a nevládal sa zbaviť pocitu, že to cvrčky svojím cvrlikaním nad niečím neprestajne kvília. Nie, život, ktorým žil Giacinto, nebol životom počestného a bohabojného mládenca. Veľké nádeje, ktoré doňho vkladali, sa každým dňom rozplývali a zanechávali za sebou čoraz hlbší nepokoj. Giacinto utrácal, to je pravda, ale nezarábal. Napokon aj tej najhlbšej studni, keď z nej budeme pričasto čerpať, myslel si Efix, prideme na dno.

Niekedy navečer zašiel Giacinto na usadlosť a priniesol do dediny ovocie a zeleninu. Tety to potom nenápadne predávali: tajne, akoby to boli ukradli. Nectilo by predsa urodzené dámy, aby boli predavačkami zeleniny. A to bol všetok úžitok, ktorý z neho plynul. Zvyšok času trávil tak, že sa poneviera po dedine. Tak sa raz pritiahol so zaprášeným bicyklom po chodníku ako túlavý pes. Prišiel zadychčaný, akoby bol prišiel z druhého konca sveta. Hodil Efixovi uzlík s chlebom a vrhol sa na zem ako mŕtvy.

Ako mŕtvy: mal bledú tvár a sivé pery. Ľavé plece sa mu nervózne pošklbávalo, takže Efix sa zľakol a vytiahol z vrecka sklenú tubu: vysypal si na dlaň dve chinínové pilulky a dal ich Giacintovi do úst.

– Prehltni to. Máš horúčku!

Giacinto prehltnol pilulky, ležiac na zemi, a chytil si hlavu do dlaní.

– Som na smrť ustatý, Efix! Áno, mám zimnicu! Dostal som ju! Ako ju dostať v tejto prekliatej dedine? To je dedina! – dodal a akoby pre seba ustato šepkal:

– Zomrieť! Zomrieť!

– Vstaň, – povedal Efix, skláňajúc sa nad ním. – Nelež na zemi: večerný vzduch ti uškodí.

– Nechaj ma zgegnúť, Efix! Nechaj ma! Och, tá páľava! Také niečo som jakživ nezažil. U nás sa mohol človek aspoň okúpať...

Čo mu mal povedať, aby ho potešil? Prečo nezostal tam? Efix mal príliš veľký súcit s jeho biedou, než aby mu mohol povedať niečo podobné.

– Čo si dnes robil? – opýtal sa ho potichu.

– A čo som mal robiť? Tu predsa niet čo robiť! Nosiť ti sem chlieb a odnášať odtiaľto zeleninu! A ony žijú ako tri staré múmie! Tetu Noemi dnes priam čerti brali, keď mi teta Estera povedala, že nemôže zohnať peniaze na daň. Prirodzene! Pre mňa utrácajú a odo mňa nechcú nič. Ja som povedal tete Estere: nestarajte sa, zájdem sám za exekútorom! Teta Noemi skákala ako fúria! Mala oči ako podráždený kocúr. Nemyslel som, že sa vie tak napaprčiť. A nakoniec ma dorazila: aby som vraj kúpil, ak mám peniaze, Grixende harmoniku! Je na tom niečo zlé, Efix, ak chodím za tým dievčaťom? Kam mám chodiť? Strýko Predu ma vodí do krčmy, ale ja víno neznášam, to vieš. Milese zasa chce, aby som s ním ustavične hral – tak si nahrabal peňazí! – a ja nerád hrám. Tak idem za dievčaťom, pretože je dobré a stará nás vie vždy tak zabaviť! Je na tom niečo zlé? Povedz, povedz mi!

Díval sa naňho zo zeme prosebne a mesačný svit sa odrážal v jeho nežných očiach. Efix vzal uzlík s chlebom, ale nedalo mu jesť. Cítil, že mu hrdlo zviera úzkosť.

- Nič sa nestalo. Dievča je dobré, ale chudobné, a nie je pre teba.

- Láska nepozná ani chudobu, ani urodzenosť. Koľko pánov si vzalo chudobné dievčatá! Čo ty o tom vieš? Nejednen anglický lord, nejednen americký milionár sa oženil so slúžkou, učiteľkou, speváčkou. Prečo? Pretože ľúbili svoje dievča. A to sú teda nejakí boháči: petrolejoví a konzervoví králi! Čo som ja proti nim? A ženy? Koho si berú ruské princezné, americké milionárky? Nezaľúbia sa do chudobných umelcov, ba dokonca do ich pohoničov a do ich sluhov? Čo ty, chudáčik, môžeš o tom vedieť? Efix stískal v ruke krajec a zdalo sa mu, že stíska vlastné srdce, zmučené neodbytnými spomienkami.

- A potom ešte hovoria, že veria v Boha! Prečo mi nedovolia, aby som sa oženil s dievčaťom, ktoré ľúbim?

- Mlč, Giacinto! Takto o nich nesmieš rozprávať! Ony chcú iba tvoje dobro.

- Tak nech mi dovoľia, aby som si založil rodinu. Privediem im do domu Grixendu a ona im bude pomáhať. Veď už sú staré. Ja budem pracovať. Pôjdem do Nuora, nakúpim syra, dobytku, vlny, vína, ba aj dreva, áno! Lebo teraz vo vojne sa dá všetko výhodne speňažiť. Zájdem do Ríma a ponúknem tovar ministrovi vojny. Vieš, koľko by som na tom zarobil?

– Ech! A kde vezmeš kapitál?

– O to sa nestaraj, zožením ho, len nech ma nechajú na pokoji. Neprišiel som sem predsa na to, aby som ich vykorisťoval. Nechcem žiť z ich milosti alebo na ich úkor. Ach, tá teta Noemi je strašná! – odrazu zastenal a zakryl si rukami tvár. – Ach, Efix, som taký roztrpčený! Musím sa hanbiť, keď vidím, ako biedne žijú. Horšie ako bedári! Tajne predávajú zemiaky, hrušky a jablká deťom, ktoré prichádzajú potichučky na dvor a s drobnými v hrsti pýtajú polohlasom, akoby to boli kradnuté veci! To musí prestať! Budú zasa tým, čím boli, ak mi dajú voľnú ruku. Keby teta Noemi vedela, ako ju mám rád, nesprávala by sa takto...

– Giacinto! Podaj mi ruku, nech ti ju bozkám! Ty si veľmi dobrý! – povedal dojata Efix.

Chvíľku mlčali, potom Giacinto začal rozprávať tenučkým, nežným hlasom, ktorý sa zachvieval v tichu mesačnej noci ako smutný hlások dieťaťa.

– Efix, ty si dobrý človek. Vyrozprávam ti príbeh, ktorý sa stal môjmu priateľovi. Bol zamestnaný so mnou na colnici. Raz prišiel k nám na colnicu istý bohatý prístavný kapitán vo výslužbe a chcel niečo platiť. Môj priateľ mu vraví: „Ráče tu nechať peniažky a prídte si neskôršie po potvrdenku, lebo ju musím dať podpísať prednostovi“. Kapitán nechal peniaze. Môj priateľ ich vzal, odišiel, začal hrať a prehral. A keď sa kapitán vrátil po potvrdenku, môj priateľ mu povedal, že nič neprevzal! Kapitán protestoval a zašiel za prednostom. Ale potvrdenku

nedostal a každý sa mu vysmial do tváre. Jednako však môjho priateľa vyhodili na hodinu z miesta... Tak veru, budú tomu štyri roky... áno, pamätám sa, bol práve karneval. Išiel tancovať. Mal náladu, pil. Nemal už ani centesim. Keď vyšiel z krčmy, prechladol, dostal zápal pľúc a padol na lavičku pod stromami. Odviezli ho do nemocnice. Keď ho prepustili, bol ešte chorľavý a vyčerpaný, nemal kde spať, nemal čo jesť. Tak spával v prístave pod mostom, ustavične kašlal, trýznili ho škaredé sny. Vždy sa mu snívalo, že kapitán mu je v päťách... ako v detektívke... A hľa, raz večer ho sám kapitán vyhľadal pod oblúkmi mosta. Priateľ si myslel, že sa mu to sníva. Ale kapitán mu povedal: „Viete, že už dávno vás hľadám. Viem, že vás vyhodili z miesta pre tie peniaze, ale mne záleží na tom, aby sa vaši nadriadení a všetci spolupracovníci dozvedeli pravdu. Bude to lepšie aj pre vás. Povedzte na svoju česť a svedomie: zaplatil som ich či nezaplatil?“ Priateľ odpovedal: „Zaplatili ste ich.“ Vtedy kapitán povedal: „Snažme sa to dať do poriadku. Nechcem vás zničiť. Príďte za mnou na byt, tu je moja adresa. Príďte zajtra, zájdeme spolu za vašimi nadriadenými“. „Výborne!“ Ale priateľ ani na druhý deň neprišiel. Báľ sa. Strašne sa báľ. Potom zasa bolo strašné počasie a on sa nepohol spod mosta. Kašlal čoraz viac a istý prístavný nosič mu z času na čas priniesol trochu teplého mlieka. A počasie bolo čoraz horšie! Dážď, zima, mráz! – opakoval Giacinto a zdvihol tvár, rozhliadajúc sa okolo seba, akoby sa chcel presvedčiť, že noc je naozaj krásna.

Efix počúval, lakeť na kolene a tvár v dlani, počúval, ako deti počúvajú rozprávky.

– Ale prišiel deň, keď som sa rozhodol a vyšiel som spod mosta...

Ticho. Tvár obidvoch zahalil tieň a obaja sklopili oči. Giacintovi kŕčovite šklbalo plece. Striasol sa, akoby chcel striasť nepokoj, a pokračoval tvrdším hlasom.

– Áno, uhádol si. Ja som to bol. Vyšiel som spod mosta a šiel som ku kapitánovi. Nebol doma, ale chyžná – bledé dievča s tichou rečou – mi povedala, aby som počkal v predsieni. Predsieň bola takmer tmavá, ale pamätám sa, že keď sa otvorili dvere, červená dlážka zažiarila, akoby vymytá krvou. Čakal som celé hodiny. Kapitán sa konečne vrátil. Aj so ženou, veľkou, dobrou ženou. Vyzerali ako dve obrovské deti... Smiali sa nahlas. Pani otvorila dvere, aby si ma mohla dobre prezrieť. Ja som kašlal a kýchal. Videli, že som hladný a hneď ma pozvali do jedálne. Pamätám sa, ako som vstal, ale vzápätí som odkväcol na lavicu a vrazil hlavou do operadla. Na iné sa nepamätám. Keď som sa prebral, ležal som už u nich v posteli. Chyžná mi priniesla tanier polievky na striebornej tácni a veľmi ohľaduplne sa so mnou zhovárala. Zostal som tam vyše mesiaca, chápeš, Efix, štyridsať dní. Liečili ma, snažili sa mi nájsť nové miesto. Ale miesto bolo ťažko nájsť, lebo všetci už poznali moju patáliu. Napokon aj mne sa už žiadalo odísť niekde ďaleko, ďaleko za more. Nikto si nevie predstaviť, čo som si vtedy vytrpel. Kapitána, jeho ženu a ich slúžku vidím

stále v snoch. Vidím ich aj v skutočnosti, aj teraz ich vidím, ako pri mne stoja. Boli dobrí, ale ja by som sa radšej prepadol pod zem, akoby som sa mal s nimi znova stretnúť. Najhoršie bolo, že som nemohol odísť z ich domu. Cítil som sa tam ako osprostený, sedel som nepohnuto a počúval som paniu, ktorá stále rozprávala, alebo som sa zdržiaval v spoločnosti slúžky, ktorá iba mlčala. Sedával som s nimi za stolom, počúval som, ako žartujú, ako kujú so mnou plány, akoby som bol ich synom, a všetko ma to trápilo, ponížovalo, a jednako som nemohol odísť. Konečne raz ráno, keď som bol už celkom zdravý, pani sa ma opýtala, čo zamýšľam robiť. Povedal som, že chcem odísť k svojim tetám, ktoré som im opísal ako zámožné osoby. Vtedy mi kúpili cestovný lístok a darovali mi aj bicykel. Pochopil som, že prišiel čas rozlúčky a odišiel som. Prišiel som sem. To bola sloboda! Aspoň zo začiatku. Ale teraz u tetiek sa znova cítim ako tam... a neviem...

Škrek, ktorý mal v sebe niečo ľudsky výsmešného, preťal odrazu ticho nad oboma chlapmi. Giacinto prekvapene vyskočil v domnení, že niekto vypočul jeho rozprávanie a že sa mu nebudaj posmieva. Vtom však zazrel, ako po návrší preletelo malé sivé kľbko, za ním druhé tmavšie a kratšie, poskakovali akoby letkom z jedného kríčka do druhého okolo chatrče, potom vrtko zmizli, takže kameň, ktorý Giacinto vzápätí zdvihol, nemal už do čoho hodiť.

Aj Efix vstal.

– To sú líšky, – povedal potichu. – Nechaj ich, nech sa honia. Je čas párenia. Niekedy tu tak vystrájajú, že sa mi marí, akoby to boli škriatkovia, – pokračoval, kým Giacinto sa znova zvalil mlčky do trávy. Videl si, aké boli dlhé a vrtké? Chodia mi na kyslé hrozno, paskudy...

Ale Giacinto už nerozprával. A Efix nevedel, čo povedať, či ho poprosiť, aby pokračoval, či ho potešiť, či si v dobrom alebo v zlom vyložiť, čo práve počul. Preto bol celý deň smutný: takto teda ten život beží! Ale čo povedať? Napokon bol vlastne rád, že líšky prerušili Giacintovo rozprávanie. Jednako však niečo musel povedať.

– Slovom... ten kapitán... Istotne to bol múdry človek... Chápal mladých... Chápal chyby a omyly mladosti... Ech, keď je človek sirota! Vstaň, chceš si niečo zajesť?

Efix vošiel do chatrče, strhol cibuľu a začal ju lúpať. Giacinto tam ležal nepohnuto, zdrvený, hádam už aj ľutoval, že sa takto so všetkým zdôveril. Preto si už netrúfal rozprávať ďalej.

Ostrý pach cibule sa miešal s tuhou vôňou materinej dúšky, viniča a divozelu. Líšky sa o chvíľu vrátili. Efix jedol, ale chlieb mal trpkú príchuť. Dva či tri razy sa pokúsil niečo povedať. Ale nemohol, nevládal. Prichodilo mu to všetko ako v sne. Napokon podrml Giacinta za plece, snažil sa ho zdvihnúť a povedal nežne:

– Nože, Giacinto, pod' dnu! Budú ti drkotať zuby...

Ale Giacinto ležal ako zvalená bronzová socha, vystretý a pritlačený na zem, akoby sa od nej nemal už nikdy odtrhnúť.

Efix znova vošiel do chatrče. Neskoro zatvoril oči, ešte aj v sne ho trápila myšlienka, že na Giacintov príbeh musí nájsť vysvetlenie, nevedel však aké, či dobré alebo zlé.

– Musím mu povedať: hlavu hore, veď všetko sa na dobré obrátilo! Koniec koncov, bol si chlapec, sirota... Ale vtom si predstavil donnu Noemi, ako zlostne na Giacinta zazerá a cedí cez zuby:

– Vidíš? Vidíš, čo je to za vtáka?

Zobudil sa s ťažobou v srdci. Vstal, hoci ešte bola hlboká noc, ale Giacinta už vonku nenašiel.

Prešlo niekoľko dní a Giacinto sa neukazoval. Efix sa začal znepokojovať už aj preto, že v tmavej chatrči sa mu kopila zelenina a jablká a nikto si po ne neprichádzal.

Don Predu, ktorý vlastnil rozsiahle pozemky bližšie k moru, vracal sa každý večer do dediny. Ak zazrel sluhu pri trstinách, vystrčil ukazovák na pozemok svojich sesterníc a potom si poklopkal po hrudi, akoby mu chcel pripomenúť, že usadlosť čoskoro prejde do jeho vlastníctva. Efix si už zvykol na jeho šibeničné posunky, pozdravil ho a rukou i hlavou naznačoval, že nie a nie.

Po Giacintovom vyznaní sa však citeľne znepokojil vždy, keď zazrel dona Preda. Cítil, že jeho irónia je pichľavejšia ako zvyčajne.

Raz večer čakal pri živom plote a opýtal sa ho:

– Don Predu, povedzte mi, nevideli ste môjho mladého pána? Predvčerom prišiel sem a mal horúčku: som preňho taký ustarostený.

Don Predu sedel na koni a smial sa. Jeho neprirodzený smiech so zatvorenými ústami a s nafúknutými lícami Efixa ešte väčšmi znepokojil.

– Včera večer som videl, ako mastí karty u Mileseho. A zasa prehral!

– Prehral! – opakoval ľútostivo Efix.

– A čo si myslíš? Že bude stále vyhrávať?

– Mne povedal, že nikdy nehral...

– Ty tomu veríš? Ten nepovie pravdu, ani keby si mu strieľal do zadku. Ale nie je zlý. Klame, lebo si myslí, že hovorí pravdu, ako dieťa.

– Naozaj ako dieťa...

– Ako dieťa, ktoré má už všetky zuby! Márnosť, a ako vie pracovať čeľusťami! Uvidíte, zožerie vám celú usadlosť! Efix, nezabudni: ja som prvý! Lebo ak ma oblafnete, palica ti bude tancovať na chrbte tarantelu...

Efix sa naňho vyľakane díval. A tá ľudská ozruta na koni mu prichodila v ružovom súmraku ako vták, ktorý prináša nešťastie, nočná obluda, ktorá roztrhá každého, koho stretne.

– Ježišu, ochraňuj nás, Panna Mária Pomocnica, nedaj nám zahynúť...

Don Predu bol už od usadlosti na jedno psie zabrechanie, keď ho Efix dohonil a podával mu oboma rukami kôš plný zeleniny a jablák.

– Don Predu, pošlite to po slúžke mojim paniam. Nemôžem nechať usadlosť bez dozoru... a don Giacinto nič nechodí...

Don Predu sa naňho spočiatku zaškaredil a potom mu dobrácky úsmev zvlnil mäsité pery. Zdvihol nohu a povedal:

– Daj to sem, tu je miesto.

Efix vyložil kôš, a keď don Predu bez slova odchádzal, vrátil sa do chatrče. Báľ sa, že panie sa naňho vyrútia. Vedel, že urobil chybu, možno neodpustiteľnú chybu, ale neľutoval. Tajomná ruka ho viedla a on cítil, že všetky skutky, ktoré robíme. Pod vplyvom nadprirodzenej sily, sú dobré skutky.

Čakal na Giacinta neskoro do noci. Mesačný spln bielik údolie a noc bola taká jasná, že človek rozoznal tieň každej byľky, každého stebielka. Toľko svetla bolo na zemi, že ani strašidlá sa neodvážili vyjsť zo svojich temných úkrytov. Aj šumenie riečnych vĺn bolo čisté, dokonca ani panas, duše žien zomretých pri pôrode, si netrúfali znečisťovať ich svojím čľapkaním. Tejto noci aj príznaky pokojne spali. Iba sluha Efix nemohol usnúť. Myslel ustavične na Giacintov príbeh, na prístavného kapitána a srdce mu opantávala nekonečná neha a nekonečný smútok.

Všetci na svete viac alebo menej hrešíme, teraz, dávno alebo potom. No a? Kapitán neodpustil? Odpustil. Tak prečo by nemali odpustiť aj iní? Ach, keby si všetci navzájom odpustili! Na svete by zavládol pokoj. Všetko by bolo razom jasné a pokojné ako táto mesačná noc.

Vstal a urobil obchôdzku po usadlosti. Na bielom chodníku črtal sa tieň kvetín. Tiene figovníkových listov boli ako trné šípových ruží a dolu v rieke, tam, kde stála voda, žiarili hviezdy.

Ejha, tam za živým plotom sa hýbe nejaký tieň, tam dolu medzi jelšami: nejaké neforemné zviera, čierne, akoby diviak so striebornými kopýtkami; škrípe na piesku, zastane.

Efix zbehol dolu. Zdalo sa mu, že letí.

– To si ty? To si ty! Ako si ma len vyľakal!

Giacinto si pritiahol k sebe bicykel a mlčky nasledoval Efixa. Keď prišli k chatrči, znova sa zvalil do trávy a za stonal:

– Efix, Efix, už ďalej nevládzem... Čo si to urobil! Čo si to len urobil!

Čo som urobil?

– Ani ja neviem. Prišla slúžka dona Preda a priniesla kôš s ovocím. Vavela, že ty si ho poslal po donu Predovi. Doma bola teta Ruth a teta Noemi, lebo teta Estera bola na deviatniku. Vzali kôš, poďakovali slúžke a dali jej aj od cesty. Ale potom teta Noemi omdlela! A teta Ruth myslela, že umrela a začala na ratu kričať. Poslali sme chytro po tetu Esteru. Pribehla vyľakaná a prvý raz aj ona na mňa nevraživo pozrela a povedala mi, že som prišiel, aby som ich zniesol zo sveta. Och bože, bože, och bože, bože! Teta Noemi som máčal octom tvár, trel som jej sluchy a plakal som, prisahám ti na jasnú pamiatku svojej matky! Plakal som a nevedel som prečo. Konečne sa teta Noemi prebrala z mdlôb a odohnala ma rukou. Vavela, že ľutuje, že nezomrela prv, než som prišiel. Ja som sa pýtal: prečo? Prečo, teta Noemi, prečo? A ona ma odháňala rukou a druhou rukou si zakrývala tvár. Také trápenie! Prečo som prišiel, Efix, prečo?

Sluha mu nevedel odpovedať. Teraz však už vedel, že urobil chybu, keď kôš odovzdal donu Predovi. A rozmýšľal, ako to napraviť, ale nenachádzal nijaké východisko, nevedel prečo a znova pocítil, že celá farcha nešťastia jeho pánov dopadla na jeho bedrá.

– Buď pokojný, – povedal nakoniec, – zajtra sa vrátim do dediny a všetko dáme do poriadku.

Vtedy Giacinto znova ožil.

– Musíš povedať tetám, že ja som ti neprikázal, aby si posielal kôš s ovocím po donu Predovi. Ony si to myslia. Ony si myslia, a najmä teta Noemi, že ja vyhľadávam priateľstvo s donom Predom iba preto, aby som ich zarmucoval a dráždil. Ja som priateľom všetkých. Prečo by som nemohol byť aj priateľom dona Preda? Ale tety vedia, že on má zálusk na usadlosť. Akúže v tom mám vinu ja? Vari ja chcem predať usadlosť!?

– Nikto ju nechce predať. Načo o tom vôbec rozprávať? A ty, duša moja, ty... ty si predvčerom hovoril jedno a urobil si druhé. Hory-doly si sľuboval, čo urobíš, aby vraj tvoje tety boli šťastné... A jednako si neodolal a včera si šiel hrať...

– Keď človek hrá, tak môže vyhrať. Ja chcem vyhrať práve kvôli nim. Nie, ja im už nechcem byť na farchu. Radšej umriem... Vidíš, – dodal polohlasom, – teraz, po dnešnej scéne sa cítim, akoby som bol ešte stále v dome kapitána... Nech mi Boh odpustí, Efix!

Efix ho s hrôzou počúval. Cítil, že stojí znova zoči-voči pred tragickým osudom rodiny, ku ktorej bol pripútaný ako mach ku kameňu, a nevedel, čo povedať, nevedel, čo robiť.

– Och, – hlboko si vzdychol Giacinto. – Ale odtiaľto určite odídem. Nebudem čakať, kým ma vyženú! Moje tety, najmä teta Noemi, nemajú citu, nemajú kresťanskej lásky! Na tom, pravdaže, nezáleží: teta Noemi nikdy neodpustila mojej matke! Ako potom môže odpustiť mne? Ale ja, ja...

Zvesil hlavu a z vrecka vytiahol list.

– Vidíš, Efix? Všetko viem. Ak teta Noemi doteraz neodpustila mojej matke, ako môže mať dobré srdce? Ty vieš, čo je v tomto liste, ty si ho priniesol tete Noemi. A ja som jej ho vzal. Bol na nočnom stolíku v ten deň, keď som prišiel. Oči mi padli na niektoré slová, potom som si ho vzal zo skrine, dnes... je môj! Patril mojej matke, je môj... Urazil by som svoju matku, keby som ho tam nechal...

– Giacinto, daj ho sem! – povedal Efix, naťahujúc ruku. – Nie je tvoj! Daj mi ho. Ja ho vrátim mojim paniam.

Ale Giacinto stískal list v rukách a krútil záporne hlavou. Efix sa mu ho pokúšal vziať. Prosil, žobral, modlikal, ale darmo.

– Giacinto, daj mi ho. Odnesiem ho na pôvodné miesto, vrátim ho do almary. Pozhováram sa s tetami, pomerím vás. Ty ma tu počkáš. Ale daj mi ten list.

Giacinto naňho pozrel. Plece sa mu triaslo, ale oči boli chladné, neústupné. Vtedy Efix vyskočil, chytil ho rukami za plecia a zasípel mu do ucha:

– Zlodej!

Giacinto mal pocit, že ho napadol dravý sup. Ruky mu povolili a list vypadol na zem.

Na úsvite sa vybral Efix do dediny.

Sláviky spievali a celé údolie sa topilo v zlate, v belasom zlate, lejúcom sa ako povodeň na zem z blankytného neba. Osamelý rybár, ako zo starej farbotlače, ostro sa črtal na bujnom zelenom poraste nad riekou a jeho nehybná postava sa jasne zrkadlila na bielych žabiciach zelenkastej pokojnej vody.

Hoci bolo priskoro, keď dorazil do dediny, úžerníčka Kallina už priadla na svojom dvore. Sedela medzi tučnými prasiatkami a vŕkajúcimi holubmi. Efix ju pozdravil a kývnutím hlavy naznačil, že sa k nej ešte vráti. Na odpoveď mu zakývala vretenom: ona počká, ona má kedy. Povyše zazrel tetku Pottoičku, ako nesie hrotok mlieka pre chlapcov z kozieho cárku. Efix sa snažil prejsť, ale starena spustila hneď zostra. Efix musel postáť a vypočuť ju.

– Čo som ti urobila, ty cudar? Nazdávaš sa, že my starí sa musíme nenávidieť iba preto, že mladí sa ľúbia?

– Nemám kedy, kmotra Pottoička, nemám kedy!

– Viem, viem. U tvojich paničiek je kucapaca, trma-vrma, haravara! Ale ja nie som na vine. Ja na to všetko iba doplácam. Tvoj mladý pán chce, aby Grixenda bola doma, aby nevychádzala bosá a neprala na rieke bielizeň! Ja musím robiť teraz slúžku. Ale robím to s radosťou, lebo chcem, aby mladí boli šťastní...

– Zmiluj sa, Pane! – vzdychol si Efix. – Nechajte ma, kmo-
tra Pottoička. Proste Boha, proste Pannu Máriu, aby pomohla...

– Sami si musíme pomôcť, – povedala starena. – A mu-
síme mať srdce, áno, srdce...

– Áno, musíme mať srdce, – opakoval si Efix, keď vchádzal
k svojim paniam.

Na dvore vládlo hrobové ticho. A slnko pálilo ako žeravá
vyhňa. Jazmín na dvore prekvital a kosti mŕtvych sa beleli
medzi zlatistou trávou na starom cintoríne. Vrch objímal
bielozelenou čiapkou dom. Z balkóna medzitým vypadol stĺp
zdobený historickými výjavmi a ležal medzi kameňmi ako
zvyšok rakety. Všetko sa ponáralo do ospanlivého mlčania.

Efix vošiel do kuchyne a zazrel, že kôš, ktorý poslal po
donu Predovi, leží už takmer prázdny na kamennej lavici.
To znamenalo, že panie už zeleninu potajomky rozpredali.
Na dne koša povalovalo sa už iba zopár žltých svätójánskych
jabĺčok. Zdalo sa mu, že sníva. Sadol si a iba tak mimochodom
sa opýtal:

– Kde sú ostatné? Čo sa stalo?

– Estera je na omši. Noemi je ešte hore v izbe, – povedala
donna Ruth, sklonená nad kávou.

A už nepovedala ani slova, kým neprišli sestry: donna
Estera ako zvyčajne s prstom vystrčeným spod šálu, Noemi
bledá a zlostne mlčiaca pod sklopenými fialovými viečkami.

Efix si netrúfal na ne pozrieť. Keď si sadli na lavicu, on
úctivo vstal, ako sa na sluhu patrí. Potom sa donna Estera
opýtala:

– Efix, vieš, o čo ide?

Efix zdvihol konečne oči a videl, že donna Noemi sa naňho díva ako zaujatý sudca na obžalovaného.

– Viem. Moja vina. Ale ja som to dobre myslel.

– Veď akože! Ty to vždy dobre myslíš! Bolo by smutné, keby si to myslel zle! Lenže čo z toho, keď...

– Napokon, on predsa nie je náš nepriateľ! Koniec koncov je to blízky príbuzný!

– Príbuzný, ktorý zožerie nielen nás, ale aj teba, Efix!

– Keď je tak, prisahám, že sa to viac nestane!

– A odišiel už? – opýtala sa donna Estera, neskrývajúc svoje dojatie.

– Či už odišiel? Don Predu? A odkiaľ mal odísť?

– Ja o voze a ty o koze! Ja nehovorím o donu Predovi, ja hovorím o tom nešťastníkovi...!

Efix pozrel na kôš.

– Ja som myslel, že myslíte dona Preda... Ja som myslel na to, čo som vyparatil včera.

Donna Noemi sa uškrnula; úškrn jej vykrútil ústa aj oko k ľavému uchu.

– Efix, – povedala drsno, – my hovoríme predsa o Giacintovi. Keď sme ňa zavolali a radili sme sa s tebou, či ho máme prijať do rodiny, ty si povedal: „Ak sa bude zle správať, ja sa už postarám, aby odišiel.“ Povedal si to, alebo si to nepovedal?

– Povedal, povedal.

– Tak si teda konaj svoju povinnosť! Giacinto je naša záhuba!

Efix zvesil na chvíľu hlavu. Hanbil sa, že sa červená, a červenal sa, že sa hanbí. Ale zrazu si dodal odvahy a osmelil sa:

– Môžem niečo povedať? Ak to bude hlúposť, akoby som to nebol povedal.

– Hovor teda.

– Mne sa nezdá, že chlapec je zlý. Doteraz nikdy necítil pevnú ruku, ktorá by ho bola viedla. Stratil rodičov v najhoršom čase a ocitol sa ako dieťa sám na rázcestí a zblúdil. Treba ho napraviť na správnu cestu. Teraz tu v dedine nevie, čo robiť. Má zimnicu, je podráždený, a preto hráva o peniaze a chodí na zálety. Ale nie je skazený: je dobre vychovaný. Odprel vám niekedy povinnú úctu?

– To nie... – vybúšila donna Estera, dokonca aj donna Ruth prisvedčila. Ale donna Noemi stisla pomaly päste, vytrčila ich hrozivo Efixovi pred tvár a s trpkou výčitkou v hlase zasípala:

– Odkedy je tu, nebolo dňa, aby nám neodoprel povinnú úctu! Po prvé, prišiel a doteraz nám o sebe nič nepovedal... Len čo sa trocha okolo seba poobzeral, začal sa stýkať so všetkými, čo nami opovrhujú. Potom sa začal zaliečať tomu dievčisku, tej sedmoslivkárke z najnižšej rodiny v Galte. Spriahol sa s takou, čo chodí bosá k rieke! A je leňoch a povalač, a žije v neresti, sám to predsa vravíš! Ak toto neznamená odopieranie povinnej úcty, čo to potom znamená? Povedz, či to nie je pravda, ale ruku na srdce...

– Je to pravda, – pripustil Efix. – Ale opakujem, že je to ešte chlapec. Bolo by mu treba pomôcť, nájsť mu zamestnanie. Potom by som chcel povedať ešte niečo...

– Len povedz, povedz! – povedala donna Noemi s takým opovrhnutím v hlase, že ho to priam zmrazilo. Jednako sa však odhodlal.

– Myslím, že by mu pomohlo, keby si založil rodinu.

Ak naozaj ľúbi to dievča... prečo by sme mu mali brániť, aby sa s ňou oženil?

Donna Noemi vyskočila, akoby ju bol uštipol had.

– Zaplatil ti, že takto rozprávaš?

Vtedy sa Efix osmelil, pozrel jej hrdo do očí a celkom jednoducho a pokojne jej povedal:

– Nie som navyknutý, aby mi niekto platil.

A prehltol trpkú slinu, čo sa mu zbehla v ústach, pretože mu neušlo, ako donna Estera myká donnu Noemi za kabát. Donna Ruth pritom zbledla a prosebne naňho pozerala. Obe si razom uvedomili, že naozaj on nie je sluha, ktorého môžu niečím na svete zaplatiť.

– Donna Noemi, vy hovoríte, čomu sama neveríte! Váš synovec predsa nemá peniaze, aby mi mohol platiť! A keby aj mal, jemu samotnému by nestačili! – povedal rozhorčene. Noemi si znova sadla, položila si ruky na kolená, akoby chcela skryť svoje rozčúlenie.

– Pokiaľ ide o peniaze, má! Nie svoje, ale má!

– A ktože mu ich dáva?

Šesť očí sa naňho prekvapene uprelo. Donna Noemi sa znova uškrnula až po ucho. Ale donna Estera jej položila ruku na ruku a láskavo vysvetľovala:

– Berie peniaze od Kalliny. Mysleli sme, že ty to vieš, Efix! Berie od Kalliny na úžernický úrok a don Predu mu podpísal zmenku, lebo dúfa, že nám vydrie usadlosť. Rozumieš!

Efix pochopil. Zvesil hlavu, prižmúril oči, celý zosinel, zvieral a roztváral päste, v záchvate zlosti sa zmohol na odpoveď:

– A vy ste si mysleli, že ja všetko viem? Akože? A prečo?

– Áno, – kruto povedala donna Noemi. – My sme si mysleli, že ty všetko nielen vieš, ale ešte mu aj robíš dohadzovača u tvojej priateľky Kalliny!

– U mojej priateľky? – vykrikol, iskriac očami. Potom vykrikol ešte akési neslušné slovo a neuvedomujúc si, čo robí, vybehol z kuchyne, mávajúc čiapkou, akoby bežal hasiť požiar.

Nevedel, ako sa ocitol na úžerníckinom dvore.

Na dvore vládol mier ako v Noemovej arche. Biele holuby stáli koralovými nožičkami na oblúku dvierok a vŕkali. Vinič nad dvierkami vytváral zlatý veniec a hádzal na zem čierny tieň. V tomto rámci sedela úžerníčka a priadla, malé bosé nohy vo vyšívanych črievičkách, šatku okolo hlavy.

Efixov príchod však narušil biblický mier.

– Povedz mi, ale hneď, ako je to s Giacintom! Úžerníčka zvrátila holé obočie a pokojne naňho pozrela.

– Poslal ťa on?

– Poslal ma kat, aby ti hnáty lámal! Hovor, a to hned! Výhražným gestom jej zastavil vreteno. Naľakala sa, ale svoj úľak nedala na sebe znáť.

– Nuž tá posielajú tvoje paničky, však? Tak im pekne povedz, aby si nerobili starosti. Na platenie času dosť. Ja sa neponáhľam. Dovedna som dala chlapcovi štyristo dukátov. Začal dranktať, keď sme boli na púti. Chcel sa ukázať. Vravel, že čaká dedičstvo z kontinentu. Nechal mi zmenku podpísanú donom Predom. Mohla som odmietnuť? Potom prišiel sem ku mne. Povedal, že peniaze z kontinentu prehral s Milesem. Ja som mu navrhla, že zaobstarám zmenku od dona Preda. Toho sa naľakal a priniesol mi zmenku podpísanú donnou Esterou. Vtedy som mu dala ďalšie peniaze. Ako som mohla odmietnuť? Ty si nič nevedel? – skončila a pustila sa znova do pradenia.

Efixovi sa zdalo, že ho niekto trepol drúkom po hlave. Spomenul si, že donna Estera potajomky napísala Giacintovi, aby prišiel. Potajomky mohla podpísať aj zmenku. Ako to zaplatia? Cítil sa ako prikutý k zemi, cítil, ako sa mu krv ženie do nôh, srdce má prázdne a hlavu a ruky nevládne. Ako zaplatia?

Úžerníčka však krútila vretenom a holuby vrkali, sliepky zobali muchy z ružových brušiek prasiatok, vyvaľujúcich sa na slnku. Celý svet sa hmýril v pokoji. Iba on sa zmietať v krčoch.

– Ach tak, ty si to teda nevedel? Ja som myslela, že čast peňazí si ponechali tvoje paničky, aby ti mohli zaplatiť. Dokonca som chcela navrhnúť donu Giacintovi, že si odrátam tých desať dukátov, čo si mi dlžen, ale namojdušu potom som si

uvedomila, že by to nerobilo dobrú krv. Ak však prolongujeme zmenku, môžeme dať všetko dovedna...

Efixa stálo veľa námahy, aby sa rozkýval a rozhodol. Odrazu si strhol čiapku z hlavy a v zúfalstve začal ako šialenec plieskať úžerníčku po tvári.

– Buď prekliata... Bodaj ťa kati lámali... Ty stará striga!

Na dvorci nastal zmätok. Holuby odleteli na strechu a mačky sa vyšplhali na múry. Iba úžerníčka mlčala, aby sa nebodaj nezačali zbíhať ľudia. Sklonila tvár, aby odvrátila údery. Začala sa brániť vretenom. Skočila za dvere, schmatla do obidvoch rúk ťažký železný drúk a postavila sa k stene, strašná ako bohyňa pomsty so železným trojzubcom. Teraz už ona útočila, sipela naňho ako had a Efix musel cúvať.

– Strať sa, vrah! Strať sa... Efix ustupoval.

– Strať sa, kým ťa nezaľomám! Čo chceš odo mňa? Chodím azda ja za vami? Vy všetci sa plazíte za mnou, keď vás ženie hlad alebo kvária neresti. Prišiel don Zame, prišli jeho dcéry, prišiel jeho vnuk. A prišiel si aj ty, vrah! Ale keď vás priprie núdza, najprv ste pokorní, a potom draví ako vyhľadovaní vlci! Strať sa...

Efix bol už na prahu dverí. Kallína však ustavične dobiedzala.

– A ber na vedomie, že nebudem čakať, keď sa ku mne takto správate! Alebo mi v septembri, keď vyprší zmenka, zaplatíte, alebo ju protestujem! A ak sa ukáže, že podpis je falošný, dám zatvoriť chlapčiska do žalára... Chod'!

Efix odišiel. Ale nevrátil sa domov. Ponevieraľ sa po puste dedine v horúcom slnku. Potkýnal sa o lávové kamene sem a tam roztrúsené po uliciach, a tak mu to prichodilo, akoby zemetrasenie, ktoré spomínali starí ľudia, bolo iba toho rána.

Blúdil medzi zrúcaninami. A zdalo sa mu, že vyhrabáva a vykopáva mŕtvolu z trosiek a sutín, poklady spod zeme, ale nevládze, je taký slabý a taký neistý práve teraz, keď by mal znovu začať.

Pred kostolom si všimol, že dvere sú otvorené, a vošiel. Nebola omša, kostolníčka upratovala kostol a v tichu pološera švihala metlou, akoby staré kastelánky šušťali hodvábnymi šatami s vlečkami.

Efix pokľakol na zvyčajné miesto pod kazateľnicou. Oprel si tvár o chladný stĺp a modlil sa. Krv mu začala znova prúdiť v žilách, ale bola horúca a ťažká ako láva. Horúčka ho pichala po celom tele. Šikmé lúče strieborného prachu padali z ošarpanej strechy a vytvárali na čiernej dlažbe biele diery. Z obrazov na múroch upierali sa naňho bledé tváre, vykláňali sa z rámov a už-už sa chceli vylúpnúť z plátna a padnúť naňho.

Mária Magdaléna vystúpila zo svojho sčernetého obrazu. Láska, smútok, výčitky svedomia a nádej sa jej smejú a plačú v hlbokých očiach a na zatrpknutých perách.

Efix sa na ňu díva, díva sa a zdá sa mu, že si spomína na dávny život. Zdá sa mu, že Mária Magdaléna mu kýva, aby sa k nej priblížil, aby jej pomohol zostúpiť z obrazu, aby ju nasledoval...

Efix zatvoril oči. Hlava sa mu triasla. Zdalo sa mu, že kráčajú spolu po piesočnatom brehu rieky v mesačnej noci. Idú, idú mlčky a ostražito. Prídu až na cestu vedľa mosta. Tam sa už jeho vidina miatla. Bol tam voz, na ktorom sedela Lia, skrytá medzi vrecami šrotu. Voz pohltila tma, ale na moste v mesačnej noci zostal ležať mŕtvy don Zame, s navretou fialovou podliatinou na šiji, pripomínajúcou nezrelé zrnko hrozna. Efix si pokľakol vedľa mŕtveho a triasol ním: „Don Zame, pán môj, prebudte sa! Vaše dcéry vás čakajú.“

Don Zame sa však nepohol.

Efix tak mocne zavzlykal, že kostolníčka k nemu pribehla s metlou.

– Efix, čo ti je? Je ti zle?

Keď v tom pološere rozdrapil oči, marilo sa mu, že ešte stále má pred sebou úžerníčku Kallinu so železným drúkom, ktorá naňho kričí: „Vrah!“

– Drví ma zimnica... Myslím, že umriem. Rád by som sa vyspovedal...

– A to prichádzaš za mnou? Chod' sa najprv pomeriť s Bohom! – zamrmlala kostolníčka a zlomyseľne sa zasmiala. Efix si znova oprel rozpálenú hlavu o chladný stĺp kazateľnice a s očami upretými na oltár začal zmätene blábovať. Slzy mu vytryskli z očí, gúľali sa po lícach až na chvejúcu sa bradu a padali kvapka za kvapkou na kostolnú dlažbu.

Giacinto ho čakal v tráve pred chatrčou.

Efix prichádzal, prázdny košík v ruke a jednako sa zdalo,

že ho ťahá k zemi. Keď ho Giacinto zazrel takého zdrveného, pochopil, že už všetko vie. Tým lepšie! Tak sa aspoň sčasti mohol oslobodiť od ťarchy, od najstrašnejšej ťarchy mlčania.

– Tak čo je? – povedal, kým si Efix sadol na zvyčajné miesto, ešte stále s košíkom v ruke. – Tak hovor! – opakoval hlasnejšie, lebo Efix mlčal. – Tak ako?!

Efix si vzdychol.

– Ako? Panie sa trochu utíšili, keď som im sľúbil, že ťa vyženiem, rozumieš? Myslia si, že zmenky naozaj podpísal don Predu a ja som si netrúfal povedať im pravdu, pretože podpisy sú falšované. Povedz mi, naozaj sú falšované? Tak je to teda pravda? Ach, Giacinto, nešťastník, čo si to urobil! A čo teraz? Pôjdeš do Nuora? Budeš pracovať? Zaplatíš?

– Je toho veľa... vysoká suma, Efix... Čo mám robiť?

Ale Efix rozprával potichu, sklonený nad ním, akoby blúznil:

– Chod' spánombohom, chod'! Ja by som bol šťastný, keby si nemusel odísť, ale keď ti sám vravím, aby si odišiel, musíš si uvedomiť, že naozaj niet iného východiska. Spomeň si, ako pekne si rozprával predvčerom! Vrael si: „Chcem, aby tety boli šťastné, chcem, aby sa ich dom znova pozdvihol...“ Na to som myslel aj ja, keď si mal k nám prísť. No stal sa pravý opak! A ak nezaplatíš, úžerníčka dá usadlosť na verejnú dražbu alebo ťa dá zatvoriť do žalára pre falšovaný podpis. A ony pôjdu po zbraní... Vidiš, čo si vykonal! Viem, že si to neurobil zo zlomyseľnosti. Keby si aspoň nebol sľuboval predvčerom, čo krásne urobíš, ty úbožiačik... ty boží sprostáčik...

Giacintovi sa začalo šklbať plece. Obrátil tvár na Efixa a chvíľku sa na seba bezradne dívali.

– Neurobil som to zo zlomyseľnosti. Chcel som zarobiť. Veď ako sa vytrhnúť z biedy v tejto dedine? Ty to predsa vieš, ty si tu zostal... hrdlačíš, mozolíš... taký bedár...

– Tety nemusia zaplatiť ani centesim, – pokračoval Giacinto po chvíľke napätého ticha. – Je tam, priznávam, aj podpis tety Estery. Musel som ju podpísať ja, pretože... úžerníčka mi už nechcela poskytnúť úver. Ale ja zaplatím, všetko splatím, uvidíš. A ak nie, pôjdem do žalára. Čo mne môže už teraz na tom záležať?!

– Do žalára? Nie, to nedovolím, nedovolím!

– Efix, vari len nemáš peniaze?

– Keby som mal, nestál by som tu ako kôпка nešťastia! Už dávno by som bol zmenky vyplatil...

– Čo mám robiť, čo mám robiť, Efix? Čo mám robiť?

– Čo máš robiť? Zájdeš posledný raz k úžerníčke Kalline a vyberieš si ešte sto lír, aby si sa mohol dostať do Nuora. Tam si nájdeš miesto. Posledná príležitosť, aby si sa konečne spamätal a dal na dobrú cestu. Rozumieš?

Giacinto do poslednej chvíle dúfal v sluhovu pomoc, a preto neodpovedal, nevládal sa zmôcť na slovo. Sklonený sám nad sebou ani choré zviera počúval, ako skáču kobyľky po suchých listoch, a sledoval s tupým pohľadom, ako trepecú dúhovými krídelkami, keď sa chystajú vyskočiť. Dve mu spadli dokonca do dlane, do seba zaklínené, zelené a tvrdé ako z kovu. Striasol

sa na celom tele, pretože pomyslel na Grixendu. Uvedomil si razom, že ju už nikdy neuvidí, sám bedár, musí sa zrieknuť úbohého biedneho dievčaťa. Zaboril tvár do trávy, zavzlykal sucho a plecيا sa mu pošklbávali v křčovitom záchvate plaču.

Bol štvrtkový večer a úžerníčka Kallina nepriadla. Bála sa Giobiany, zlej víly, ktorá sa zjavuje vo štvrtok večer nočným priadkam a môže im ublížiť.

Sedela teda na schodíku pred dverami pod vencom viniča, na ktorý mesiac lial svoj temný strieborný prísvit, a modlila sa. A zakaždým, keď sa rozhliadla po dvore, sa jej zamarilo, že ešte vidí tam pri figovníkovom plote blýskať sa zelené Efixove oči. Boli to svätojánske mušky.

Áno, boli to svätojánske mušky. Ale ona myslela na strašidlá, na nadprirodzený život nočných bytostí. A v mysli sa jej začal odvíjať dávny príbeh... Ako dievča, keď bola ešte chudobná ako kostolná myška, chodievala prosiť o almužnu a zbierať raždie pod zrúcaniny kaštieľa. Hlad a zimnica ju prenasledovali ako zúrivé psiská. Raz, keď skackala po kameňoch ostrých ako nože a nehybné karmínové slnko pálilo nad fialovými Dorgalskými vrchmi, dobehol ju istý pán a mlčky sa jej dotkol holého pleca. Bol oblečený v šatách, čo mali farbu slnka a vrchov, a tvárou sa ponášal na syna dona Zameho Pintora, ktorý umrel veľmi mladý.

Hneď ho spoznala. Bol to barón, jeden z tých starých barónov, ktorých duše sa ešte potulujú v zrúcaninách kaštieľa, v podzemných chodbách vedúcich z vŕšku až k moru.

– Dievča, – oslovil ju cudzím prízvukom, – bež hneď k pôrodnej babici a popros ju, aby dnes na noc prišla do kaštiela, lebo moja žena, pani barónka, začína mať pôrodné bolesti. Bež, zachráň kresťanskú dušu. Ale nikomu ani muk. Tu máš, vezmi si.

Kallina, opretá o viazanicu raždia, ktoré ju tlačilo ako čierne mračno, triasla sa na celom tele. Nevládala natiahnuť ruku a zlaté dukáty, ktoré jej barón podával, vypadli na zem.

Keď zmizol, zhodila z pliec raždie, pozbierala dukáty bojazlivo ako vtáčik, ktorý zobká otrusinky, a odskackala svižne ďalej po ostrých kameňoch. Ale pôrodná babica, hoci videla teplé a vlhké dukáty v rozpálených rukách dievčaťa, napľula jej do tváre, aby ju chránila pred urieknutím a povedala jej s úsmevom:

– Chod', máš horúčku a blúzniš. Dukáty si našla. Pod kaštieľom sa zavše ešte povalujú. Daj mi ich, ja sa postarám, aby ti vynášali.

Kallina jej ich dala. Nechala si iba jeden s dierkou, navliekla ho na bronzovú retiazku a zavesila si ho na krk.

– Chodte ta, – povedala babici. – Zachráňte kresťanskú dušu. Vy sa len robíte, že mi neveríte, pretože poznám tajomstvo. Ale aj tak si ho neponechám pre seba.

A padla na zem ako mŕtva.

Kým žila, babica zanovito tvrdila, že dievča malo halucinácie od zimnice. Pravdaže, babica to tvrdila iba preto, aby si Kallina ponechala tajomstvo a ona dukáty. Peniaze medzitým naozaj

vynášali. Vynášali každým rokom čoraz väčšími ako granátové jablone, ktoré sa zelenajú a červenajú na dvore dona Preda Pintora.

Raz večer, keď už bola stará, zakúsila ten istý pocit radosti a hrôzy ako kedysi. Zjavil sa jej mladý človek, tiež z rodu barónov. Giacinto.

Vždy, keď ho zazrela, prežívala ten závažný pocit, zmätenú spomienku na dávny, zaviaty a tajomný život, život barónov z kaštieľa.

A hľa, práve sa blíži. Vysoký, počerný, s bledou tvárou zatiaľ mesačným svetlom, vchádza, sadá si vedľa nej na prah.

– Teta Kallina, – povedal cudzím hlasom, – prečo ste porozprávali všetko sluhovi?

– On ma prinútil! Napadol a chcel ma zabiť!

– Chcel vás zabiť? Pre takú maličkosť? Och, ten chlap a moje tety robia taký krik kvôli niekoľkým líram, kým tam na kontinente ľudia utrácajú milióny, a nik si to nevšimne!

Kalline vonkoncom nezáležalo, čo robia ľudia na kontinente.

– Musela som chytiť drúk, aby ma neovalil! Rozumiete, mladý pán? Ten sluha je divoch! Neverte mu!

Giacinto sedel chvíľku bez slova, prezeral si ruky, na ktorých sa mu chvela trasľavá tóna viničných listov. Potom ho zamrazilo.

– Neverím mu. Aj tak odídem. Už sa mi tu zbridilo žiť... Pôjdem si zarábať. O mesiac vám všetko splatím do posledného centesimu. Teraz mi však musíte dať peniaze na cestu. Vystavím vám zmenku.

– Kto ju podpíše?

– Ja! – povedal rozhodne. – Ja! Spoločnite sa. Zachráňte kresťanskú dušu. No tak! A zachovajte to v tajnosti.

Dotkol sa jej pleca ako kedysi Barón a ona vstala, podišla k truhlici a vytiahla peniaze. Dve päťdesiatlírové bankovky, najprv ich pohládzala, potom sa na ne dívala v mesačnom svetle a rozmýšľala, že na cestu mu musí stačiť iba jedna. Preto druhú hneď odložila. Vysoký mesiac vrhal cez oblok zlatý pás svetla až na drevenú úžerničkinu hrud': vo výstrihu košele sa ligotal zlatý dukát na mosadznej retiazke, ktorá už bola celá sčernetá.

Giacinto nebol spokojný. Čo znamenal ten tenušký lístoček v porovnaní s pokladmi veľkých pánov na kontinente? Keď úžernička povedala, že nepotrebuje zmenku, Giacinto pochopil, že je to almužna a zmocnila sa ho divá úzkosť. Zdalo sa mu, že ešte vždy sedí v predizbe u prístavného kapitána a nemohúcne čaká na svoj osud.

– Tak vám ju najneskoršie zajtra vrátim, – sľuboval Giacinto, keď vstával.

A odišiel k Milesemu, aby mu oznámil, že odchádza. Aj tam bolo vidno cez bránu biely čierny dvor v mesačnom svetle a tónu besiedky. Svokra sedela na lavici ako domorodá kráľovná, nepriadla zo strachu pred Giobianou, tárajúc s nervóznou dcérou a s bledými podvyživenými slúžkami, ktoré sedeli na zemi a chrptom sa opierali o stenu.

– Môj zať pred chvíľkou odišiel. Istotne bude u dona Preda, – povedala Giacintovi. – A čo vaše milostivé panie? Majú sa dobre? Pozdrav ich odo mňa a poďakuj im za dar, ktorý poslali môjmu bratovi rectorovi.

– Aha, tie čierne slivky! – uškrnula sa maškrtná slúžka. – Natolia, kremeň a ocieľka, ich všetky zjedla!

– Ak mi ešte dáte, don Giacinto, prídem dolu na usadlosť za vami, – povedala Natolia vyzývavo.

– Len príď, – odpovedal jej Giacinto bez záujmu a jeho hlas bol smutný, vážny. Stará pani ju však zahriakla:

– Natolia, každý musí chodiť za seberovným!

Keď bol už na ceste, počul, ako sa ženy zabávali na ňom a na Grixende.

Áno, najvyšší čas, aby odišiel, najvyšší čas, aby si hľadal svoje šťastie.

Aby nemusel ísť okolo Grixendinho domu, pustil sa bočnou uličkou, potom ďalšou, až sa ocitol na malom námestí, kde stál ošarpaný kostol v pisanskom slohu.

Chvojky na okolí rozvoniavali, belasý mesiac rozlieval svoje svetlo po troskách zvonice ako plameň nad čiernym svietnikom. Tak mu to prichodilo, akoby v tomto kúte mŕtveho sveta už nikdy nemalo vyjsť slnko. Ale za týmto mŕtvym námestím sa beľel medzi granátovými jablňami a palmami dom dona Preda podobajúci sa maurskému obydlíu, s oblúkmi nad dverami, s murovanými balkónmi a oblokmi v tvare polmesiaca.

Prechádzal po rozľahlom dvore. Mesiac osvetľoval plot upletený z trstín. Vo dne sa na ňom sušili strukoviny, teraz na noc ich prikryli trstinovými rohožkami. Tu Giacinto zazrel obrovskú postavu svojho strýka a vyziabnutú postavu Mileseho na zlatom pozadí dverí pod stĺporadím. Sedeli, nohy skrížené pred sebou, lakťami opretí o roh stola a popíjali. Obaja chlapi, tučný a chudý, vyzerali veľmi bezstarostne a spokojní so životom.

– Napi sa! Napi sa! – zvolali takmer súčasne a podávali Giacintovi každý svoj pohár. Ale on odmietol.

– Si chorý, že nepiješ?

– Áno, som chorý, chorý.

Nepovedal však, ako. Napokon ti dvaja by aj tak neboli pochopili.

– Teta Noemi ti stúpila do svedomia?

– Grixenda tá dosť vášnivo nebozkala? Kremeň a ocieľka,

– povedal Milese, zopakujúc nadávku maškrtnej slúžky.

– Uf! – zafučal Giacinto, oprel si lakť o stôl a chytil si hlavu do dlaní. A keď mu začalo pošklbávať plecom, don Predu si to všimol a zbledol. Kŕčovité pošklbávanie Giacintovho pleca ho tak znervóznilo, že vstal, položil mu naň ruku a povedal:

– Poďme von, poďme na čerstvý vzduch.

Vyšli na čerstvý vzduch. Ich kroky sa ozývali v tichu ako kroky nočnej hliadky. Voľky-nevoľky aj Giacinta strhla trochu trpká veselosť jeho kompánov.

– Poďme do divadla, strýko Predu! V tomto čase sa začína v mestách na kontinente život a zábava. Pred divadlami prechádza kočiar za kočiarom ako čierna rieka. Dokonca vidieť dámy so psíkmi na prechádzke...

Milese sa tak smial, že sa mu začalo čkať. Don Predu bol rezervovanejší, ale jeho smiech, keď si to človek uvedomil, rezal ako nôž.

– Tak sa ta vráť! A vezmi aj Grixendu, aby si sa mohol prechádzať s ňou namiesto psíka!

– Uf! Akí ste tu hlúpi!

– Istotne nie takí ako u vás. Zmlkol, ale potom znova začal.

– Prečo ma pokladáte za sprostáka? Preto, že mám dobré srdce? Pretože by som chcel pekne prežiť mladosť? A čo robíte vy? Aký je váš život? Myslíš si, že život je iba tvoj? Veď nemáš rád ani svoju chorú ženu. A vy, strýko Predu? Ako žijete vy? Zhŕňate peniaze ako bôby na rohožke a potom ich hodíte sviniam. Nemáte nikoho rád, ani seba.

Dvaja kompáni sa štuchali lakťami do bokov a smiali sa.

– Ty si naozaj chorý! Dnes máš prázdne vrecká, však?

– Moje vrecká sú plnšie ako vaše! Poďme do krčmy a uvidíte, – zahanbene povedal v tme.

– Nechcel si si s nami pripíť! Ani keby som mal od smädu zdochnúť, nechcem tvoje víno!

Jednako však zapadli do krčmy, ktorá bola takmer prázdna. Iba dvaja chlapi pri stole kartovali. Tretí im kibicoval, nazízajúc do karát hneď jednému, hneď druhému, ale na pokyn dona

Preda sa kibic pridal k novým hosťom a oni štyria si zasadli za vedľajší stolík.

Krčmár, plecnatý a nízky dedinčan, pripomínajúci skôr biblického žida so zásterkou na orientálnom rázporku, priniesol v levantskom krčahu víno a položil naprostred stola plechový lampáš. Milese miešal zadumane karty, dívajúc sa potmehúdsky raz na jedného, raz na druhého kompána.

– Koľko stavíš?

– Päťdesiat lír, – odpovedal Giacinto.

Vytiahol úžerníčku bankovku. Prehral.

Belasý plamienok na čiernom plechovom lampáši vyzeral ako nehybný mesiac nad rozváľanou zvonicou.

Bol júlový večer. Donna Noemi sedela na svojom zvyčajnom mieste a vyšívala. Vo dne bola dusná horúčava a sivobelasú oblohu zastieral dym požiaru, ktorého posledné plamienky dohasínali na západe.

Zlatistý nádych rozkvitnutých mandľovníkov sa mihal v sivých záhradách a tamdolu za ošarpanou zvonickou granátové jablone vyzerali, akoby ich bol niekto poľtkal krvou.

Donna Noemi prežívala všetku tú záplavu sivoty a červene veľmi búrlivo. Jarná únava ju umárala každým rokom, ale vystupňovala sa najmä s príchodom leta. Každým dňom ju čoraz väčšmi hnala neskrotná túžba po samote. Uchyľovala sa do ústrania, aby sa mohla čím plnšie oddávať svojej roztúženosti ako chorý, ktorý už nedúfa vo vyzdravenie.

Toho dňa bola sama. Donnu Esteru a donnu Ruth pozval rector na domácu oslavu. Giacinto bol v Oliene a nakupoval pre Mileseho víno. Áno, tak hlboko klesol! Musel robiť sluhu odroňovi, ktorý začínal kedysi ako podomový obchodník. Donna Noemi Giacintom opovrhovala a už dlhšie sa s ním vôbec nezhovárala. Ale keď sa uchýlila do svojej samoty, videla jasne jeho štíhlu postavu, ako sa nad ňou skláňa a máča jej octom tvár. Počula zreteľne jeho slová. „Drahá teta Noemi, prečo ste taká?“ A jeho hlboké smutné oči ju pálili ako letné nebo a nevychádzali jej z mysle.

Cítila ešte na perách slankastú chuť jeho slz, trpkú príchuť smútku, príchuť úbohej ľudskej slabosti. V mysli sa jej vynáral mládenec, ako ho poznala z rozličných denných prejavov, znudený, vykoľajený a pokorený chlapec, proti ktorému sa nedalo bojovať, pretože zanechával za sebou skazu ako balvan, ktorý sa privalil z vrchu, aby rozdrúzgal ich dom.

Táto zvyčajná predstava skazu prinášajúceho mládenca sa však pomaly strácala a prepúšťala miesto predstave dobrého a vášnivého chlapca, ktorý už všetko oľutoval. Donna Noemi k tejto predstave priam vášnivo prilipla. Chvíľami ju prežívala tak živo a reálne, že sa až pýrila a plakala. Mala pocit, že podľahla milencovi, ktorý tajne vnikol do jej spálne.

Jej dušu vtedy opantávala neznáma triaška. Krúťňa a vášne ju sladkobôľne strhávala a zaháňala do zabudnutia jej smutné myšlienky, ako keď sa nevdojak strhne vietor a pozráža zo stromu všetky suché listy.

Zdalo sa jej, že omdlieva pod ťarchou prečudesnej rozčinenosti, ako vtedy, keď sa jej chladné slzy zmiešali s horúcimi slzami Giacintovými. A ona tie slzy sala žiadostivo ako štavu trpkého ovocia a pery sa jej zachvievali všetkými bozkami, ktoré nikdy nedala a nedostala. Giacintova mladosť, zápal a bolesť sa v nej navzájom prelievali. Zabúdala na jeho mladé roky, na jeho výzor, na jeho pôvod. Nevdojak sa jej zamarilo, že leží na dne priezračnej lesnej bystriny, že vidí, ako sa jeho tvár skláňa nad hladinu a pije, pije priamo znad jej úst. Nielen Giacinto, ale aj ona, živá Noemi, smädila po

láske. Jeho tajomný dych vysal všetku vodu bystriny, celý život jej ústami: taký neuhasiteľný smäd pociťovala. A potom sa vynorila z bystriny v hustom lese a splynula s ním v jednu bytosť.

Úder na dvere ju vytrhol zo snenia. Išla otvoriť v domnienke, že sa sestry vracajú, alebo že je to nebodaj Giacinto. Z jeho prítomnosti už nepociťovala strach, lebo čarovná vidi-na sa rozplynula. Bola to však stará Pottoička, a preto Noemi inštinktívne privrela bránu, aby ju odbila. Starena sa však odbiť nedala a zvonka tlačila bránu.

– Chceš ma rozmliaždiť ako pavúka, donna Noemi?! Neprišla som ti predsa ubližovať.

Donna Noemi chladne a opovržlivo cúvla od brány a dívala sa na výšivku, ktorú mala v ruke.

– Čo chcete?

– Chcem sa s vami pohovárať, veľkomožná pani, ale v pokoji, ako kresťanka s kresťankou, – povedala starena a upravovala si korálky na počernom krku, triasla sa, štúpla a bezútešná ako kostlivec.

– Donna Noemi, pozrite na mňa! Neodvracajte odo mňa oči. Prišla som za vami, aby ste mi pomohli!

– Ja?

Áno, vy milostivá pani. Už tri mesiace nesmiem prekročiť váš prah. Máte pravdu. Ale dnes v noci sa mi prisnilo o donne Márii Kristíne, vašej blahoslavennej pani matke. Prišla k mojej posteli ako vtedy, keď mi dávali posledné pomazanie. Bola

krásna, donna Mária Kristína, mala na hlave bielu šatku ako kvet ľalie „Choď za Noemi,“ povedala mi „Noemi má moje srdce, lebo srdce mŕtvych žije naďalej v živých. Choď, Pot-toička,“ povedala mi, „uvidíš, že Noemi ti pomôže.“ Veru, presne tak mi to povedala.

Donna Noemi stála nepohnuto pri bráne a s hlavou sklonenou nad výšivkou snažila sa pichať ihlou do plátna, na ktoré už padal ružový súmrak z Vrchu:

– Tak čo chcete?

– Hneď vám poviem. Vy viete všetko. Mladí sa majú radi. Ja si myslím: Ak sa majú radi, prečo im máme brániť? A vari my sme neľúbili, keď sme boli mladí? Ale čas sa mína, pani moja. A chlapec je čoraz čudnejší. Grixenda je už ako trstina. On nechce, aby vychádzala z domu, nedovolí, aby šla pracovať, a ak ju nájde na prahu, hneď ju vtiahne do domu. A ak sa Grixenda sťažuje, on vraví: „Pre teba žiaľom utrápim svoje tety, najmä donnu Noemi.“ Viac nepovie, lebo je dobre vychovaný a dobrý, ale jeho slová pôsobia ako jed, ktorý pomaly preniká, ale neodvratne rozhodáva.

Hlboko vzdychla a chytila donnu Noemi za okraj sukne a krkvala ho v čiernych prstoch.

– Donna Noemi, veľkomožná pani, vy máte srdce svojej matky, vám to môžem povedať. Môj otec sa na mňa kedysi strašne obrýkol: „Keď ešte raz pozrieš na dona Zameho, vypichnem ti zreničku šidlom!“ Ja som sklopila oči a odvtedy bol pre mňa don Zame mŕtvy. Ale Grixenda nie je taká. Grixenda nedokáže sklopiť oči...

Donna Noemi sa rozčúlila proti svojej vôli. Starena ďalej skrúcala okraj jej sukne ako dievčatko a bola jej strašne nepríjemná.

– Vy ste na vine, – povedala karhavo. – Ste už dosť stará, aby ste vedeli, ako sa končievajú takéto veci...

– Vedeli–nevedeli... Nikdy nič nevieme, pani moja! Srdce nikdy nestarne.

– To je pravda, – pripustila donna Noemi, ale zdalo sa, akoby sa jej tieto slová vykĺzli z úst proti jej vôli. Vzápätí však zvrátila obočie a pichla chladnými a výsmešnými očami do stareny.

– Tak čo vlastne chcete odo mňa?

– Aby ste sa pohovárali s Giacintom, aby ste mu dovraľi: alebo nechá Grixendu na pokoji, alebo sa s ňou ožení.

– Ja mu to mám povedať? A prečo práve ja? – opýtala sa donna Noemi. Pretože starena mlčala a upreto na ňu pozerala, nemohla sa zbaviť trápneho dojmu. Zdalo sa jej, že starena vie. Sklopila oči a povedala chladne a drsno: – Ja mu nič nepoviem! A dobre si zapamätajte: Vedeli ste, kto je on, vedeli ste, kto je ona. Ste zlá stará matka, keď ste Grixende dovolili, aby k sebe vábila chlapca, ktorý nie je pre ňu.

– Prečo by nebol pre ňu? Slobodný mládenec je vždy pre slobodné dievčatá. Stačí, aby sa mali radi. A vy, milostivá pani, urobte mi tú láskavosť a pohovárajte sa s ním. Nežiadam od vás chlieb, žiadam viac ako chlieb: chcem brániť ženu. Chlapec vás istotne počúvne, lebo je dobrý a ustavične vraví: „Iba to

ma mrzí, že teta Noemi sa pre mňa tak trápi...” Vidíte, ja s vami so všetkým zdôverím! Giacinto o vás ustavične rozpráva a má vás rád. Grixenda na vás dokonca žiarli.

Vtedy sa donna Noemi zasmiala, ale cítila, ako sa jej trasú kolená a v duši sa jej na chvíľu rozliala priehľadná a lahodná krása západu: akoby videla pred sebou more s ostrovčekmi zaliatymi slnkom a nad nimi fatamorgánu šťastia. Nikdy v živote nezažila chvíľku takéhoto opojenia. Ešte chvíľku a svet zmenil vzhľad. Starena na ňu stále hľadela a v sklených očiach jej iskrila prefíkanosť, tak ako iskril mladistvý náhrdelník na stareckom krku.

– Tak čože mi odpoviete, donna Noemi? Prepustíte ma trochu spokojnejšiu? Áno, pomôžete mi, však?

– Tak len pekne choďte, – povedala Noemi zmeneným hlasom. Ale starena neodchádzala, prepadajúc sa v poníženej vďačnosti.

– Náš biedny dom vždy stál vedľa vášho ako slúžka vedľa panej. Preto naše nepriateľstvo nemôže trvať večne! Môj Zuannanto plače vždy, keď príde zo záhrady. Plače a vraví: „Prečo ma panie odohnali? A vezme harmoniku a príde vyhrávať sem za múr. Vraví, že vyhráva serenádu donne Noemi. Počuli ste ho, pani moja? A teraz príde všetko na poriadok.

– Dúfajme, že všetko príde na poriadok, – povedala Noemi, ale ani sama nevedela, čo vlastne má prísť na poriadok. Odrazu pocítila takú teplú lásku ku každému. „Povedzte Zuannantovi, aby sem dnes večer prišiel. Dostane červené hrušky...”

Starena jej chytila ruku, bozkala ju a odchádzala so slzami v očiach. Donna Noemi sa vrátila na svoje miesto. Na východe nebo už vybledlo, ale nad Vrchom ešte planulo v krvavej žiari, akoby sa tam bol nazhŕňal všetok jas dňa. Chcela ešte šiť, ale nevidela už ani výšivku, ani ihlu. Iba ten obrovský jas, tú bezhraničnú, hlbokú a nekonečnú fatamorgánu šťastia. Zdalo sa jej, že počuje chlapcovu serenádu a nežná lúbostná nôta sa niesla horúcim povetím súmraku. Znova sa videla ako mladé dievča hore na kňazovej besiedke pri kostole Panny Márie Pomocnice. Na trávnom dvore blčala vatra a slávnosť bola v plnom prúde. Odrazu sa aj ona rozhodla, zostúpila z besiedky a zapojila sa do kola tancujúcich žien. Aj ona sa zúčastňovala na slávnosti: bola najbláznivejšia zo všetkých, ako Grixenda, ako Natolia, a cítila v srdci oheň, sladkosť, lásku a nehu všetkých žien, ktoré tam tancovali. Giacinto jej stískal ruku a celá slávnosť na dvore, ktorý bol jej celým svetom, patrila len im dvom.

- Ale pomaly sa prebudila z opojenia. Zdalo sa jej, že oheň pohasol a krv jej prestala tak prudko búšiť v žilách. Hanbila sa za svoje rojčenie. Spomenula si, čo slúbila starene: Všetko príde na poriadok. Hneď hľadala slová, ktorými privíta synovca: musí ho presvedčiť, aby sa dal na dobrú cestu a aby sa oženil s Grixendou. Nech sú šťastní! Mala ich teraz oboch rada, Grixendu, ženu, ktorá svojou láskou pretvára muža na lepšiu bytosť. Nech sú šťastní v svojej chudobe a v svojej láske, na svojej púti do zaslúbenej zeme. Ona ich milovala, pretože

cítla, že je medzi nimi ako ohnivko, spojená s mužom svojou láskou, spojená so ženou svojou bolesťou. Žehnala ich ako stará mať, ale súčasne cítila, že ona je medzi nimi tajomstvom života, ako bol tajomstvom Ježiš medzi svojimi rodičmi na ich úteku do Egypta...

A ako deti a starci začala plakať, hoci nevedela prečo – od bolesti, ktorá sa premenila na radosť, a od radosti, ktorá sa premenila na bolesť.

Vtom niekto znova zabúchal na bránu. Utrela si oči výšivkou a išla otvoriť. Vošiel muž a zatvoril za sebou bránu.

Bol to exekútor, chudý, po mestsky oblečený, počerný chlap, týždeň neholený. Nadvihol si zelenkavý tvrdý klobúk na holej hlave, pozrel na donnu Noemi a okúňavo začal:

– Donna Estera nie je doma?

– Nie.

– Mám jej odovzdať onô... Ale môžem to odovzdať aj vám,
– dodával chytro a napísal, slabikujúc slová, niekoľko riadkov ceruzkou na doručovací lístok: Do-ru-če-né, doručené, do vlast-ných rúk, do vlastných rúk, sestre veľkomožnej panej, panej No-e-mi, Noemi Pintorovej.

Pozerala meravo, hoci vnútri sa celá chvela. Sto otázok sa jej tlačilo na pery, ale nechcela ukázať, že je zvedavá a slabá pred tým človekom, ktorého sa všetci v dedine báli a opovrhovali ním.

Exekútor sa znova trochu ošíval, keď jej odovzdal list, napokon rozhodne odchádzal.

Donna Noemi začala čítať, výšivku v ruke, oči ešte plné slz od nehy.

– V mene Jeho Veličenstva Kráľa... – List obsahoval niečo tajomné a strašné, akoby ho bola poslala nejaká zlá moc.

Pomaly, postupne ako čítala a chápala zmysel, myslela donna Noemi, že sa jej sníva. Sadla si a znova pozornejšie prečítala list. Kallina Carta, zamestnaním domáca, žiada od urodzenej pani Estery Pintorovej zaplatiť do štyroch dní po doručení súdneho výroku dvetisíc sedemsto lír vrátane výloh za zmenku, podpísanú horeuvedenou urodzenou pani Esterou Pintorovou.

Spočiatku aj donna Noemi myslela, že ide o neuvážlivý čin donny Estery. Na chvíľku jej červeň sfarbila čelo. Ako plameň, ktorý na chvíľku zažiarí a vzápätí zhasne v diaľke temnej noci, vynorila sa jej z hlbky vedomia istota, že aj ona bola schopná urobiť ešte pred chvíľkou hocijaké bláznovstvo pre Giacinta. Potom nastalo ticho, tma. Hej, ona ešte pred chvíľkou! Ale Estera? Estera predsa nemohla zakúsiť šialenstvo zmyslov, Estera nemohla predsa zničiť rodinu z lásky k tomu láhtikárovi.

Pravda ju zrazu omarila ako oslepujúci blesk. Noemi vyskočila, začala hore–dolu pobehovať, potkýnať sa, tacať sa, akoby ju schvátila fyzická bolesť.

Sestry ju takto našli.

Donna Estera vzala list rukou spod šála, donna Ruth rozsvietila lampáš, lebo už bolo tma.

Všetky tri si sadli na lavicu a donna Noemi, ktorej sa opäť vrátil pokoj a s ním zvyčajná ukrutnosť, znova prečítala nahlas list. Tváre sestier sa natiahli k listu a zalieval ich pot úzkosti. Noemi zdvihla oči a povedala:

– Estera, ak si nič nepodpísala, nemusíme nič platiť. To je predsa jasné, netreba sa ľakať.

– Pôjde do žalára.

– Tým horšie preňho!

– A tebe, Noemi, tebe je to jedno? Môžeme poslať kresťana do žalára?!

– Čo teda chceš urobiť?

– Zaplatiť.

– A potom ísť po žobraní?

– Aj Ježiš chodil po žobraní.

– Ale Ježiš aj trestá, trestá hriešnikov, podvodníkov, falšovateľov zmeniek.

– Na druhom svete, Noemi, na druhom svete.

Donna Ruth mlčala, kým obe sestry debatovali. Zalial ju smrteľný pot, hoci sedela na stoličnici a opierala sa o operadlo, s rukami ovisnutými popri tele. Prvý raz v živote mala čudný pocit: potrebu hýbať sa, podniknúť niečo, aby pomohla rodine.

Ach! – povedala Estera, vstala a prehodila si šál na prsiach, – napokon, musíme byť trpezlivé a rozumné. Zájdem ku Kalline a poprosím ju, aby nám pozhovela.

– Ty, sestra moja? Ty donna Estera, sa chceš tak ponížiť? Ty Pintorka, chceš prosieť úžerníčku?

Donna Noemi ju ťahala za okraj šálu. Ale donna Estera, hoci jej krédom bola vždy trpezlivosť a rozvaha, vyskočila:

– Akáže donna! Akáže Pintorka! Sestra moja, veľmi dobre vieš, že núdza stiera z ľudí rozdiely.

A vybehla z domu.

– Vtedy schvátil donnu Noemi znova prudký záchvat poníženia a rozhorčenia. Vzápätí sa jej mihla pred očami postava sluhu Efixa, postava odovzdanej obete, a už aj vybehla na dvor a zo dvora k bráne: čakala, že niekoho zazrie na ulici a požiada ho, aby hneď bežal po sluhu.

– On, on je všetkému na vine! On sľúbil, že bude na Giacinta dozerať a nás pred ním chrániť...

Ulica však bola pustá. Všade vládlo ticho, dokonca aj donna Ruth sedela v izbe ako mŕtva. Donna Noemi nikdy nezabudla na túto chvíľu pohnutého očakávania v poslednom súmraku, ktorý jej prichodil ako súmrak jej vlastného života. Stála ako socha na rozbitých kameňoch na prahu brány, vyzerala do temnej ulice, akoby čakala tajomnú bytosť, spasiteľa i pomstiteľa v jednej osobe.

Odrazu k nej doľahol pomalý a trochu ťažký krok. Dolu v ulici z bezfarebného pozadia odrazu sa odlúpila nejasná postava, ktorá sa približovala, zväčšovala a vystupovala ako rozprávková ozruta. Bola temná, zliata v masu, ale na hrudi nad srdcom jej iskril ohnivý pramienok...

Keď bol don Predu pred donnou Noemi, všimol si, že je vzrušená, a postál. Ona sa opierala dlaňou o múr, aby nepadla.

Strach i túžba osloviť neznámeho chodca ju tak zmiatli, že sa nezmohla na slovo.

Ale on sa opýtal prvý:

– Noemi, čo sa stalo?

A ona pocítila, ako sa jej roztápa srdce, ako volá o pomoc.

– Predu, urob mi láskavosť. Zožeň chytro niekoho a pošli ho po Efixa na usadlosť!

– Zájdem sám, Noemi.

– Ty? Ty? Ty... nie!

– Prečo nie? – zahučal. – Bojíš sa, že ti ukradnem melóny?

Ona však blábotala ako v snách.

– Ty nie... ty nie... ty nie...

Don Predu uhádol, že v ich dome sa odohráva čosi strašné. Nevedel, prečo od istého času, od toho večera, keď priniesol kôš s ovocím, od toho večera, keď mu Giacinto povedal, že „zhŕňa peniaze ako bôby, ktoré napokon hodí sviniam“, cítil v sebe prázdnotu, čudný nepokoj, akoby mu Giacinto bol vnútil svoj nepokoj. A pri pomyslení na sesternice prežíval úprimnú ľútosť. Videl, ako sa Noemi trasie a aj on si oprel dlaň o múr vedľa jej ruky. Ich tváre sa priam dotýkali. Jeho tvár sálala mužský pach, pach potu, slnkom spálenej kože, pach vína, a tabaku, jej tvár zasa pach domácnosti, levanduly a slz.

– Noemi, – povedal drsno a bojazlivo, nadvihnúc klobúk a znova si ho nasadiac, – ak ma potrebujete, stačí povedať. Čo sa stalo?

Noemi neodpovedala: nevládala rozprávať.

– Čo sa stalo? – nástojil na svojej otázke.

– Sme zničené, Predu... – konečne povedala a zdalo sa jej, že povedala niečo, čo nemala. – Sme na mizine! Giacinto sfaľšoval Esterin podpis... A úžerníčka protestovala zmenku...

– Och, kat ju lámal! – výkrikol don Predu a uduel päšťou do múru.

Noemi sa naľakala jeho kliatia a zmysel pre dôstojnosť ju prebral z otupenia. Zdalo sa jej, že susedia načúvajú a zvedia všetko o ich biede.

– Poď dnu, Predu: všetko ti rozpoviem.

PREDU vošiel do domu, ktorého prah neprekročil zo dvadsať rokov.

Lampáš svietil na starodávnej lavici a zdalo sa, že jeho plamienok robí ľútostivého spoločníka donne Ruth, ktorá ešte stále nehybne sedela na lavici, hlavou opretá o operadlo, s rukami spustenými nevládne pri tele, s hánkami na dreve. Polovicu tváre mala osvetlenú, voskovú, polovicu v tône, čiernu. Prižmúrené oči civeli krátkozrako do povaly, akoby sa upreto dívali na vzdialený bod.

Len čo ju Predu zazrel, zachvel sa a odrazu cítil, akoby ho prikuli k zemi. Z jeho pohybu Noemi poznala krutú pravdu. Pozrela naňho celá vydesená, potom pozrela na sestru, pribehla k nej a zatriasla ňou.

– Ruth, Ruth? – volala potichu, sklonila sa nad ňu a stisla ju za plece.

Hlava donny Ruth sa naklonila najprv napravo, potom naľavo, napokon sa jej celé telo do pásu mierne vystrelo a sklonilo, akoby počúvala hlas zeme, ktorý ju volal k sebe. Kvílenie Zuannantovej harmoniky doľahlo do zmätenej bolesti donny Noemi ako vzdialené svetlo. Chlapec doprevádzal hru spevom, a jeho hlas, nevýslovne trpký a melancholický, naplnil noc sladkosťou a jasom. Noemi dlho kľáčala pri lavici, na ktorej ležala vystretá mŕtva donna Ruth. Keď konečne zdvihla tvár a rozhládla sa po miestnosti, zistila, že je sama. Don Predu odbehol po donnu Esteru. Noemi si spomenula na slová starej Pottoičky: Zuannanto jej vyhráva serenádu, a bolestné kňučanie vychádzalo jej zo sinavých perí. Výkriky, stony a plač sa zlievali s tónmi harmoniky a so spevom chlapca, akoby vzdychal na smrť ranený človek, opustený v tmavom lese, a do jeho stonov trlikoval slávik.

Odrazu však všetko stíchlo. Potom bolo počuť kroky, doľahla vrava a mätež hlasov. Dvor bol odrazu plný ľudí. Noemi zazrela pri sebe chlapca s bledou tvárou a veľkými vyjavenými očami. Tlačil si na hrud' harmoniku, akoby sa chránil pred nejakým útokom. Donna Noemi mu pošepala do ucha:

– Bež za Efixom, nech sem hneď príde.